

7 NOV 1986
Nytt om

4/86
Mannsdominansen
i naturvitenskapene
- mer enn tall?

Kvinne FORSKNING

Nytt om kvinneforskning utgis av NAVFs sekretariat for kvinneforskning

UNIVERSITETET I OSLO
AMERIKANSK INSTITUTT

NYTT OM KVINNEFORSKNING

fra Norges allmennvitenskapelige forskningsråds

Sekretariat for kvinneforskning

Årgang 10, 1986

Redaksjonen:

Sekretariatet for kvinneforskning

Ansvarlig redaktør: Aina Schiøtz

Omslag: Harald Gulli

Opplegg for layout: Josef Leupi

Sats: Jet-Z

Trykk: GCS Oslo

ISSN: 033-0265

Utkommer med 4–6 nummer pr. år.

Ettertrykk er tillatt når forfatter samtykker og kilde oppgis.

Tillatelsen gjelder ikke illustrasjoner.

Løssalg: kr 15,–

Abonnement: kr 70,–

Postgiro: 5 14 71 60

Redaksjonens adresse:

NYTT OM KVINNEFORSKNING

Munthes gt. 29, 0260 Oslo 2

Tlf. (02) 55 58 00

Sekretariatets styre:

Professor Åse Hiorth Lervik, leder

(repr. for humaniora)

Professor Julie Skjæraasen

(repr. for medisin)

Konsulent Jorun Wiik

(repr. for FAD)

Professor Asbjørn Aakvaag

(repr. for NAVFs styre)

Forsker Kari Skrede

(repr. for samfunnsvitenskap)

Førsteamanuensis Berit Riddervold Heimdal

(repr. for naturvitenskap)

Varamedlemmer:

Professor Jorunn Hareide

Professor Trond Eskeland

Professor Gerhard Stoltz

Førsteamanuensis Siri Gerrard

Førsteamanuensis Odd Erik Johansen

Førstekonsulent Erling Strømberg

I sekretariatet:

Daglig leder Aina Schiøtz

Konsulent Gro Hanne Aas

Administrasjonssekretær Randi Borgen

Førstekontorfullmektig Guro Helgerud

Forskningsledere

Björg Aase Sørensen/Tamar Bermann

Kjære leser

Hvorfor er forskningsverdenen mannsdominert? Naturvitenskapelig forskning blir sett på som spesielt mannsdominert, på linje med bl.a. medisinsk og teknologisk forskning. Det er bred enighet om at antallet og andelen kvinner må økes, ikke bare i likestillingens navn, men også av hensyn til prioriteringer og praksis innen disse feltene. Den skjeve alderssammensetningen blant vitenskapelig personale gjør det også til en nødvendighet å satse på kvinnene i rekrutteringssammenheng.

Det finnes ingen velprøvde strategier for å øke kvinneandelen innen disse fagområdene. Det er ingen enighet om hva tallene skjuler, eller hva mannsdominansen er uttrykk for. Men det finnes forskjellige erfaringer fra og analyser av mannsdominansens betydning for forskningshverdagen og de vitenskapelige frambringelsene.

Artiklene vi bringer i dette nummeret forholder seg alle til disse problemstillingene. Vi skal ikke forsøke å lage noen enhet ut av dem. Som leserne vil merke, er det forskjellige posisjoner som kommer til uttrykk.

Hanne Haavinds artikkel ble opprinnelig holdt som innledning på en konferanse for kvinner i naturvitenskapelig forskning for ca. et år siden. Den provoserte — og gjør det kanskje fortsatt? Vi håper imidlertid at den nå kan ses på som et bidrag til diskusjonene om veiene å gå framover for å øke

andelen kvinner i naturvitenskapelig forskning. Ruth Kleppe tar i sin artikkel opp problemstillingene: situasjonen i Norge i dag, erfaringer fra USA med fortielse og usynliggjøring av kvinners vitenskapelige innsats, og hun går i diskusjon med Haavinds forståelse av hva som må gjøres.

Evelyn Fox Keller viser, med nobelprisvinneren Barbara McClintock som eksempel, det grunnleggende natursynets betydning for vitenskapelige resultater. Vi har fått publisere Liv Storsteins forord til hennes doktoravhandling i medisin (1977), hvor hun svært kortfattet oppsummerer mannsdominansens regulering av forskningshverdagen. «Reinventing science» var tittelen på en sesjon under feministbokmessa i sommer, og Elisabeth Gulbrandsen oppsummerer hovedpoengene fra innledningene. Kirsten Wille Maus presenterer tallmateriale, utarbeidet av NAVFs utredningsinstitutt, om kjønns sammensetningen i forskningsverdenen.

I løpet av september hadde Sekretariatet for kvinneforskning to større arrangementer:

«Framtidas Norge — på kvinners vilkår?», et ett-dags informasjonsseminar holdt i Oslo 12. september, samlet ca. 250 personer. En prosjektkatalog utarbeidet i anledning seminaret, og rapporten (innledningene m.m.) kan bestilles gratis fra Sekretariatet så langt opplaget rekker.

«Ufrivillig barnløshet — nye løsninger, nye problemer» var temaet for en konferanse på Høvikodden, 25.–26. september. Rundt 90 deltakere var samlet til denne tverrfaglige konferansen. Rapport vil foreligge i oktober/november og kan også fås fra oss. Begge arrangementene vil vi oppsummere som ubetinget vellykkede.

Rådet for forskning for samfunnsplanlegging (RFSP) setter i gang forskningsprogrammet for likestilling i høst. Formålet er å rette søkelyset mot det offentlige styringsmuligheter, konsekvenser av endringer i menns og kvinners posisjoner, og

også å ta opp dypereliggende faktorer som sosialisering m.m. Forskningsleder er ansatt: Vi gratulerer Kari Skrede med jobben, og ønsker lykke til. Vi vil informere jevnlig om programmet.

Den offisielle åpningen av Senter for kvinneforskning ved Universitetet i Oslo fant sted 4. september. Åpningsarrangementet var usedvanlig trivelig. Vi gratulerer med senteret, ønsker god framtid for alle involverte, og håper at den gode atmosfæren fra åpningsdagen vil prege aktivitetene i Ullevålsvn. 105.

Innhold

Hanne Haavind:

Kvinner i naturvitenskapelig forskning — banebrytere eller gratispassasjerer? s. 4

Ruth Kleppe:

Likestilling i forskersamfunnet i år 2117? s. 12

Evelyn Fox Keller:

Kvinner og grunnforskning: Respekt for det uventede s. 20

Liv Storstein:

«... not at all costs» s. 25

Elisabeth Gulbrandsen:

Liv og lære s. 27

Kirsten Wille Maus:

Hvor blir det av kvinnene i forskningen? s. 31

BOKOMTALER

Norske kommunestyrer — plass for kvinner? s. 34

Kvinner i norsk presse gjennom 150 år s. 36

Urban Planning and the Everyday Life of Women s. 39

Blomster og spark s. 42

LITTERATURKOMMENTARER s. 45

MØTER, SEMINARER, KONFERANSER

European Society for Women's Research in Theology s. 53

Kvinner i medisinsk forskning s. 54

Avslutningskonferansen for «Arbeid i 80-åra» s. 55

Kvinner i fiskeriene s. 55

Kvinner og vitenskap s. 56

Omsorg og planlegging s. 58

International Conference on Women's History (ICWH) s. 59

MØTER SOM KOMMER s. 62

LITT AV HVERT s. 69

NYTT FRA LIKESTILLINGSUTVALGENE s. 87

STIPEND s. 88

PUBLIKASJONER s. 91

PUBLIKASJONER FRA SEKRETARIATET s. 95

Kvinner i naturvitenskapelig forskning — banebrytere eller gratispassasjerer?

Hvorfor er det så få kvinner i naturvitenskapelig forskning? Er det en innebygget motstand i systemet mot kvinnelige forskere? Og lykkes de kvinner best som i tillegg til faglig dyktighet også er lydige? — Dette er noen av de provoserende spørsmål psykologen Hanne Haavind stiller i denne artikkelen.*

I tillegg skisserer hun ulike strategier for å oppnå bredere kvinnetildeltakelse. For avgjørende for utformingen av vårt framtidige samfunn er at kvinners verdier og interesser blir tatt hensyn til. Her må kvinnene selv ta ansvar, og de må arbeide i fellesskap — på tvers av faggrensene.

Kvinneandelen i naturvitenskapelig forskning er langsomt økende. Ettersom rekrutteringen til naturvitenskapelige og teknologiske studier også øker, er det rimelig å tro at også denne utviklingen vil skyte fart gjennom 80-årene. Men en økende kvinneandel forteller i seg selv ikke om økningen skyldes kvinners politiske innsats i det naturvitenskapelige miljø, eller om det skyl-

des at andre kvinners politiske innsats fører til at dørene åpner seg for kvinner også i den naturvitenskapelige og teknologiske verden. For å finne svar er det nyttig å se den økende kvinneandelen i naturvitenskapelig forskning i forhold til økende kvinneandeler på andre mannsdominerte samfunnsområder. Ikke minst er det viktig å forstå hvordan kvinnene selv har bidratt til

* Artikkelen er opprinnelig et foredrag holdt på Kvinneforskningssekretariatets konferanse «Kvinner i naturvitenskapelig forskning», september 1985. Hanne Haavind var den gang ansatt som forskningsleder i Sekretariatet.

forandringene, ved å politisere sin virksomhet.

En konferanse om kvinner i naturvitenskapelig forskning for kvinner i naturvitenskapelig forskning inviterer til selvrefleksjon. Som samfunnsforsker vil jeg gjerne stimulere til denne form for refleksjon, ved å spørre om dere betrakter dere selv som banebrytere eller gratispassasjerer. Er dere banebrytere i en sosial bevegelse som kan gi kvinner makt og innflytelse på linje med menn i den akademiske, naturvitenskapelige verden? Eller er dere gratispassasjerer på det tog av kvinner som i de siste 15 år har erobret viktige maktposisjoner på alle samfunnslivets områder?

Noen vil kanskje synes at denne utfordring til selvrefleksjon er både provoserende og upassende. De vil at deres innsats i forskningen kun skal vurderes etter vitenskapelige kriterier, og ikke etter politiske. Men dette er i seg selv en politisk strategi. Min hensikt med å stille provoserende spørsmål er altså at svarene skal bidra til at dere kan velge strategi. Ettersom dere er samlet her med et uttalt felles ønske om at det skal bli flere kvinner i naturvitenskapelig forskning, er det nødvendig å klargjøre hvilke strategier som kan bidra til det. For å velge strategi må dere vite hvordan dere blir møtt i deres omgivelser både som forskere og som representanter for et kjønn som vil bryte det andre kjønns dominans. Strategien for kvinner i naturvitenskap gir seg nemlig ikke selv. Det er slett ikke sikkert at dere er enige om hvilke muligheter som foreligger eller om hva dere bør velge.

Som forskere i naturvitenskap har dere allerede gjort ett valg som er uvanlig for kvinner. Dette valget er vanligvis ikke gjort med noen kvinnepolitisk begrunnelse. De kvinnene som velger realfag er ofte utpekt. Andre har sett spesielle evner i dem. Den eller de som står for utpekningen er oftest menn, fra begynnelsen av kanskje

en far eller en lærer, senere flere lærere, sjef, kolleger eller ektemenn. Den som utpeker jenta og senere kvinnen ser i henne egenskaper som gjør henne annerledes enn andre kvinner. Samtidig er det egenskaper som den som utpeker verdsetter hos seg selv. Når hun følger opp er det ikke for å tilfredsstille ham, men fordi hun rett og slett er så veldig interessert og liker så godt å stille med realfag. Hun opplever derfor at hun får utfoldet seg om hun følger opp med utdanning, skoling og forskning. Dette gir en opplevelse av å ha valgt ut fra personlige evner og interesser, *til tross for*, og ikke *fordi* hun er kvinne.

Denne beskrivelsen gjelder for første generasjon av kvinner i naturvitenskap. Det er den generasjon som ikke har mødre i faget. Kvinners vei inn i faglig virksomhet kan bli annerledes for dem som følger etter dere. Det avhenger blant annet av hva slags faglige mødre dere er i ferd med å bli.

Grunnlag for kvinnefellesskap?

Nå er det ikke en gang sikkert at dere betrakter dere selv som faglige mødre. Mange av dere ser mer forskjeller enn likheter om dere sammenlikner dere med andre kvinner. At dere har noe *felles* fordi dere er en gruppe *uvanlige* kvinner, er denne konferansens begrunnelse. De som er kommet, er antakelig interessert i å utdype dette fellesskapet. Men det finnes mange andre medlemmer av det naturvitenskapelige forskningsmiljø — både kvinner og menn — som ikke ser noe grunnlag for et slikt fellesskap.

Mange av deres kolleger vil være om ikke negative, så iallfall uforstående til at det skal fokuseres spesielt på kvinnene i den naturvitenskapelige verden. De vil hevde at dette er en kjønnsnøytral verden,

og at den bør være det. Om kvinnene trekkes frem som egen gruppe, med noen spesielle kjennetegn, ødelegger de bare for seg selv. Videre vil de hevde at de ikke selv opplever mannsdominans. Når få kvinnelige forskere finnes i miljøene, skyldes det uvitenhet om hvor spennende og utfordrende det er å arbeide her. Kvinner har ikke nok tro på egne evner. Derfor bør den aktive rekrutteringen av kvinner til naturvitenskap foregå i grunnskole og videregående skole. Hvis jentene bare selv velger å kvalifisere seg, går resten av seg selv. Kvinner som har denne holdningen vil tenke om seg selv: Det som jeg har oppnådd i faget mitt, er mulig for alle, hvis en bare jobber hardt og godt. Det er kun kvaliteten på eget arbeid det kommer an på.

Mener en dette, så er det heller ikke noe grunnlag for et kvinnefellesskap. Da trengs det heller ikke spesielle tiltak i forskningsmiljøet. Konferansen her er for dem som vil prøve ut fellesskapets muligheter, men som ikke riktig vet hvordan det best skal skje. Uenighet mellom dere om strategier og mål vil derfor være en naturlig følge av at dere prøver å utvikle dette fellesskapet. Dere vil antakelig oppdage de samme motsetninger som har preget all annen kvinnekamp også. Dere må derfor ha stor toleranse for uenighet, mens dere gradvis utvikler en mer felles forståelse for hvordan det er å være kvinne i naturvitenskapelig forskning og for hvordan det naturvitenskapelige miljø forholder seg til sine kvinner. Dere må bruke tid og krefter på å beskrive det som foregår rundt dere, i dere og med dere. Kan alle enkeltbeskrivelsene rommes i en felles forståelse av hva kjønn betyr i et miljø som har kjønnsnøytralitet som ideal? Hvordan kan denne forståelsen begrunne de strategier dere bør velge for å nå deres mål, styrke kvinnes stilling og redusere mannsdominansen?

Det er f.eks. viktig å beskrive den forsk-

ningspolitiske utvikling, slik den nå kommer til uttrykk i forskningsmeldingen (St.meld. 60, 84/85). Det skal satses på forskning som kan stimulere teknologisk utvikling og økonomisk vekst. Når det skjer ekspansjon i de naturvitenskapelige forskningsmiljøer øker mulighetene for å styre rekruttering og kompetanseoppbygging. Hvis ingen tenker spesielt på kjønnsfordelingen, vil det komme færre og ikke flere kvinner inn i de ekspanderende områdene. Styrt ekspansjon forsterker den uformelle kvinnediskrimineringen. Men nettopp i ekspansjonsfasen er det mulig å utforme *spesielle* tiltak for å rekruttere kvinner, slik at disse tiltakene ikke så lett kommer i konflikt med andre viktige faglige hensyn.

Har så slike tiltak noe formål utover det å favorisere kvinner for å oppnå en jevnere kjønnsfordeling? Jeg ser målet slik:

Når det satses politisk på forskning som kan stimulere teknologisk utvikling og økonomisk vekst, er hensikten at sosial organisering og næringsutvikling skal følge etter. Dette vil åpenbart få enorme og forskjellige konsekvenser for kvinner og menn. Dersom kvinnene som gruppe ikke får del i den grunnleggende ekspertise, vil de falle utenfor på alle senere trinn i denne utviklingsprosessen. Derfor er det helt nødvendig å organisere forskningsmiljøene slik at det innen alle fagområder finnes et tilstrekkelig antall kvinner som har den nødvendige ekspertise. Bare på denne måten kan kvinnene være med å styre utviklingen. Dette gjelder også for de fagområder som i dag ikke har noen åpenbare konsekvenser for kvinners liv. En langsiktig satsing på grunnleggende kompetanseoppbygging hos kvinner er helt nødvendig.

Hvis dette er målet, hva er da i ferd med å skje i fagmiljøene? Er det slik at nå går alt av seg selv? De som mener det, vil peke på

økt kvinnerekuttering til naturvitenskapelige og teknologiske studier. De vil vise til kvinnelige studenter som viser en stabil motivasjon, og til den faglige dyktigheten hos de kvinnene som allerede er innenfor forskningsverdenen. I beskrivelsen av forskningsmiljøets reaksjon på kvinnene vil de fremheve at det er mange nok som har gått foran. Alle har vennet seg til tanken om at også kvinner kan drive naturvitenskapelig forskning. Om det har vært vanskelig før, vil det bli lettere fra nå av.

Eller er motstanden mot kvinnelige forskeres deltakelse og utfoldelse fremdeles innebygget i systemet? I så fall går det ikke av seg selv. Det økende antall kvinnelige studenter varsler ikke automatisk noe gjennombrudd for kvinnene. Etter et slikt syn er spesielle tiltak nødvendige og en må regne med politisk kamp for å få disse igjennom.

Jeg overrasker neppe noen her ved å si at jeg ikke tror at det går av seg selv. Det er riktig at rekrutteringen av kvinner til studiene øker, men det er en nødvendig og ikke noen tilstrekkelig forutsetning for utviklingen av kvinnelig ekspertise i skikkelig omfang og på høyeste nivå innen alle fagområder. Husk at det tok nesten ett hundre år fra kvinnene fikk adgang til universitetet som studenter, til de utgjorde halvparten av dem som begynte å studere. Selv etter hundre år har kvinnene bare klart å besette 15% av de vitenskapelige stillingene.

De som tror at åtti-årenes rekruttering av kvinnelige studenter representerer et gjennombrudd, tror også at den lave kvinneandelen har vært en følge av vanetenkning og tradisjoner. Da vil en tilstrekkelig strategi være at kvinnene enkeltvis *viser at de kan*. Noe annet behøver de ikke gjøre, foruten å glede seg over det som holder på å skje.

Mannsdominans — rommer mer enn antall

For dem som mener at det må mer til, er mannsdominans ikke bare et ord for et tall. Mannsdominans er ordet for de sosiale prosesser i forskningsmiljøene som er egnet til å holde kvinner utenfor og nederst. Mannsdominansen må gjøres synlig for at det skal være mulig å bekjempe den.

I fagmiljøene vil det være sterk motstand mot at mannsdominansen skal avsløres. Den mest effektive måten å holde kvinnene utenfor og nederst på, er nemlig å regne kvinnes problemer som kvinnes egne, og følgelig ikke som fagmiljøenes problemer.

Hvem er så sannhetsvitner? Mange kvinner i naturvitenskapelig forskning fremhever at de aldri har merket noen mannsdominans, og aldri har følt seg diskriminert. Kan det tenkes at en prosess som mange berørte kvinner aldri merker noe til, likevel kan være der? I så fall skulle den manglende evnen til å oppleve diskriminering nettopp skyldes at alle eventuelle problemer en måtte ha sees som ens egne. De kvinnene som lykkes best er kanskje de som både er lydige og dyktige.

Det finnes den mulighet at den kvinne som oppfatter seg som banebryter for kvinner i et system der de aldri har merket noe motstand som kvinne, i virkeligheten er gratispassasjer på en kvinnepolitisk bølge som også har skvulpet inn mot den naturvitenskapelige kyst. Kanskje er den kvinne gratispassasjer som aldri har gjort noe som har truffet og utfordret mannsdominansen. For å merke den, er det nok å gå fra strategien om at alt går av seg selv, til strategien om at det må spesielle tiltak til.

Straks man sier det siste, merker man også at man ikke kan klare seg alene. En trenger et fellesskap av kvinner som vil

bevege seg i samme retning. Et slikt fellesskap av kvinner vil i seg selv nødvendigvis provosere noen fordi det er et forsøk på å gjøre kvinnes problemene til fagmiljøets.

Når en møter motstand, er det nødvendig å huske at en av oppgavene som kvinner i naturvitenskap er pålagt, er å si at mannsdominansen ikke finnes der. Idealet i forskningsverdenen er kjønnsnøytralitet. For kvinnene er det å bekrefte at kjønn ikke spiller noen rolle et viktig adgangstegn til denne verden. Hevder kvinnene at det er vanskeligere for dem å få anerkjennelse og innflytelse fordi de er kvinner, retter de samtidig en alvorlig kritikk både mot sine kolleger og mot de vitenskapelige konvensjonene.

De som vil lage et fellesskap for å definere naturvitenskapens problem med kvinner, risikerer noe. Det de risikerer, er ikke det samme som de første kvinnelige pionerene i faget risikerte. De første kvinnene i naturvitenskap var banebrytere ved sin blotte eksistens. Slik er det ikke lenger. Dagens banebrytere er de som øker farten på kvinnes inntog og innflytelse. Det kan de bare gjøre om de ser hvor hindringene i dag ligger *inne i systemet*. Det er en illusjon å tro at man fortsatt kan være banebryter helt alene.

Flere kvinner til naturvitenskapelig forskning

Når det er nødvendig med et skifte i strategi, fra den enkeltes innsats til en kollektiv innsats, er det fordi også målet har endret seg. De første pionerene ville inn i naturvitenskapen fordi de selv og andre mente at de hadde spesielle evner. Det var selve *adgangen* for de som ønsket det, som var målet. Nå er målet kollektivt, og det angår

også verden utenfor den naturvitenskapelige forskningens. Det er så viktig at naturvitenskapens forutsetninger, dens utøvelse og dens konsekvenser integreres i vår verdensanskuelse. For å få dette til, er kvinnes deltakelse helt nødvendig. Kvinnene representerer en sosial kraft som kan bygge bro mellom den splittelse som er i ferd med å utvikle seg mellom teknisk begrensende rasjonalitet og omfattende ansvarsrasjonalitet. Kriteriet for om det går den riktige veien, er derfor ikke om den enkelte kvinne føler at hun har adgang, men hvordan naturvitenskapen faktisk fungerer i samfunnet.

Skal en arbeide for et slikt kollektivt mål, er det tre typer strategier som er aktuelle. Strategiene supplerer hverandre. Enhver behøver ikke derfor satse på alle. I et strategisk fellesskap kan en utfylle hverandre.

Den første strategien er å få innført spesielle tiltak som skolerer og utvikler faglig ekspertise hos flere kvinner. Kvinnene må selv pønse ut tiltakene, arbeide for å få dem vedtatt og følge dem opp i praksis. Som tidligere nevnt er det viktig å finne fram til de områdene der det foregår ekspansjon, og satse på spesielt tilpassede tiltak der. Tiltakene må utformes slik at miljøene selv får ansvaret for gjennomføringen. Det må lønne seg å rekruttere og skole kvinner.

Den andre strategien er spesielle tiltak som øker kvinnes makt i den akademiske verden. Flere kvinner med bedre skolering og høyere kompetanse gir ikke automatisk kvinnene bedre anledning til å delta på samme politiske og faglige nivå som menn. Følgelig gir det heller ikke kvinnene anledning til å påvirke og lede den faglige utviklingen. Ideen om at faglig kvalitet styrer forskningsutviklingen er åpenbart feilaktig. De som forsvarer en slik idé, er kamuflerte forkjempere for at de som er marginale i miljøet skal fortsette å være

det. Kvinnene må øke sin kjennskap til de forskningspolitiske maktstrukturer, for så igjen å gå inn og delta i dem.

Den tredje strategien vil bestå i å utfordre de rådende paradigmer i de naturvitenskapelige fag. I naturvitenskapelig forskning har vanligvis ikke det enkelte prosjekt noe kvinneperspektiv. Det handler ikke om kjønn, men det er mulig å anlegge en feministisk kritikk på naturvitenskapene ut fra en historisk og sosiologisk synsvinkel, og ut fra en vitenskapsteoretisk synsvinkel.

Naturvitenskap — en «nøytral» vitenskap?

Den naturvitenskapelige erkjennelsesutvikling har på en rekke områder ikke den nøytralitet den pretenderer. Heller ikke har den kjønnsnøytralitet. Men forskningsinnsatsens utgangspunkt i verdier og tradisjoner og dens konsekvenser for samfunnsutviklingen kommer bare frem om en analyserer de store bevegelser i forskningsfronten. Den naturvitenskapelige og teknologiske forskningsfront utsettes for mange former for kritikk av vitenskapssosiologisk såvel som vitenskapsteoretisk karakter. Slik kritikk er en del av forskningens utfordring og utviklingspotensiale. Feministisk vitenskapskritikk kan supplere dette bildet. Den feministiske vitenskapskritikken kan ikke avgi forhåndsløfter om hva den kan komme til å bety, men den representerer en tankekraft og en utfordring til refleksjon og fornyelse. Enhver slik mulighet må en åpen og søkende vitenskap gripe, og ikke avvise.

Kvinner som begynner å arbeide etter noen av disse strategiene, vil bli anklaget for å trekke inn irrelevante og utenforliggende hensyn. Særlig vil de bli anklaget for å se bort fra vitenskapelig kvalitet. Slik motstand er et uttrykk for at deltakerne i det

etablerte miljø ikke aksepterer kvinnes bestrebelser på å nå et allment mål, men i stedet ser dem som en gruppe som forfølger sine særinteresser. Det er akkurat slik mannsdominansen fungerer i systemer som pretenderer å være kjønnsnøytrale. Bestrebelser i retning av å oppnå kjønnsmessig likeverd og balanse, blir betraktet som særinteresser av et system som hevder å være kjønnsnøytralt, samtidig som det empirisk sett ikke er det. Et slikt kvasinøytralt system vil nødvendigvis ha regler for *relevans* og *kvalitet*, som nettopp holder kvinnene utenfor og nederst. Det er derfor kvasinøytraliteten kvinnene må utfordre og avsløre.

Flere kvinner til naturvitenskapelig forskning — strategier

Med erfaring fra samfunnsvitenskapelig forskning sier vi ofte at kvinneforskerne må gjøre dobbelt arbeid. Vi må både utvikle vår egen teoretiske posisjon og vi må relatere denne til «malestream» vitenskapelig tenkning. På liknende vis må vi både kjenne til og forstå forskningsmiljøenes uformelle, men benektete sider, samtidig som vi må kjenne miljøenes pretensjoner og ideologier. Jeg kan ikke se det annerledes enn at kvinner i naturvitenskapelig forskning også må påta seg slikt dobbelt arbeid på alle faglige og forskningspolitiske fronter.

I tråd med den første strategien, for å skolere og utvikle politisk og faglig ekspertise, må dere både *hjelpe andre* og være *dyktige selv*. I praksis må dere være forbilder, ta dere av andre kvinner, oppmuntre og trøste hverandre. Dere må for hverandre representere et alternativ til forskningshverdagens uformelle sider. Samtidig må dere skolere dere selv og vinne anerkjen-

nelse ved å være minst like dyktige som mannlige kolleger. På den ene siden må dere arbeide for å få aksept for spesielle planer og tiltak for å få kvinner inn i naturvitenskapelig forskning. På den andre siden må dere arbeide i det uformelle kvinnettverket, og forberede dere selv og andre kvinner så de står klare til å rykke inn og overta straks mulighetene byr seg, i trygg forvisning om at de vil forsvare sin plass.

Om dere i tråd med den andre strategien skulle kreve at kvinnene skal besette 50% av alle forskningspolitiske verv, ville dere fort slite dere ut og faglig komme i bakleksa. I stedet må dere arbeide for å *koncentrere* kvinnes innsats i *de posisjonene som forskningspolitisk sett er mest viktige*. Noen komiteer og utvalg får fortsatt være mannsdominerte, men dere får forlange at det er nettopp dem som har minst innflytelse og betydning. Noen posisjoner må dere merke ut som så viktige at det er verdt å bruke krefter og anstrengelser på dem. Samtidig må de kvinnene som inntar disse posisjonene ha andre kvinner i ryggen. Dobbeltarbeid består i at kvinnes fremgangsmåte for å øke sin innflytelse både må *planlegges i uformelle kvinnefora* og må *gjennomføres i formelle fora* med både kvinnelige og mannlige deltakere. Kvinnene i den vitenskapelige verden slår seg altså ikke sammen for å isolere seg, men for å ruste seg til forskningspolitisk innsats for å øke kvinners innflytelse.

Den tredje strategien tilsier at kvinner i naturvitenskapelig forskning må være meget bredt skolerte. I tillegg til å beherske sitt eget spesialiserte fagområde må kvinnene sette seg inn i vitenskapsteori og vitenskapshistorie. Deres egen og andre kvinners erfaringer og livsorientering må brukes til å utfordre de selvfølgeligelige kriteriene for hva som er *faglig relevans* og *faglig kvalitet*. Men en slik bred vitenskapelig orientering og behøver ikke være noen

avsporing i forhold til den spesifikke forskningsinnsatsen en kan gjøre på det felt en kjenner og behersker best. Mange kvinner har oppdaget at en bred vitenskapelig orientering gjør egen forskning mer spennende og stimulerende, en satser mer og blir mer kreativ. Det er ikke forskjeller i matematiske og tekniske evner som skiller den gode forsker fra den middelmådige. Slike evner har kvinnene nok av. Avgjørende blir det å kunne trekke frem andre kreative ressurser. Fantasi, dristighet og utholdenhet har sammenheng med personlig motivasjon og engasjement. De sosiale forskjellene som gir forskjellige slags forskerpersonligheter representerer derfor en faglig berikelse. Kvinnene vil med sitt erfaringsgrunnlag kunne utvide det kreative potensiale i forskerpersonellet. Men i begynnelsen vil kvinnene måtte demonstrere dobbelt sett av kvalifikasjoner. De må både dokumentere at de behersker de logiske, matematiske og tekniske resonnement, og at deres tenkning er fleksibel, innfølelse, fantasifull, ansvarlig o.l.

Kvinnenes brede orientering etter den tredje strategien må også omfatte samfunnsengasjement. Noen må ta opp hva slags konsekvenser som følger av anvendelsen av naturvitenskapelige forskningsresultater. Kvinner med en slik interesse kan regne med samarbeid og støtte fra kvinneforskere i samfunnsvitenskapelige og humanistiske fag. Kvinneforskerne er opptatt av den teknologiske utviklingens sosiale konsekvenser, men savner kvinneekspertise i naturvitenskap og teknologi. Det som vanligvis preger konsekvensanalyser er at konsekvenser for kvinner er holdt utenfor analysen. I så måte er forskningsmeldingens satsning på hovedinnsatsområdet informasjonsteknologi et godt eksempel. Det forutsettes at dette vil få positive konsekvenser for næringsutvikling, uten noen annen analyse av hvordan dette

skal skje, enn at grunnforskning også må med. Når forholdet mellom grunnforskningen og utnyttelsen av forskningsresultatene ikke er analysert, fører ikke dette nødvendigvis til at grunnforskningen er «fri», men at den er styrt av naive, forenklete og tilfeldige forestillinger om utnyttelse. Når konsekvensene blir tilfeldige, vil de nødvendigvis reproducere et kvinneundertrykkende samfunnssystem. Teknologiske nyvinninger vil komme til å forsterke de eksisterende tendenser til at det særlig blir kvinnene som må innrette seg etter forandringene uten å kunne styre dem. Kvinner blir plassert nederst i de store organisasjonshierarkiene som blir utviklet. Konsekvensanalyser er så krevende at det er nødvendig med utvikling av en egen tverrfaglig ekspertise. Men en slik utvikling kan på fruktbart vis støttes gjennom en allianse mellom kvinner i samfunnsvitenskapelig og naturvitenskapelig forskning.

Dette kan høres overveldende meget ut, og det er det også. Men jeg tror altså nøk-

ternt sett at lite eller intet kommer til å skje om det ikke satses så bredt. Jeg mener ikke at alle behøver å gjøre alt. Ved å arbeide i fellesskap kan arbeid deles. Gratispassasjer blir man først om man innbiller seg at den enkelte kan oppnå mye alene, og om man derfor ikke ser parallelliteten i flere kvinnelige forskeres innsats. Nå er det i og for seg ikke noe galt i å være gratispassasjer. Min hensikt med å skille dem fra banebrytere er ikke å moralisere. Jeg synes det skal være mulig for de kvinner som ønsker det å være gratispassasjerer. At det er mulig, er nettopp et tegn på at kvinnekamp har båret noen frukter. Men den som vil være banebryter, bør vite at i åttiårenes samfunn blir kvinner i naturvitenskapelig forskning kun banebrytere for andre kvinner om de står sammen og ser den enkeltes bestrebelser som ledd i en felles bevegelse.

*Hanne Haavind
Førsteamanuensis
Psykologisk institutt
Universitetet i Oslo*

Likestilling i forskernesamfunnet i år 2117?*

Naturvitenskapelig forskning er mannsdominert. Bio-kjemikeren Ruth Kleppe har flere — og tildels andre forklaringer enn foregående forfatter — om hvorfor. Hun stiller spørsmålsteget ved kvinneforskernes analyser av hvorfor kvinneandelen er så lav. Enige er de imidlertid om at utviklingen må snus — fordi kvinner trolig reagerer og prioriterer annerledes enn menn, og fordi de representerer en intelligensreserve. Ekstraordinære tiltak må settes i verk og Kleppe understreker her universitetenes store ansvar.

Universitetet i Bergen diskuterte likestilling på et todagers seminar i begynnelsen av mai dette året. Seminaret ble dels finansiert av KUD, dels av Universitetet og ved at lærere og studenter påtok seg ekstra oppgaver. Dette gjorde vi fordi vi mente at det er viktig at man retter oppmerksomheten mot de forskjellige aspekter av likestilling på universitetet.

Mer enn sex

Det uheldige er imidlertid at massemedia har vært ensidig opptatt av den 1 1/2 timen

av det todagers seminaret som tok opp forskjellige sider ved sexpress. Sexpress sett i relasjon til lover og regelverk, sett i et folkloristisk perspektiv, hvordan dette kan påvirke forholdet overordnet-underordnet og til slutt i forholdet student-lærer slik problemet blant annet er tatt opp ved flere amerikanske universitet. Aviser og NRK, både radio og TV, har imidlertid ensidig konsentrert seg om den siste delen av dette problemkomplekset. I publikums bevissthet gir dette derfor et meget skjevt inntrykk av hele likestillingsdebatten. Alle tar avstand fra sexpress. Man må slå ned på

utilbørlig maktmisbruk, men det må ikke eksponeres på en slik måte at resten av universitetssystemet føler seg mistenkelig-gjort.

Seminaret diskuterte den utvikling som har funnet sted når det gjelder kvinners deltagelse på alle nivåer ved universitetet. Mer enn 50% av de nye studentene er nå kvinner, blant de uteksaminerte kandidatene blir kvinneandelen stadig større. Til tross for dette er det fremdeles forholdsvis få kvinner blant forskerne, og særlig innen realfag er kvinneandelen lav, og faktisk synkende.

Ruth Kleppe

Hvorfor er det så viktig at flere kvinner engasjerer seg i naturvitenskapelig forskning?

De vitenskapelige resultatene vil være uavhengige av hvem som utfører det enkel-

te eksperiment. Det er altså uinteressant ut fra forskningens ideelle målsetting, nemlig å øke vår samlede viten innen naturvitenskap og teknologi. Hvem, og av hvilket kjønn den forskeren er som frembringer resultatene, er egentlig uten betydning. Ja vel, vi får være enige i det, så langt.

Hvordan forskningens resultater anvendes og hvilke felter vi satser våre ressurser på *kan* derimot tenkes å bli vurdert forskjellig i en gruppe kvinner sammenliknet med en gruppe menn, og det er ikke uvesentlig.

Det er mulig at kvinner som gruppe ville anse det for viktigere å satse på miljøforskning enn på høyenergifysikk. Jeg vet ikke om det virkelig er slik, men det motsatte er heller ikke bevist. Forskningspolitisk trenger vi altså flere kvinner med i avgjørelsene slik at vi kan sikre oss mot at det fattes avgjørelser som ikke er helt i overensstemmelse med det samfunn forskningen skal tjene.

Vi lever i et høyteknologisamfunn, de avgjørelser vi tar i dag vil få stor betydning for fremtiden. Dersom vi tror at kvinner, igjen som gruppe, vil reagere og prioritere annerledes enn menn, er dette et godt nok argument for at flere kvinner skal med når viktige avgjørelser tas. Da må flere kvinner skolerers på et høyt nivå og la sin stemme høres.

Begge disse argumentene er forpliktende for samfunnet, for universitetssystemet og ikke minst for kvinnene selv som må ta ansvar.

Som et siste argument vil jeg bruke det som kommer frem i Forskningsmeldingen (St. meld. nr. 60); vi trenger å utvikle den intelligensreserve som kvinner representerer.

Selv har jeg et høyst uvitenskapelig argument: hvorfor skal ikke flere kvinner få studere noe som er så interessant som naturfag?

Både fra den enkelte og fra samfunnets synsvinkel er det viktig at vi får flere kvinner innen realfag og teknikk, og på alle nivåer innen universitetet. Det vil si at dersom vi har bevis for at det er spesielle vanskeligheter for kvinner, enten som studenter eller at de møter andre problemer i sin yrkeskarriere innen forskningsverdenen, er det vårt felles ansvar å få løst disse.

Hva er naturvitenskap?

Med naturvitenskap menes medisin, veterinærmedisin, landbruk, fysikk, havbruk, teknologi, kjemi osv.

Realfagene spenner fra rene laboratoriefag via feltfag til rent teoretiske fag. Det er klart at arbeidssituasjonen vil endre seg mellom så forskjellige fagfelt. Hvert fagfelt har også utviklet sin egen «kultur», dvs. arbeidsmåter og tradisjoner for f.eks. internasjonalt engasjement.

Mine egne erfaringer stammer fra en tid som student med hovedfag i biokjemi, en post.doc.periode i USA og senere som universitetslærer. Biokjemi er et fagfelt i rivende utvikling. Det er et typisk eksperimentelt laboratoriefag hvor man ofte er avhengig av levende celler. De oppfører seg ikke alltid slik man beregner, og derfor er man ofte ikke herre over sin egen tid. Man er også bundet til større laboratorier med adgang til dyrt og avansert utstyr. Det er ikke et fag man kan innrette etter klokken eller ta med seg ut i solen.

Som de aller fleste naturvitenskapelige fag er biokjemi også utpreget internasjonalt i sin karakter. Det betyr at man er avhengig av adgang til et internasjonalt miljø og å bli akseptert i internasjonale tidsskrifter. For mange eksperimentelle fag er utstyret så avansert at dette bare finnes ved noen få laboratorier, eksempelvis vil elementærpartikkelfysikk bare være et forskningsfelt i Bergen så lenge forskerne her får adgang

til akseleratorene i CERN.

De fleste realfag er også typiske ved at man arbeider i en gruppe og på den måten må innrette seg etter andre forskeres tid og prioriteringer. Eksperimentell forskning kan aldri bli noe venstrehåndsarbeid, det krever et engasjement som er helt ufor- enlig med enkelte organisasjoners krav om seks-timers arbeidsdag. NAVFs undersøkelser viser at norske universitetsforskere arbeider i gjennomsnitt 50 timers uke, i dag hvor man har forhandlet seg frem til en normalarbeidsuke på 37,5 timer.

Enten man er kvinne eller mann, må man være innforstått med disse forhold dersom man skal satse innen forskning. Man må i alle fall være forberedt på konsekvensene dersom man uansett begrunnelse, velger å satse mindre enn de man konkurrerer med om ressurser og stillinger.

Innen realfagene vil kravene til stedbundet tidsbruk være forskjellig, men for de eksperimentelle fagene betyr dette at man må tilbringe svært mye tid i laboratoriet, for feltfagene vil det tilsvarende kreve uker borte fra hjemstedet.

Legger man så til at utviklingen innen de fleste realfag er meget rask og konkurransemomentet stort og mot et internasjonalt miljø, har man fått et bilde av en verden som kan være meget vanskelig å hevde seg i dersom man

- har andre forpliktelser,
- har andre interesser enn sitt fag.

Er det kvinner der i det hele tatt?

Det har vært en gledelig utvikling innen universitetssystemet når det gjelder studenter både totalt og innen naturfagene. Utviklingen innen forskerpersonalet er ikke så gunstig, men det skjer da noe for stillingene sett under ett. Innen realfagene finner vi dessverre ikke den samme utviklingen.

Prosentvis fordeling av kvinner innen realfag (universitetene) 1983

Studenter	Hovedfags- kandidater	Rekrutterings- stillinger	Mellom- stillinger	Topp- stillinger
28%	21%	19%	8%	4%

Kilde: NAVFs støtte til kvinnelige forskere og kvinneforskningen. Arbeidsnotat 5/85.

Hvordan kan et slikt system virke på kvinners valg?

Tradisjonelt og biologisk stilles det krav til kvinner som ikke uten videre kan være forenlig med et totalt engasjement innen naturvitenskapelig forskning. Det vil være perioder hvor man *må* passe klokken, hvor man ikke kan dra på tokt. Kommer disse perioder i en rekrutteringsperiode, er det viktig at universitetssystemet er slik innrettet at man kompenserer for dette. Man *må* imidlertid ikke lure seg selv til å tro at tid kan tas igjen, det kan det ikke. Dette *kan* være en av forklaringene på at mange kvinner ikke vil gå inn for naturvitenskapelig forskning.

Dersom vi er enige i at det er viktig at flere kvinner engasjerer seg innen forskning, må vi derfor være oppmerksomme på hvordan miljøet er organisert og innrette oss slik at vi kan oppnå et slikt mål.

Om vi, fra lokalt hold, ikke kan forandre det internasjonale forskersamfunnet, kan vi gjøre noe med våre lokale kjøreregler.

Hvordan er situasjonen for den enkelte kvinne?

Jeg skal belyse dette med to eksempler fra det internasjonale forskningsmiljø; med Rosalind Franklin og Barbara McClintock.

Den ene fikk Nobelprisen i medisin, den andre var sterkt medvirkende til at tre menn fikk prisen.

Rosalind Franklin var fysiker og ekspert på røntgenkrystallografi. Da hun fikk jobb ved Kings College i London i 1951 var dette en ny teknikk anvendt på makromolekyler. Hun var kjent som en av de beste. Ved Kings College var en opptatt av, som mange andre grupper verden over, å finne strukturen av arvestoffet, DNA-molekylet. Dette ble sett på som det mest prestisjepregete problemet i begynnelsen av femtiårene.

Rosalind Franklin hadde klart å ta noen særdeles gode bilder av dette fascinerende molekylet og disse la hun frem på et seminar på Kings College. Hun sa også at røntgendiffraksjonsmønsteret kunne tyde på en regelmessig spesialstruktur sammensatt av to eller flere enheter.

På dette seminaret deltok en ung amerikaner, James Watson. Watson arbeidet som stipendiat i Cambridge sammen med Francis Crick. Som flere andre grupper var de fascinert av problemet om DNAs struktur. Nå var Watson biolog av utdannelse, han forstod derfor lite av Rosalind Franklins foredrag, bare at dette var særdeles viktige opplysninger. Han mente Crick, som var fysiker, burde analysere bildene, problemet var bare at det var Rosalind Franklins bilder og de var ennå ikke publisert. Imidlertid var Crick og Watson god venn av en av Rosalinds kolleger, fra ham

fikk de jevnlig rapporter om hennes arbeid. Ja, det gikk så langt at de sågar fikk se hennes bilder. Uten å spørre Rosalind fikk de altså adgang til hennes upubliserte resultater. Dette var høyst ureglementært og er noe som er blitt sterkt beklaget i ettertid.

Historien utviklet seg som kjent, Watson og Crick vant dette kappløpet. Deres publisasjon hvor strukturen av DNA-molekylet blir foreslått, blir antakelig stående som det mest revolusjonerende innen molekylarbeidet i dette århundre. Rosalinds navn forekommer ikke i denne artikkelen.

James Watson har gitt ut en bok om dette vanvittig spennende forskningskappløpet. I denne boken forteller han selv om den episoden jeg har nevnt, men han nøyer seg ikke med det. Han bruker mye trykksverte til å fortelle hvor ukvinnelig Rosalind kledde seg, hvor ufiks hun var på håret etc., i samme åndedrett som han medgir at hun var en genial fysiker.

Blant forskere i dette feltet er man enige om at Nobelkomiteen i 1962 ikke hadde kunnet komme utenom Rosalinds bidrag til denne viktige oppdagelsen, det er om hun hadde fått leve. Rosalind Franklin døde i 1957, bare 37 år gammel.

Mange år senere traff jeg Watson i hans laboratorium i Cold Spring Harbor, utenfor New York. Han var ingen filmstjerne, ei heller noen moteløve, og hvorfor skulle han være det? Han er en brilliant forsker, men det var også Rosalind Franklin.

I Cold Spring Harbor arbeidet en annen kvinne. Hun deltok ikke i seminarene og ingen nevnte hennes navn, det var Barbara McClintock. Hun tok sin bachelor of science i 1923 ved Cornell-universitetet. Det året var 1/3 av de uteksaminerte realistene kvinner, det gir stoff til ettertanke. Halvparten av doktorgradsstipendene ble gitt til kvinner innen fysikk, matematikk og biologi. Hun fortsatte ved Cornell, og ble der til 1931. Hennes spesialfelt var klassisk

genetikk, hun arbeidet med maisplanter og ble snart ansett som en av de mest begavede i sitt felt. Likevel fikk hun aldri tilbud om fast stilling ved noe universitet. Hun fikk stipend og publiserte flittig i 30- og 40-årene.

Problemene kom senere. Interessen for klassisk genetikk avtok etter at molekylar-genetikken vokste frem. Færre og færre studerte klassisk genetikk, noe som førte til at få forstod hennes kompliserte publisasjoner, eller prøvde å gjenta hennes forsøk.

Dette var tiden for det *sentrale dogme* i biokjemien. Det sier at all informasjon er kodet i DNA-molekylet. Informasjon går fra DNA til resten av cellen og bestemmer alt som kan skje inne i cellen.

DNA → mRNA → CELLENs komponenter
all informasjon informasjonen uttrykkes

Dette var mer hellig enn *Amen* i kirken. Så kommer denne maisgenetikeren med sine kompliserte forklaringer som ingen klarte å følge, og påstår at «Nei, så enkelt er det ikke». Hun hevdet å ha beviser, via maiskorn, på at forhold i cellen kunne påvirke DNA og genes rekkefølge. Med andre ord, hun påstod at det sentrale dogmet i hvert fall ikke alltid holdt stikk. Dette var så uohørt at hun etter hvert ble faglig isolert. Hun ble ikke invitert til konferanser og ga ikke seminarer. Hun førte kort og godt en anonym tilværelse i sitt laboratorium i Cold Spring Harbor. Men hun fortsatte sitt arbeid og nektet å gi opp sine teorier.

Etter hvert viste forskningen innen andre områder at selv om det sentrale dogmet nok var sentralt, holdt det ikke som eneste modell for mer kompliserte systemer. Innen immunologien kom man i 70-årene til at DNA-molekylet ikke er så urokkelig som man først hadde antatt; gener flytter på seg, de omorganiseres etter impulser fra cellen selv. Barbara McClintocks teori om «The

jumping genes» (transposoner) ble pusset støv av og hun ble belønnet med Nobel-prisen i medisin i 1984.

I ettertid er fagmiljøene enige om at dersom hennes forskertalent hadde tilhørt en mann, ville hun lenge før 1940 ha sittet som professor ved et prestisjeuniversitet, antakelig med en stor stab. Det er derfor hele forskersamfunnet som har tapt på den ansettelsespolitikken man førte overfor kvinner i USA i 30-årene.

Hvorfor trekke frem disse gamle historiene? Slikt skjer ikke i dag. I dag og hos oss skjer ansettelse i vitenskapelige stillinger utelukkende på bakgrunn av vitenskapelige kvalifikasjoner. En nøye vurdering i en faglig komité skal sikre oss at vi alltid får den best kvalifiserte person i enhver posisjon.

Ja, jeg velger å tro at det fungerer slik, for våre miljøer. Men jeg ble ikke så lite skremt da jeg leste en nylig utkommet rapport fra University of Delaware. Der hadde man konstruert en rekke curriculum vitae over fiktive personer. De vitenskapelige kvalifikasjonene var identiske, men man gav halvparten av søkerne kvinnenavn. Søknader ble sendt på en rekke stillinger ved andre universitet. Da man analyserte svarene var det to forhold som kom frem:

- de kvinnelige søkerne kom lenger ned på bedømmelseslisten enn mannlige søkere.
- i de tilfeller hvor søknaden førte til tilbud om jobb fikk kvinnelige søkere tilbud om lavere stillinger enn mannlige søkere med tilsvarende kvalifikasjoner.

Kan dette skje hos oss? Det vet vi ikke, for det har vi foreløpig ikke noe forskningsmateriale på. Men det skulle få oss til å være ekstra oppmerksomme ved vurdering av søknader. I USA har man vært svært opptatt av problemet om «equal opportuni-

ties» og lengre tid enn hos oss, likevel ser det ut til at selv nøkterne forskere ligger under for en ubevisst påvirkning. Det er derfor viktig at man *får kvinner med i alle faglige komiteer*, eller at komiteene blir gjort oppmerksomme på den mulige fellen.

Hvordan er så forholdene i Norge?

Er det grunn til å gjøre noe som helst? Vi har jo hatt en gledelig utvikling i antall kvinnelige søkere til universitetet. De utgjør nå mer enn halvparten kvinner blant studentene. Dette vekker bekymring i enkelte kretser: Er kvinnene i ferd med å erobre en synkende skute? Slik ble det uttrykt i Norges Handels- og Sjøfartstidende nylig.

De kvinnelige studentene har økt også innen realfag, selv om fordelingen på de enkelte fagområder fortsatt er skjev, med færrest kvinner innen teknologi og fysikk.

Hvordan ser det ut lengre oppe i hierarkiet?

Ikke så bra. Prosenten kvinner i faste stillinger har ikke endret seg på ti år, vi har sett en liten økning i toppsjiktet med en tilsvarende nedgang imellomsjiktet.

Forskningsmeldingen viser en kurve over utviklingen av prosentandelen kvinner ved våre universiteter og vitenskapelige høyskoler i de siste 20 årene: I gjennomsnitt 0,3% per år. Ekstrapolerer vi denne kurven vil vi nå 50% kvinner i år 2098 dersom utviklingen fortsetter slik den har gjort. Og NB: dette var i en periode hvor vi hadde sterk vekst innen de vitenskapelige stillingene.

Ser vi på tilsvarende kurve for de faste vitenskapelige stillingene er situasjonen enda tristere, her vil en ekstrapolering gi kjønnsmessig likevekt i år 2171, det er om utviklingen ikke påvirkes mer enn i dag.

Ser vi på tilsvarende utvikling for naturvitenskapelige forskerstillinger er denne kurven slik at en ekstrapolering i tid fører til at den skjærer tidsaksen, og da har vi som kjent 0% på den andre aksen.

Hva må gjøres for å endre og påskynde utviklingen?

Vi kan ikke vente noen som helst forbedring dersom vi ikke er villige til å gjøre noe ekstraordinært for å få en skikkelig knekk på disse kurvene. Her kommer universitetets ansvar inn, med tyngde.

Vi må sette inn tiltak som kan få flere kvinner inn i rekrutteringsstillinger, og vi må gi dem som er inne i systemet bedre muligheter til å kvalifisere seg.

Hva trengs; jo først og fremst *tid til forskning* og muligheter til å få kontakt med internasjonale miljøer, begge deler blir til slutt et økonomisk spørsmål. Noe kan institusjonene selv klare, noe må man ha hjelp til fra «høyere hold».

Det å være kvinne i et naturvitenskapelig miljø betyr at man ofte må påta seg oppgaver som menn deler på flere, f.eks. komitéarbeid. Kvinnelige lærere bruker erfaringsmessig også mer tid til undervisning. Legger man til at kvinner, igjen i gjennomsnitt, har større omsorgsforpliktelser, aderes dette til et problem som har en enkel løsning:

Gi kvinnelige ansatte ekstra forsknings-terminer.

Dersom man vil bedre stillingsstrukturen og øke antall kvinner i toppstillinger kan man lete opp de professorkompetente kvinnene man har i egne rekker og sørge for personlig omgjøring. Dette kan universitetet gjøre via egne budsjetter. Departementet kan også følge opp de verbale utsagn vi finner i forskningsmeldingen ved f.eks. å gi 5 årlige opprykk tiltenkt kvinner, så kan

disse opprykkene tiltale den eller de institusjoner som kommer opp med kvinnelige kandidater.

Dette spesielle ansvaret ligger altså til institusjon og departement.

Dersom vi følger strømmen fra den videregående skole, via lavere og høyere grad på universitetet til rekrutteringsstillinger og faste vitenskapelige forskerstillinger og gjør sammenlikninger på tvers av landegrensene, oppdager vi en del pussige fenomener:

Fysikk og matematikk blir systematisk valgt bort av kvinner i de nordiske land, mens dette ikke er tilfelle i land som Portugal og Italia eller i de østeuropeiske land. Det har altså med tradisjon og kultur å gjøre og kan ikke endres på uten en massiv holdningsendring i hele samfunnet.

Kvinneforskning og kvinnelige realister

Jeg vil til slutt si noe om begrepet «kvinneforskning» og hvordan de tradisjonelle termene fra dette feltet kan føre til misforståelser hos mange realister.

Den tradisjonelle kvinneforskning har sitt utspring innen humaniora og samfunnsfag, fag hvor alle erkjenner at begrep som «kvinneperspektiv» og «kvinnerelevant forskning» har sin berettigelse. Det er imidlertid egnet til å skape frustrasjon når disse begrepene brukes i forbindelse med *faglig* innhold i realfag. Det er også egnet til å skape motsetningsforhold når de problemer kvinneforskere innen disse feltene har hatt, og kanskje fremdeles sliter med, blir overført til realfagsmiljøene. Vi opplevde dette tydelig på en konferanse om kvinner i naturfag som NAVF arrangerte høsten 1985.

NAVF gjorde en undersøkelse som ble publisert i 1981 — *Kvinner og forskning*:

Hva kan NAVF gjøre? — hvor de blant annet undersøkte hvordan forskerne innen realfag og samfunnsfag oppfattet sin arbeidssituasjon. Blant annet ble kvinnene spurt om faglig tilhørighet, integrering i fagmiljø etc. Det kom frem tydelige forskjeller; mens over 93% av kvinnene i realfag følte seg godt integrert i fagmiljøet, svarte hele 32% av kvinnene innen samfunnsvitenskapelig forskning *nei* på dette spørsmålet. Mens 100% av realistene følte at deres prosjekter ble vurdert omtrent som deres mannlige kollegers, var det bare 5% av kvinnene innen samfunnsvitenskap som oppfattet sin situasjon likeverdig med sine mannlige kollegers. Jeg tror svarene på disse spørsmålene viser klart at fordi realfag er kjønnsnøytrale fører dette til at en mengde av de problemene kvinner opplever innen andre fagmiljø ikke oppleves på samme måte i realfag.

Jeg trekker frem dette fordi vi opplever det som ganske meningsløst å bli fortalt at vi ikke legger et feministisk syn på vår forskning. Nei, vi gjør ikke det. Ikke på forskningen som sådan, men som jeg også

sa innledningsvis, vi må skille mellom forskning, forskningsprioritering og forskningens anvendelse.

Barbara McClintocks brudd med det sentrale dogme i molekylarbiologien, har av enkelte ivrige feminister blitt trukket til inntekt for et feministisk syn på informasjonsgangen i cellen i motsetning til et patriarkalsk syn. (Se f.eks. *Nytt om kvinneforskning* 5/85 s. 7-8.)

Det er den typen sammenblanding av begrepene som gjør at mange realister viker unna for ordene «kvinneforskning» og «kvinneperspektiv».

Jeg tror også Barbara McClintock ville betakke seg for den typen tolkning av begrepet transposoner. Hun er en perfektjonist som stiller usedvanlig strenge krav til vitenskapelig dokumentasjon for sine teorier. Likevel blir det at hun er kvinne poengtert over det at hun er en forsker som også er kvinne.

Ruth Kleppe
Førsteamanuensis
Biokjemisk institutt
Universitetet i Bergen

Kvinner og grunnforskning: Respekt for det uventede

Naturvitenskapelig forskning er ofte basert på trangen til å tvinge naturen inn i et rigid sett av lover — en naturoppfatning som passer menn bedre enn kvinner. Evelyn Fox Keller viser i denne artikkelen at det også finnes naturvitere som etterstreber en kjønnsnøytral tilnærming med respekt for naturen i all dens mangfold.

Feministiske teoretikere har pekt på de mange måtene våre forestillinger om naturvitenskap og mannlighet er knyttet sammen på. De hevder at moderne naturvitenskap er basert på et skille mellom emosjonelt og intellektuelt arbeid, hvor objektivitet, fornuft og «ånd» er utlagt som mannlig, og subjektivitet, følelser og «natur» som kvinnelig. I en slik kjønnsdelt verden synes det «naturlig» å beskrive naturvitenskap som et «ekteskap» mellom ånd og natur — et ekteskap som ikke så mye priser foreningen av bevissthet og natur, men snarere den fundamentale adskillelsen av subjekt og objekt, og i siste instans bevissthetens herredømme over naturen. Resultatet er en spesiell oppfatning av naturvitenskapen — en som synes å passe bedre for menn enn for kvinner.

Men hva om det var annerledes? Hva om menn og kvinner — og vitenskapen — utviklet seg i en verden fri for slike stereotypier? På hvilken måte ville en naturvitenskap bygd opp i kjønnsnøytrale omgivelser være annerledes, men samtidig gjenkjen-

nelig som noe vi kunne enes om å kalle vitenskap?

Å tenke over hvordan og på hvilken måte naturvitenskapen kunne vært annerledes er ikke nødvendig — det er faktisk ikke mulig å forsøke å forestille seg en naturvitenskap som er grunnleggende forskjellig fra dagens. Det er nok bare å erkjenne den variasjonsrikdom som karakteriserer naturvitenskapelige tradisjoner. Naturvitenskapen har verken nå eller tidligere vært en monolittisk enhet. Mangfoldet av naturvitenskapelige metoder og målsetninger har alltid overskredet enhver ideologisk opptrukket grense. Vi kan få vite mer om hvordan naturvitenskapen kan være kjønnsnøytral ved å undersøke de visjoner som har overlevd, om enn marginalt, langt fra den ideologiske norm som anser den vitenskapelige tenkning som mannlig, naturen som kvinnelig og naturvitenskapen som tenkningens herredømme over naturen.

Historien gir mange eksempler på at enkeltstående naturvitere har uttrykt slike alternative synspunkter. I vår egen tid har vi

et spesielt instruktivt eksempel i visjonene og praksisen til cytogenetikeren Barbara McClintock, vinner av Nobelprisen i fysiologi og medisin i 1983.

McClintocks arbeid lærer oss ikke bare å se «det ulikes» muligheter i naturvitenskapen, men tilbyr oss også en vitenskapsfilosofi grunnlagt på egenverdien av ulikhet.

I mange år før McClintock fikk Nobelprisen, var hennes viktigste arbeid lite forstått og verdsatt. Gjennom sin forskning i kompliserte problemer i maisgenetikken på slutten av 40-tallet, oppdaget hun at genetiske elementer kan flytte seg fra ett kromosomalt sete til et annet, tilsynelatende på en koordinert måte. McClintock så genetisk transposisjon som en nøkkel til måten den enkelte organisme regulerer sin utvikling på, og kanskje til og med sin overlevelse i stress-situasjoner. Men for de fleste biologer på den tiden syntes hennes arbeider og teorier uforståelige, om ikke kjetterse.

Fra tidlig i vårt århundre ble gener ansett som enkle enheter, lagt ut i en gitt, lineær sekvens som inneholdt nøkkelen til organismens utfoldelse. For de fleste klassiske genetikere syntes det urimelig å anta at genetiske elementer spontant kunne rearrangere seg selv. De var enda mer skeptiske til at slike genetiske rearrangementer kunne spille en avgjørende rolle i organismens utvikling. Slike spekulasjoner syntes enda mer bisarre etter utviklingen av molekylærbiologien.

Det sentrale dogmet

Kursen i biologiens historie ble ugjenkallelig lagt om i 1953 i og med James Watsons og Francis Cricks oppdagelse av strukturen til deoxyribonukleinsyre (DNA). Ifølge Watson og Crick er genetisk informasjon kodet for DNAet. Derfra blir den kopiert over i RNA, som i sin tur tjener som arbeidstegningen for produksjon av protei-

ner. Gjennom proteinene kommer genetiske trekk til uttrykk. I dette scenario (Crick kalte det «det sentrale dogmet») framstilles DNA som en slags «administrerende direktør» for cellulær organisasjon, uimottakelig for påvirkning fra underordnede aktører i cellen. Selv om det sentrale dogmet senere ble noe modifisert, forble DNAets grunnleggende autonomi stående uimotsagt: informasjon strømmer en vei, alltid fra og aldri til DNA.

I 50- og 60-åra akselererte molekylærgenetikken — primært basert på arbeid med bakterier — med den ene dramatiske oppdagelsen etter den andre. Sammenliknet med de raskt frambrakte resultatene fra forskningen på bakterier, var det for de fleste biologene lite ved McClintocks arbeid med maisgenetikk som fascinerte. Færre og færre av hennes kolleger hadde kunnskaper nok til å begynne å forstå resultatene hennes. McClintock arbeidet i økende isolasjon — hun beveget seg som kjertringa mot vitenskapens «mainstream». McClintock tok selvfølgelig del i begeistringa over andres oppdagelser, men hun delte ikke den allmenne entusiasmen rundt det sentrale dogmet. Hennes hovedinnvending var at det påsto seg å kunne forklare for mye. Det som var sant for *E. coli* (den mest anvendte bakterien i molekylærgenetiske studier) var ikke nødvendigvis sant for elefanten!

Det sentrale dogmet i molekylærbiologien illustrerer en utbredt trang til å avdekke en «enhetlig» naturlov — et sett av regler som kan forklare alt og være upåvirkelige overfor revisjon. En slik søken har lenge vært en *ledestjerne* på mange felter innen naturvitenskapen — særlig i fysikken. Teoretiske fysikere leter i dag etter en «enhetlig felt-teori» som vil omfatte alle de fundamentale kreftene i naturen. For enkelte observatører er denne jakten på en enhetslov for naturen i seg selv en gjenspei-

ling av det generelle vitenskapelige mål å beherske naturen og redusere den til håndterlig størrelse.

For McClintock er et slikt håp, i det minste for biologiske fenomener, ikke bare misledende, men fåfengt. «Det finnes ikke noe slikt som et sentralt dogme som alt passer inn i,» sier hun. I hennes eget arbeid var transposisjon et direkte bevis for at den genetiske organiseringen av levende organismer er mer kompleks og har en mer altomfattende gjensidig avhengighet enn det sentrale dogme tillater. Arbeidet viste at gener verken er «perler på en snor» eller funksjonelt atskilte deler av DNA. De er enheter hvis funksjon nettopp er definert ved deres plassering i systemet som et hele. Gener fungerer faktisk bare i relasjon til de omgivelsene de befinner seg i.

Ironisk nok var det utviklingen innen molekylærbiologien selv som til slutt resulterte i McClintocks anerkjennelse. I dag betviler ingen biologer viktigheten av transposisjon. Høyere organismer og deres utviklig har igjen fanget forskernes interesse, og nesten alle er enige i at genetisk organisering er mer komplisert enn man opprinnelig trodde. Men det er viktig ikke å overvurdere graden av tilnærming. Til tross for denne nylige anerkjennelsen av McClintocks arbeid, er det fortsatt et stort gap mellom hennes og de fleste av hennes kollegers syn på naturvitenskap — forskjeller som var avgjørende for retningen forskningen hennes i utgangspunktet tok.

«A feeling for the organism»*

I McClintocks arbeidsfilosofi får de kjente dydene respekt og ydmykhet ny mening. For henne er naturen karakterisert ved en

kompleksitet som langt overskrider menneskets fatteevne. Organismer har et eget liv og en egen orden som forskeren knapt kan forestille seg. «De gjør alt vi (kan tenke oss), de gjør det bedre, mer effektivt, mer fantastisk,» sier McClintock. Derfor vil «forsøk på å få alt til å passe inn i et gitt dogme, ikke lykkes».

Nettopp fordi naturens kompleksitet overgår vår evne til å forstå den, tror McClintock at forskere må «lytte til materialet» og «la eksperimentet fortelle hva som må gjøres». Hennes hovedkritikk av det meste av nåtidig forskning grunner i det hun anser som manglende ydmykhet. «Mye av arbeidet blir gjort fordi (forskeren) vil påtvinge det et svar,» hevder hun. Hvis materialet ikke gir dem det svaret de ønsker «erkjenner de ikke at de har fått svar, eller de tror det er en feil og hiver det». For McClintock er unntak viktigst fordi de framskaffer nøkkelen til ny forståelse. Avvikende maiskorn er ikke tegn på uorden og lovløshet, men på et større og annerledes system av orden — et som ikke kan reduseres til en enkelt lov. «Det viktige er», hevder hun, «å utvikle evnen til å se ett korn som er annerledes og gjøre denne forskjellen forståelig.»

Dette verdenssynet impliserer at spesiell oppmerksomhet rettes mot ulikheter og særegenheter. Hver organisme har en vedvarende unikhhet som må respekteres. «Ikke to planter er nøyaktig like. De er alle forskjellige og følgelig må du kjenne denne forskjellen,» forklarer hun. «Jeg syns ikke jeg egentlig *kjenner* bakgrunnen hvis jeg ikke observerer planten hele veien. Derfor kjenner jeg hver plante på åkeren. Jeg kjenner dem intimt, og jeg har stor glede av bekjentskapet.» Fra dager, uker og års tålmodig observasjon kommer noe som likner privilegert innsikt. Resultatet er, ifølge en

* Tittelen på EFKs bok om Barbara McClintock. Oversettes annet sted i artikkelen med «en følelse for organismen». «Følelse» inkluderer også innforståthet med, intimt kjennskap til.

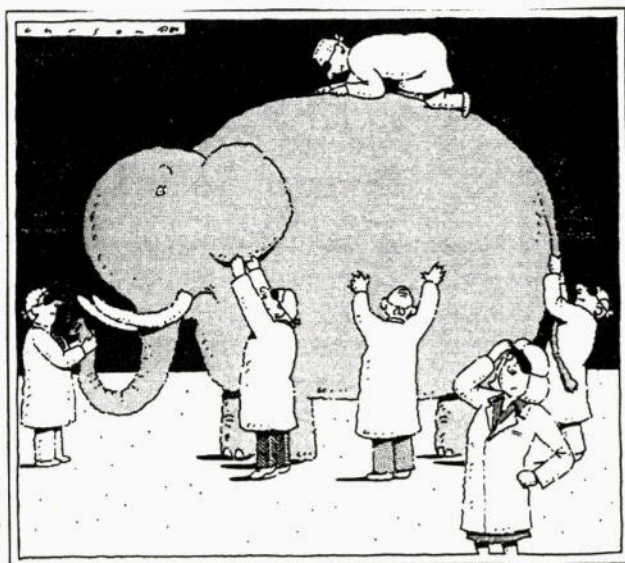
kollega, en tilsynelatende evne til å skrive «selvbiografien» til hver eneste plante hun arbeider med.

McClintock omtaler ikke her forholdet til andre mennesker, men parallellene er likevel slående. I forholdet hun beskriver til planter, som i menneskelige relasjoner, står kravet om respekt for forskjeller/ulikheter helt sentralt. Dette kravet settes ikke bare til vår interesse, men også til vår evne til medfølelse — kort sagt til den høyeste form for kjærlighet: kjærlighet som tillater intimitet/fortrolighet uten at forskjeller viskes ut. Ordet «kjærlighet» brukes her verken løselig eller sentimentalt, men fra troenskap overfor språket McClintock selv bruker til å beskrive en form for *oppmerksomhet*, faktisk en form for tenkning. Hennes vokabular preges gjennomgående av hengivelse, slektskap og medfølelse. Når hun snakker om sitt mikroskopiarbeid på kromosomer, sier hun: «Jeg følte det faktisk som om jeg var der nede og at de var vennene mine . . . Når du ser på disse tingene, blir de en del av deg. Og du glemmer deg selv.»

McClintock kan uten fare ta risikoen på å oppheve grensene mellom subjekt og objekt nettopp fordi naturvitenskapen, for henne, ikke er basert på et slikt skille. Hun bruker faktisk den fortrolighet hun opplever med disse organismene — en intimitet vokst ut fra livslang aktpågivenhet — til å høyne sin begavelse som forsker. Hun er i stand til å ta sin «følelse for organismen» i tjeneste for ulastelig, solid forskning.

Gjennom sin slektskapsfølelse med objektene hun studerer får McClintock styrke til å stille spørsmål som er uomgjengelig annerledes enn dem andre stiller. Forklaringene hun søker er også annerledes. Forklaringer som virker tilfredsstillende når det antas at naturen er mennesket mindreverdige — «blind, enkel og stum» — mister sin verdi når vi ser på naturen som kompleks og iboende oppfinnsom.

McClintock bedømmer ikke en teoris suksess etter hvor enkel den er, men etter dens trofasthet overfor det intrikate mangfoldet i naturlige fenomener. Før eller senere vil utilstrekkeligheten i teorier som ikke er basert på denne formen for respekt

Tegning til originalartikkel gjengitt med tillatelse fra Technology Review.

bli åpenbar. Den seneste utviklingen i genetikken er ett eksempel, dagens forurensningsproblemer et annet. McClintock påpeker at «vi gjorde en del forutsetninger (om miljøet) som vi ikke hadde rett til å gjøre. Når vi nå ser hvordan det hele faktisk fungerer, ser vi at vi bare visste hvordan deler fungerer.» Resultatet er at naturen «svarer oss med en skikkelig ørefik».

En kjønnsnøytral naturvitenskap

Det ville være svært fristende å kalle McClintocks visjon «feministisk naturvitenskap». Vektleggingen av intuisjon, følelse, sammenheng og slektenskap synes å bekrefte de mest velkjente kvinnelige stereotypier. Men jeg vil påstå at McClintock har en visjon ikke av en feministisk eller feminin naturvitenskap, men en kjønnsnøytral naturvitenskap. McClintock selv ville fraskrive seg enhver analyse av hennes arbeid som en kvinnes arbeid. For henne er vitenskap ikke et spørsmål om kjønn, verken mannlig eller kvinnelig. I det minste ideelt sett er vitenskapen et sted hvor «spørsmålet om kjønn forsvinner». Faktisk kan nettopp hennes vitenskapelige engasjement ses på som et resultat av et livslangt opprør mot kvinnelige stereotypier — mot kjønnsrolletenkning som får oss til å sette merkelappen mannlig på noen områder av menneskelig erfaring og kvinnelig på andre.

Ved å avvise det tradisjonelle skillet mellom emosjonelt og intellektuelt arbeid, som historisk har bidratt til å reservere naturvitenskapene for menn, fikk McClintock muligheten til å gå ett skritt lenger. Hun kunne insistere på et forhold mellom tenkning og natur, subjekt og objekt, ka-

rakterisert ved en verdsetting av ulikheter heller enn motsetninger. Samtidig kunne hun insistere på et forhold til mer konvensjonelle naturvitere, noe som anerkjenner deres gjensidige slektenskap uten å tvinge dem til å dele alle hennes forutsetninger.

Det særpregede ved McClintocks synspunkter er etter mitt syn ikke et resultat av en feministisk eller feminin bevissthet, men av en beslutning om å anse naturvitenskapen heller som en menneskelig enn en mannlig streben. I dette føyer hun seg inn i rekken av alle dem — menn og kvinner — som har søkt å overskride kjønnsstereotypiens begrensninger hvor enn de måtte forekomme. Både hennes visjon og hennes eksempel gir støtte til forsøk på å rekonstruere vår forståelse av naturen i termer som heller springer ut fra det vide spekteret av menneskelig erfaring, enn fra det trange spekteret vår kultur har rubrisert som maskulint.

*Evelyn Fox Keller
Professor*

(i matematikk og humaniora ved Northeastern University, USA)

Arbeider nå ved Mass. Institute of Technology.

Artikkelen er tidligere publisert i *Technology Review*, November/December 1984, og basert på utdrag fra EFKs bok *Reflections on Gender and Science*, Yale Univ. Press, 1985 (anmeldt i NOK 5/85).

The article is reprinted with permission from *Technology Review*, M.I.T., Alumni Association, © 1984 and the author.

Artikkelen er oversatt til norsk av dr.scient. Reidunn Aalen, som arbeider i genetisk forskning.

Kommentarer til oversettelsen:

«Science» er konsekvent oversatt med «naturvitenskap». «Mind» er oversatt med de forskjellige norske ord ut fra sammenhengen det står i.

« . . . not at all costs »

Avmystifiseringen av vitenskapen kan begynne når begge kjønn, som integrerte samfunnsindivider, deltar i vitenskapsproduksjonen. I 1977 tok professor Liv Storstein medisinsk doktorgrad på avhandlingen «Studies on Digitalis». Hun tar i forordet, som vi har fått publisere, opp hvordan mannsdominansen innen fag og universitet gjør seg gjeldende i vitenskapshverdagen, og sier noe om veien å gå framover.

Few women present a work for the doctor's degree in medicine. This is partly due to general trends in society with male dominance in higher education and other forms of skilled work. Not many women attain a position where they can start to consider a scientific career. Secondly the role of the scientist is formed by male expectations and is thus alien to many women.

The popular concept of a scientist is that of a male who is dedicated to his work at all hours of the day, who is above the everyday problems of practical life and who cannot be bothered with shopping, children-care, making meals or washing the laundry. His work is too important and his chief and colleagues expect him to give it his whole attention. Although a stereotype, such a concept will frighten women who seldom have full support from their families and most certainly would be criticized by society if they live up to the expectations to a scientist.

Women are not actively stimulated by their surroundings to work in science. If they do, they are often made to feel anomalous by many «small» things: Half my requests for reprints have been addressed to «Dear Sir», «Sehr verehrter Herr Doktor», «Cher professeur», congress badges are made for male suits and cannot be worn by me, and my husband has to attend «Ladies' programmes» and answer letters to «Dear Madame». As chairmen women are subjects of explanations like «our lady chairman», although everybody assures that «man» has the meaning «human being» independant of sex.

During the last ten years women have become increasingly critical of many aspects of the male role. We want to work in any field that interests us, but not at all costs. This sounds good in theory, but is hard to practise. Starting to work in science most of us want to prove that we are as able as any man. We are then not in a good

position to spend the necessary time with our families.

The conflicts which I have mentioned briefly are mostly hidden and so we often believe that we are unsuitable and incompetent. We must discuss these problems seriously and thoroughly to open the way for a broad female participation in scientific work. We can then start to demystify

science and show that good work can be produced both by women and men who are integrate members of their families and society. The ivory tower is not a good place to live.

*Liv Storstein
Professor
Ullevål Sykehus, Oslo*

Suzanne Stiver Lie (red.)

MELLOM TO KULTURER

Kvinnelige innvandrere i Norge

Norge er blitt et nytt hjemland for kvinner fra høyst forskjellige kulturer. Størst er forandringene for dem som frister en ny tilværelse langt borte fra fødelandet: lavstatusjobber, dårlige boliger, vansker med å bli forstått av norsk skole, helsevesen og myndigheter. Felles for dem alle er at de selv etter mange år befinner seg mellom to kulturer. Her forteller forskere fra ulike fag hva innvandrerkvinner egentlig har av ressurser.

Fra serien om Kvinners levekår og livsløp.

Kr 160,-

UNIVERSITETSFORLAGET

Liv og lære

Sammenhengen mellom feminisme og vitenskap var ett av mange tema som ble drøftet i løpet av Den andre internasjonale kvinnebokmessa. Hovedpoengene fra sesjonen «Reinventing Science» oppsummeres her av Elisabeth Gulbrandsen.

Etter utgivelsen av *Nytt om kvinneforskning* 1/86 om feministisk vitenskapsteori, synes det ikke lenger kontroversielt å hevde at det hovedsakelig er menns behov, interesser og erfaringer som danner utgangspunkt for den delen av kunnskapsmassen som får status av vitenskap. Men hva må til for at kvinners livssammenhenger skal fungere som en like selvfølgelig forutsetning? Hvorledes forene kvinneliv og vitenskapelig lære?

Med denne observasjonen og dette spørsmålet etter strategier, går kvinneforskningen inn i en ny fase, og en nødvendig betingelse for videre utvikling blir større innsikt i kunnskapsproduksjonsprosesser og dens betingelser. Den amerikanske feministen og filosofen Sandra Harding har stått sentralt i opparbeidingen av grunnleggende problemstillinger på dette området, og hun var derfor invitert til bokmessen.

Sandra Hardings utgangspunkt var mer «liv» enn «lære». Hun nektet å godta den tradisjonelle oppfatningen av kunnskapsteorien som et kjønnsnøytralt område, selv om hun ikke hadde annet enn sin egen uro og misnøye å sette i stedet. I løpet av 70-tallet arrangerte hun en rekke møter og seminarer, helst i tilknytning til prestisjefylte organisasjoners tradisjonsrike konfe-

ranser. Her sto kvinnelige forskere fram og snakket om sine problemer med å forbinde «liv» og «lære». Ut av disse møtene og de reaksjonene som kom fra etablert hold, vokste epistemologiske, metafysiske, metodologiske og vitenskapsfilosofiske problemer fram. Et resultat av denne strategien er essaysamlingen *Discovering Reality* som Sandra Harding redigerte (se omtale i NOK 1/86).

Den brutte tekst

«Og utfordringene er fortsatt store, kanskje større en vi har godt av å tenke på,» sa Sandra Harding til oss i det overfylte auditoriet som var møtt fram for å høre henne diskutere feminisme, vitenskap og epistemologi med sosiolog Hilary Rose fra England og filosof Sara Ruddick fra USA. Nå var det ikke for å avskrekke Sandra Harding kom til bokmessen. Det var for å inspirere til øket innsats, noe hun i aller høyeste grad også klarte. Sammen skapte de tre en åpen og generøs atmosfære som i alle fall på meg virket langt mer inspirerende enn den opponentaktige måten denne type stoff vanligvis presenteres på. Kanskje ble det så lite opponentaktig fordi livssammenhen-

gene hele tiden var til stede i det som ble sagt. Det var ingen ubrutt tekst som ble lagt fram. «liv og lære» var forbundet i såvel form som innhold.

En rikere teori

Åpenhet og generøsitet var også stikkord for den presentasjonen Sandra Harding ga av ulike måter feminister har nærmet seg den etablerte vitenskapen på. Hun viste motsigelsene og spenningene i dette feltet, men advarte mot for raskt å avvise enkelte tilnærmingsmåter av den grunn. Ulike grupper feminister vil tendere mot ulike tilnærmingsmåter, og spenningene og motsigelsene kan derfor vise seg å reflektere at vitenskap og kjønn ikke alltid fungerer på samme måte i kvinners liv. Hun ville ikke med dette oppfordre til å gå ut og produsere inkonsistente teorier, men argumentere for at det vi trenger er en rikere teori. Det kan vi først utvikle dersom vi tar vare på og nærer spenninger og motsigelser, og ikke klipper dem av med det samme vi ser dem, hevdet hun. Ettersom livet ikke utspiller seg etter logiske, koherente regler, ser Sandra Harding stor fare i en kunnskapsproduksjon der strenge krav til entydighet gjøres gjeldende. Hun er langt fra den første som har pekt på dette. Likevel har alternativene til monolittisk teoriproduksjon uteblitt. Det er dette som er målet for det arbeidet hun har begynt for å utvikle en «feministisk postmodernisme». Bakgrunnen for dette prosjektet gir hennes siste bok *The Science Question in Feminism* et godt inntak til.

En kunnskapsteoretisk tese

Hilary Rose har i godt og vel ti år arbeidet med et feministisk perspektiv på naturvi-

tenskapelig tenkning. Hennes vei til de kunnskapsteoretiske problemstillingene gikk gjennom engasjementet i The Radical Science Movement tidlig på 60-tallet. Hun ble provosert av atom- og våpenutviklingen til å arbeide med hva naturvitenskap og teknologi egentlig dreier seg om. På samme tid var Hilary Rose også aktiv i kvinnebevegelsen, og hun fikk etter hvert føle en splittelse mellom disse to engasjementene. Hun planla f.eks. en bok om naturvitenskapenes ideologi der halvparten av forfatterne skulle være kvinner. Da boken kom ut i 1976 hadde den kun 3 kvinnelige bidragsyttere, og selv det opplevde hun som et mirakel. Hun måtte innse at det rett og slett ikke var mulig å produsere en feministisk kritikk av den naturvitenskapelige ideologien fordi kvinnene var opptatt av andre ting. Tidlig på 70-tallet var det forholdet til barn, husarbeid og seksualitet som dannet utgangspunktet for kvinnebevegelsen og dermed for feministisk kunnskapsproduksjon. Hilary Rose måtte leve med denne splittelsen og lærte sin viktigste kunnskapsteoretiske tese: Det er begrenset hvor mye brukbar, alternativ teori du kan utvikle uten en tett forbindelse med en sosial bevegelse. Arbeidet for å forstå verden kan ikke skilles fra arbeidet med å forandre den.

Erkjennelsesteoretiske konsekvenser

Først etter at vitenskapen angrep kvinnebevegelsen i form av sosiobiologi, ble det mulig å være både feminist og kritisk til naturvitenskapelig tenkning uten å oppleve seg selv som to forskjellige personer. Feministenes prosjekt var langt fra radikalt i utgangspunktet. De var reformister, de ville bare hjelpe vitenskapen å leve opp til egne pretensjoner. Men etter hvert som de

«kanoniske» tekstene ble gjennomarbeidet, og det gang etter gang ble klart i hvor liten grad kvinnene var regnet med, fikk prosjektet noe uavsluttet ved seg. Det var ikke nok å konstatere *at* dette skjer. Der- som feministene ville arbeide for en for- andring, måtte de også finne ut *hvorfor* dette skjer. Det er denne problemstillingen Hilary Rose arbeider med ut fra en revidert marxistisk oppfatning av forholdet mellom arbeid og bevissthetsproduksjon. En viktig del av dette prosjektet faller sammen med Sara Ruddick sitt, og møtet mellom disse to på bokmessen demonstrerte en nær sam- menheng mellom Hilary Rose sitt begrep «emotional labour» og Sara Ruddicks «ma- ternal thinking».

Politiske implikasjoner

Sara Ruddick har ikke vært opptatt av na- turvitenskapelig tenkning spesielt. Hennes kunnskapsteoretiske arbeid har generell karakter. Men ettersom naturvitenskapelig tenkning sees som selve paradigmet på for- nuft i vår sivilisasjon, hadde hun ingen

problemer med å vise at det ofte er de samme temaene som reiser seg for henne som for Hilary Rose og Sandra Harding. Også Sara Ruddicks arbeid er motivert av en splittelse mellom livet som kvinne og livet som «tenker». Denne splittelsen opp- levdes som akutt etter at hun fikk barn, og hun har siden den tid nektet å akseptere den. Den er påført kvinnene utenfra, og hun advarte derfor sterkt mot tendensene i feminismen til både å avvise naturviten- skap spesielt og fornuft generelt. Prosjektet må være å oppheve splittelsen. Sara Rudd- ick tar sitt utgangspunkt i det å ha omsorg for sårbare mennesker i utvikling. Dette ser hun som en modell for det arbeidet kvinner i vår kultur sosialiseres inn i, og det hun vil vise er hvorledes dette arbeidet genererer bestemte tenkemåter. Noe av det viktigste dette prosjektet har lært henne er alltid å snakke om betingelser. Omsorgsarbeidet varierer alt etter tilgangen på makt og mate- rielle ressurser. Det som sies om dette ar- beidet og dets tenkemåter har derfor alltid politiske implikasjoner. Hun refererte fra sine studier av «maternal thinking» og krig for å vise hvorledes dette arbeidet kan ut- nyttes og undertrykkes når det settes inn i større sammenhenger.

Det mest verdifulle

Sara Ruddick advarte også mot en annen og svært utbredt form for undertrykkelse som feministene selv ofte er ansvarlige for. Den består i en systematisk misforståelse av dette arbeidet som søtt, harmløst og venn- lig. Hun understreket at hennes prosjekt alltid har vært å si noe om dette arbeidets erkjennelsesteoretiske konsekvenser uten å forutsette at kvinner er de gode menneske- ne. Dette eksemplifiserte hun ved å utvikle begrepene «kontroll» og «natur» slik de framstår informert og formet av «maternal

thinking». Sara Ruddick konkluderte med at begrepsutvikling likevel ikke er det mest verdifulle som kommer ut av hennes prosjekt. Det viktige er at vi får øye på og kan gi syn for strev og bevegelse. For det vi ser er at det hele tiden spørres etter hvor mye... hva gjør vi nå... hva kan vi gi avkall på... hvorledes innretter vi morgendagen annerledes enn gårdsdagen. Dette er en konsekvens av at det som skal tas vare på og gis utviklingsmuligheter, alltid er i endring. Med et slikt utgangspunkt vil monolittisk teoribygging neppe vise seg særlig fruktbar, derimot vil kanskje Sandra Hardings feministiske postmodernisme vise seg å bli et passende alternativ?

Interesserte kan få fullstendig referat fra dette møtet fra Sekretariatet for kvinneforskning. Godt inntak til Sara Ruddicks prosjekt finnes i Joyce Trebilcot (red.), *Mothering*, Rowman & Allanheld, 1984, s. 213-263.

Hilary Rose arbeider med en bok om feminisme og vitenskap og publiserer stadig artikler til dette tema. f.eks. «Hand, Brain and Heart: A Feminist Epistemology for the Natural Sciences», i *Signs* 1983, vol. 9; «Women's Work: Women's Knowledge» i *What is Feminism* (red.) Mitchell & Bakley, Blackwells 1985, og «Nothing Less than Half the Labs» i *A Degree of Choice: Higher Education and the Right to Learn*, Finch & Rustin (red.), Penguin, 1986.

Sandra Hardings bok *The Science Question in Feminism*, er nylig utkommet på Cornell University Press.

The Science Question in Feminism

Hvor blir det av kvinnene i forskningen?

Seksjonsleder Kirsten Wille Maus analyserer i denne artikkelen tallmateriale fra 1977 og 1983 om kvinners og menns deltakelse i forskning. I de tilfeller en kan snakke om en utvikling i retning av større likestilling, går denne svært seint.

I 1983 deltok vel 14 000 personer med universitets- og høyskoleutdanning i forskning og utviklingsarbeid (FoU). Av disse var nærmere 3 000 i næringslivets laboratorier, noe under 5 000 i instituttsektoren og vel 6 000 i universitets- og høyskolesektoren. Samlet sett representerer dette en økning på nærmere 30% i forhold til 1977. Økningen var størst i industrielle oppdragsinstitutter med 116%, dernest følger næringslivets laboratorier med 70%. Universitets- og høyskolesektoren og offentlige og andre forskningsinstitutter hadde den laveste veksten med henholdsvis 15% og 17%. I gjennomsnitt var den årlige tilveksten av forskere i denne 6-årsperioden: 108 i oppdragsinstituttene, 200 i næringslivets laboratorier, 133 i universitetene og høyskolene og 83 i de øvrige forskningsinstituttene.

I perioden 1977–83 har *personalveksten* samlet sett vært noe større for kvinner enn for menn i universitets- og høyskolesektoren og i instituttsektoren. For næringslivets laboratorier foreligger det ingen statistikk som viser fordelingen på kvinner og menn.

I 1983 innehadde noe over 1 000 kvinner en vitenskapelig stilling i universitets- og høyskolesektoren, 500 i instituttsektoren (se figuren). Som andel av det totale forskerpersonalet utgjorde dette 16% i universitets- og høyskolesektoren, 11% i instituttsektoren. I 1977 var tilsvarende tall henholdsvis 13 og 9%. Økningen har vært nokså jevn i universitets- og høyskolesektoren. I instituttsektoren var derimot antallet kvinnelige forskere det samme både i 1981 og 1983 slik at andelen gikk ned fra 12% i 1981 til 11% i 1983.

Ser vi nærmere på universitets- og høyskolesektoren, finner vi at kvinneandelen blant forskere i faste stillinger har økt fra 11% i 1977 til 13% i 1983, dvs. 2 prosentpoeng over 6 år. For rekrutteringspersonalet har økningen vært fra 19 til 25%.

Det er store forskjeller mellom fagområdene. Oversikten på neste side viser kvinneandelen for henholdsvis fast og rekrutteringspersonale pr. 1983. Kvinneandelene for toppstillinger (professor/dosent) og stipendiater er gitt i parentes:

	Fast %	Rekr. %
Humaniora	21 (9)	41 (33)
Samfunnsvitenskap	13 (4)	29 (24)
Matematikk–naturvitenskap	7 (4)	19 (14)
Medisin	10 (3)	32 (25)
Landbruksfag inkl. veterinærmedisin	6 (1)	31 (18)
Teknologi	1 (4)	9 (11)

Sammenholdes disse tallene med tilsvarende i 1977 finner vi *ingen* økning i andelen i fagområdene matematikk–naturvitenskap og teknologi for det faste personalet. Det er en økning i kvinneandelene i de øvrige fagområdene, mest innenfor samfunnsvitenskap. Økningen gjelder i alt vesentlig mellomstillingene.

For rekrutteringspersonalet øker kvinneinnslaget i alle fagområder. Innen landbruksfag er andelen i 1983 tre ganger så stor som i 1977 og i teknologi dobbelt så stor. Disse fagområdene hadde imidlertid svært få kvinner i 1977. Kvinneandelene er større blant vitenskapelige assistenter enn blant stipendiater i alle fagområder bortsett fra teknologi. For fagområdene humaniora og samfunnsvitenskap øker de også mindre blant stipendiatene.

Ser vi rekrutteringspersonalet i forhold til finansieringskilde, dvs. fordelt på dem som er lønnet over universitetenes grunnbudsjetter, av NAVF og «andre kilder», finner vi store forskjeller i kvinneandelene. Andelen er lavest blant stipendiatene lønnet over grunnbudsjettene, men kvinneandelen blant disse har likevel vist en økning fra 13% i 1977 til 19% i 1983. Dette i motsetning til kvinneandelen blant NAVF–stipendiatene som er nesten uendret med 26–27% gjennom hele perioden. Stipendiater finansiert av «andre kilder» har omtrent samme kvinneinnslag som universitets- og høgskolestipendiater.

Oversikten nedenfor viser kvinneandelene blant rekrutteringspersonalet i 1977 og 1983 i de ulike fagområder:

	U&H–stip. 1977 1983		U&H–vit.ass. 1977 1983	
	%	%	%	%
Humaniora	20	27	37	52
Samfunnsvitenskap	4	22	15	26
Matematikk– naturvitenskap	15	10	15	19
Medisin	21	28	36	47
Landbruksfag inkl. veterinærmedisin	*)	*)	13	45
Teknologi	2	9	4	6

*) Absolutte tall under 5.

Økningen fra 1977 til 1983 innenfor samfunnsvitenskap er størst. Det er derimot en nedgang i kvinneinnslaget blant stipendiatene lønnet over grunnbudsjettene i matematikk–naturvitenskap. For NAVF–lønnede stipendiater har det imidlertid vært en betydelig økning i kvinneandelen innenfor dette fagområdet. Også medisin har hatt en betydelig økning i andelen blant NAVFs stipendiater, mens det i fagområdet humaniora og særlig i samfunnsvitenskap har vært en nedgang. NAVFs stipendiater har likevel en lavere kvinneandel enn universitetsstipendiatene i 1983 i medisin, de har samme i samfunnsvitenskap og høyere i humaniora og matematikk–naturvitenskap. Kvinneandelen blant vitenskapelige assistenter har økt fra 1977 til 1983 uavhengig av finansieringskilde: for dem lønnet over grunnbudsjettene fra 18 til 24%, for NAVF–lønnete fra 21 til 30% og for dem lønnet av «andre kilder» fra 25 til 35%.

Blant dem som er lønnet over grunnbudsjettene utgjør kvinnene i humaniora over halvparten i 1983, mens bare 6% er kvinner i teknologi. Andelen innenfor medisin og landbruksfag er også høyere

med nærmere 50%. Innenfor matematikk-naturvitenskap er andelen 19%. For NAVF-lønnete assistenter er det som for stipendiatene ingen økning innenfor humaniora — i 1983 var andelen 40%, som er noe lavere enn i 1977. I samfunnsvitenskap og medisin er det imidlertid en betydelig økning fra henholdsvis 20 til 37% og 10 til 28%. Det er liten vekst i matematikk-naturvitenskap. Blant vitenskapelige assistenter lønnet fra «andre kilder» øker kvinneandelen i alle fagområder bortsett fra medisin. I 1983 ligger andelen likevel på godt over 40% for medisin. Humaniora har også her nærmere 50%. Den laveste andelen finner vi innenfor landbruksfag med 22% i 1983.

I instituttsektoren er kvinneandelene i 1983 høyest i samfunnsvitenskap med 23% etterfulgt av humaniora og medisin — beg-

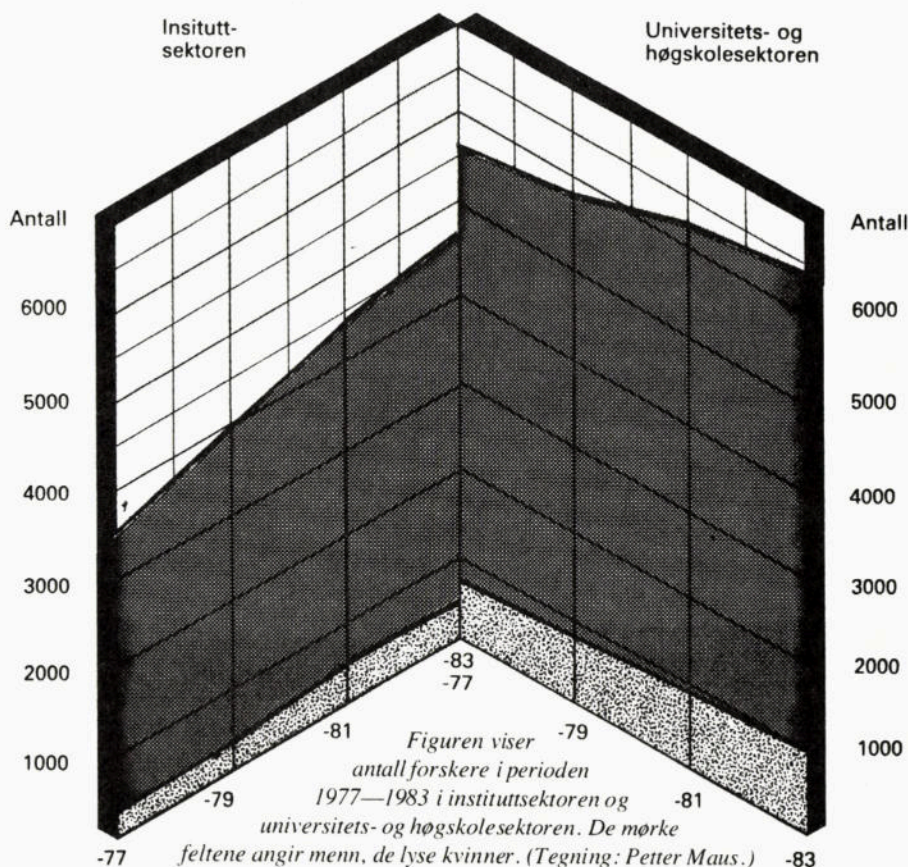
ge med 22%. For samfunnsvitenskap er dette 6 prosentpoeng høyere enn i 1977, mens de for både humaniora og medisin bare er ett prosentpoeng høyere. De laveste andelenene finner vi i matematikk-naturvitenskap og teknologi med 5% i 1977 og 6% i 1983. Bare samfunnsvitenskap og landbruksfag har en jevn økning. Alle de øvrige fagområder har større vekst i mannlige forskere fra 1981 til 1983. Dette gir en nedgang i kvinneandelen fra 1981 til 1983 på ett prosentpoeng.

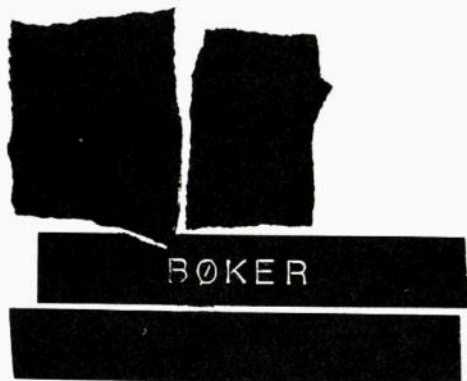
Kirsten Wille Maus

Seksjonsleder

NAVF's utredningsinstitutt

Materialet er hentet fra forskningsstatistikken som utarbeides i regi av Forskningsrådenes statistikkutvalg. Spesifikasjoner for personalet i universitets- og høyskolesektoren er hentet fra Utredningsinstituttets forskerpersonalregister. En kortere utgave av artikkelen er publisert i *Forskningspolitikk* 1/1986.

Norske kommunestyrer — plass for kvinner?

Ved Maud Landby Eduards og Gun Hedlund-Ruth

Vilka är könsskillnaderna i norsk kommunalpolitik och vad kan göras för att stimulera till en utökad kvinnorepresentation i kommunalpolitiken? *Norske kommunestyrer — plass for kvinner?* av Ottar Hellevik og Torild Skard utgörs av analyser av en rad hinder eller spärrar som drabbar kvinnor under vägen från valbara till valda. Särskilt ifrågasätts den kommunala valordningen.

Bokens ansats är stimulerande, då författarna velat komma bort från föreställningen att det är kvinnors individuella egenskaper som hindrar dem att delta, och i stället se till egenskaper i det politiska systemet. Det är rekryteringsprocessen som stänger ute kvinnorna, inte deras motivation. En amerikansk forskare skrev en

gång att politiskt intresserade och aktiva kvinnor är mer motiverade än sina manliga kolleger, med tanke på alla hinder de måste över i det politiska systemet.

Kvinnor och män i norsk kommunalpolitik upplever också kraven på olika sätt. Kvinnorna finner det svårt att förena politik och familj, männen att kombinera politik och arbete. Andra könsskillnader är att kvinnor trivs mindre bra med atmosfären på mötena och med dokumentens form och språk. Framför allt saknar de viss typ av information. Hälften av de kvinnliga representanterna upplever också att det ställs större krav på dem än på männen.

Så många som 80 procent av samtliga representanter hävdar att det är skillnader på könen, framför allt i val av sakområ-

den. Endast ett fåtal talar dock i termer av motsättningar eller konflikter mellan könen. Nästan hälften av de kvinnliga ledamöterna har kontakter med kvinnogrupper utanför partipolitiken och ungefär lika många har tagit upp frågor om kvinnans ställning vid något tillfälle. Men endast en tredjedel kan betecknas som aktiva kvinnosakskvinnor.

Kvinnorna utgör 51 procent av befolkningen men endast 23 procent av de som valdes som representanter i kommunfullmäktige i valet 1979. Vad hände under vägen? I vilka skeden sorterades kvinnorna ut och varför? Det är inte mobiliseringsfasen och inte rekryteringsfasen, men väl själva valet som är den största stötestenen för kvinnorna, hävdar författarna.

1979 redigerade Torild Skard en bok med titeln *Kvinnekupp i kommunene* (Gyl-dendal), med anledning av att Asker, Oslo och Trondheim fått en majoritet kvinnor i valet 1971. Då framstod den norska kommunala valordningen som ett starkt stöd för kvinnornas möjligheter att sätta sig över partiernas personpreferenser. «Kvinnovänliga» kvinnor kunde helt enkelt «kumulera», stryka mansnamn och istället sätta upp kvinnonamn på listorna, även samma namn flera gånger. Men det kvinnorna kan, kan också männen, och andra väljare! För Norge som helhet innebar väljarnas aktioner i valet 1979 att kvinnorna förlorade mandat. Partierna, som också har rätt att kumulera, nominerar således kvinnor, som väljarna stryker.

Väljarnas möjligheter att påverka könsammansättningen i kommunstyrelserna genom kumulering kunde (i valet 1979) ha lett til att andelen kvinnor blivit så låg som 5 procent eller så hög som 74 procent. Men nu är problemet snarare det omvända. Endast en liten del av väljarna ändrar listornas utseende. Genom att ändra valordningen fråntar man således inte de stora väljar-skarorna en demokratisk rättighet utan

stoppar endast en liten minoritets manipulationer. Den norska kommunala valordningen är i sina huvuddrag densamma som vid sekelskiftet, en tid då valet stod mellan enskilda personer och inte mellan politiska partier. Svaret på frågan om vad som kan göras för att få in fler kvinnor i kommunalpolitiken synes klar för författarna: börja med att ändra valordningen.

Men det är inte bara rekryteringsvillkoren som måste ändras utan också representationsvillkoren. Det politiska arbetet och den politiska kulturen måste göras mer kvinnovänlig, mötesformer och organisering kan vara betydligt mer flexibla beroende på vilka personer som är valda. I sina förklaringar till skillnader mellan kvinnor och män i det politiske arbetet hänvisar författarna till könsroller och socialisation. Här skulle det vara önskvärt med något djupare problematisering och anknytning til den nya kvinnoforskningens forskning om hur mansdominansen fortlever i vårt moderna samhälle. Kanske kan vi vänta dessa resonemang i de fackvetenskapliga artiklar som författarna planerat?

Syftet med boken är att «være til nytte for folk som arbeider for å styrke kvinnes rolle i norsk politisk liv». Det är en vällovlig ambition, men även om boken är väl-skriven och genomarbetad är den knappast lättläst. Framför allt kräver valordningens uppbyggnad en god del tankemöda! Den som vill ta en genväg i informationsskogen kan läsa, eller åtminstone börja med, bokens tredje del (del C). Helheten borde emellertid vara ett obligatorium för statsvetare och andra kommunalpolitiska experter, ty något liknande finns ej gjort tidigare. Ännu en gång har det visat sig att ett kvinnoperspektiv avslöjar problem av generellt intresse.

Ottar Hellevik & Torild Skard:
Norske kommunestyre — plass for kvinner?
Universitetsforlaget 1985.

Kvinner i norsk presse

Ved Åse Hiorth Lervik

Boken om norske kvinnelige journalister, som Reidun Kvaale fikk ferdig like før sin død julen 1984, er et bidrag til den historiske kartleggingen av kvinners innsats på forskjellige samfunnsområder. Slike historikere tjener til å revidere bildet av fortiden ved å trekke fram glemte navn og vise hvor mange de tross alt var, kvinnene som for to og tre generasjoner siden var virksomme utenfor hjemmets fire vegger, selv om de hver på sitt sted oftest var ensomme svaler. Det kan dessuten gi kvinnelige yrkesutøvere av i dag mulighet for å stille spørsmål ved sin identitet, bakgrunn og tradisjon innen yrket. I forordet «Hvorfor boken ble til» har Reidun Kvaale ikke minst understreket denne sammenhengen med en moderne kvinnepolitisk kritikk av det mannsdominerte mediabildet:

Vi spør etter en balanse som gir et *riktigere virkelighetsbilde av verden*. Det fins så mye av menns beskrivelse av livet som kvinner ikke kjenner igjen? / I vårt virkelighetsbilde må følelser tas på alvor, på samme vis som de saklige fakta. Individet får plass ved siden av statsmakten, organisasjonene, institusjonene. I vår verden er det lov å være engasjert, kunnskapsrik og veltalende også om de små og nære ting. (10 f.)

De kvinnelige journalistene som møttes i Engebretbevegelsen i 1970-årene, begynte å stille spørsmål ved yrkets rutiner og ved de underforståtte vurderinger som lå til grunn for utvalget av stoff. I hælene på dette fulgte spørsmålene om de kvinnelige pionerene — hvem de var, hva de sto for, hvordan de fant seg til rette i yrket.

Reidun Kvaale definerer en journalist som et menneske med «journalistikk som hovedyrke, eller som iallfall driver journalistikk som fast bigeskjeft, knyttet til bestemte presseorganer» (18), og det er slike kvinner som danner hovedstammen i hennes fremstilling. Men hun har også hatt øynene åpne for den videre kategori «kvinner i pressen» — kulturskribenter og debattanter uten yrkesmessig eller «fast» tilknytning til et organ.

Med denne vide ramme kan hun starte sin historiske fremstilling med den danskfødte Birgithe Kuhle, som fra 1794 ga ut Provincial-Lecture i Bergen og kanskje skrev en del av stoffet selv. Omkring midten av forrige århundre var også Josephine Thrane noen år sin manns nære medarbeider ved utgivelsen av ukeavisen Arbeiderforeningernes Blad, fra 1854 hadde hun det formelle redaktøransvar, og til hennes oppgaver hørte også det å smugle ut brev og artikler fra mannen mens han satt fengslet, samt å ta hånd om og forsørge fire døtre. Fra 1870-årene ble enkelte kvinner mer eller mindre faste, mer eller mindre anonyme kulturskribenter i dagspressen. Gina Krog og søstrene Anna og Cecilie Bøe ble mangeårige redaktører av kvinnetidsskriftene *Nylænde* og *Urd* fra henholdsvis 1887 og 1897, mens Karen Sundt som en av de første profesjonelle aviskvinner gjorde skandale og mistet jobben på grunn av et fritt kjærlighetsforhold.

Naturlig nok er det med 1900-tallet vi får et økende antall kvinnelige pressearbeide-

re, fra Marie Mathisen, som ble medlem av Kristiania Journalistklubb i 1902, og Anna Hvosslef, som var den første og i flere år den eneste kvinnelige journalist i Aftenposten, via Barbra Ring og Fernanda Nissen til de store kvinnenavn i mellomkrigstidens og etterkrigstidens hovedstadsaviser: Rachel Grepp, Halldis Stenhamar, Jorunn Johnsen, Kitty Wentzel, Bergliot Kittilsen, Lise Lindbæk. Reidun Kvaale har gitt avkall på en fullstendig dekning av tiden etter 1945, men har til gjengjeld lagt meget arbeid i å komme landet rundt med provinspressens kvinner.

Det er neppe overraskende at journalisten Reidun Kvaale har skrevet en journalistisk bok — i god forstand: Det er blitt en velskrevet, lettlest, levende fremstilling, personorientert og spekket med rammende detaljer og anekdoter som ofte har et pedagogisk poeng. Boken vil sikkert nå ut til mange rett og slett i kraft av sin underholdningsverdi.

Min oppgave i denne omtalen er mer å vurdere boken som bidrag til kvinnehistorisk forskning. Å klage over at fremstillingen ikke er «vitenskapelig» i betydningen systematisk-analytisk eller teoretiserende, ville være å bebreide forfatteren at hun ikke har skrevet en helt annen bok enn den hun faktisk skrev. Ikke desto mindre får vi i oversiktens løp en del oppsummerende avsnitt, en del refleksjoner og kommentarer over de vilkår de tidlige kvinnejournalistene arbeidet under, mest utpreget i kapitlet «Den er sterk som står alene? Aviskvinnene utenfor Oslo»:

For heller enn champagne på luksushoteller har hverdagen for både menn og kvinner i «provinspressen» vært denne: Å stå i mørke veikanten etter et seks timers herredstyre møte, fryse på beina og vente på lokalbussen. Eller være utsendt medarbeider på et bygdemøte som medfører tre timers ferjereise og fire timers venting på et gudsforlatt sted. Siden sitte til utpå morgenkvisten i skremmende tomme redaksjonslokaler og skrive referat til neste dags avis. (...)

Å være kvinnelig journalist er å gjøre jobben uten å mukke. Som å sitte en vinternatt i en liten motorsjette på reportasjeoppdrag til Skomvær fyr, i iskaldt måneskinn og omgitt av urolige dønninger — og så holde kjeft med at man egentlig er gravid og ganske kvalm fra før. (184)

Forfatteren *vet* meget om sitt emne, ikke bare i faktiske kunnskaper. Hun stiller engasjerte spørsmål til sitt stoff og antyder svar, men rår ikke over metoder til å gi sine antakelser vitenskapelig underbygning. I et par tilfelle går hun den omvendte veien, som når Torild Skards resultater fra forskningsprosjektet om kvinnelige journalisters arbeidsvilkår i dag, publisert under tittelen *Det koster å være kar — særlig når en er kvinne* (1984), blir veiviser i intervjuer med eldre kvinnelige journalister og en hjelp til å avdekke dobbeltheten i deres subjektive vitnesbyrd (186 f.).

Det er som stoffsamling denne boken vil ha størst verdi for en forsker. Siden det å være journalist har vage grenser mot annen virksomhet — det være seg forfatterskap eller politikk — vil mange som arbeider innenfor ulike felter av kvinnehistorien i forrige og dette hundreår, ved hjelp av navneregisteret ha sjanser til å finne opplysninger om kvinner som også har vært innom journalistikken.

Enkeltopplysninger om f.eks. utdannelsesbakgrunn og karrierevei er det likeledes en hel del av, men siden boka ikke har saksregister, vil det være vanskeligere å finne fram til slike. Jeg har især festet meg ved hvor ofte kvinnes vei inn i journalistikken gikk gjennom stillinger som resepsjonsdame, telefonistinne eller sekretær — eller en stilling som kombinerte disse funksjoner, som Johanne Margrethe Johnsen i Stavanger Aftenblad og Hedvig Johansen i Haugesunds Dagblad (225, 229). Mer original var Jenny Garfjeld fra Lyn-gen, som begynte som hushjelp hos Karlsøy-presten Alfred Eriksen i 1902 og i praksis redigerte avisa Nordlys i lange perioder

fram til 1910 mens Eriksen møtte på Stortinget (41–45).

Stort sett har Reidun Kvaale vært omhyggelig med å redegjøre for hvilke kilder hun har brukt. Det er ikke noteapparat og ikke bibliografi, så henvisningene må søkes i den løpende tekst. Der fremstillingen bygger på intervjuer eller muntlig overlevering, sier hun også tydelig fra om dette.

Hun er ikke like påpasselig i sin kildekritikk. Memoarer og intervjuer med pensjonerte pressefolk, nekrologer og hilsener til 70-årsdagen har det til felles at de fremhever positive sider ved sitt objekt eller sine fortidige opplevelser, de negative trekkene blir i ettertid redusert til morsomheter. Etter hvert som lesningen skrider framover blir man kanskje litt mett på alle disse raske portretter av varmhjertede, sosialt engasjerte kvinnelige journalister som elsket sitt yrke og aldri sparte seg selv, som tok lønnsdiskriminering med et forståelsesfullt smil og gråt når de måtte slutte fordi de skulle gifte seg, eller fortsatte å skrive som frilansere innimellom hus og fire barn. De ugifte — dem er det flest av — bedyrer til gjengjeld at det ikke har kostet dem noe å gi avkall på ekteskap og barn, siden de ikke kan forestille seg hvordan det skulle ha vært mulig å kombinere dette med jobben. Nekrologenes rosende ord, eller pensjonistenes tilfredshet ved å ha vært yrkeskvinne, later til å kunne oppveie alle strabaser — for den som holdt ut.

Ved siden av å etterspore «kvinnestoff» i de forskjelligste varianter har Reidun Kvaale i sine intervjuer vært særlig opptatt av lønnsvilkårene, ikke minst fordi hun

selv har drevet lønnskamp som kvinnelig journalist. Likevel er det ikke likelønnskravet som springer en sterkest i øynene ved denne historiske oversikt over kvinnes marsj inn i et typisk mannsyrke, men deres *tilpasnings- og overlevelsesstrategier*. Her gir boka mer enn forfatteren kanskje selv har vært klar over. Tydeligere enn de fleste andre arbeidsplasser later avisredaksjonene til å ha fremelsket yrkeskvinnes typifisering, og det biografiske stoffet — og særlig anekdotene — byr på atskillig stoff til ettertanke. Vi har, selvfølgelig, de beskjedne og selvutslettende, som havner i yrket nesten ved en tilfeldighet og overlever ved aldri å provosere, «ubestikkelig, pliktoppfyllende og arbeidsom», dertil alltid hjelpsom og hjertensgod mot mannlige kolleger, heter det om en av dem (60, 62). Vi har den unge lærlingen med friskt pågangsmot som får «beskjed om å være gutt og ikke jente», men til under halvparten av den lønna en mannlig lærling fikk (204). Det er typen «en myndig dame med stri pannelugg» som personlig kan kaste brysomme mannfolk ut av redaksjonen eller av et møte; og det er den motsatte typen, som rendyrker det damemessige ut i ytterste konsekvens, med selskapskjole i kontorskapet og reportasjer på rosa papir.

De var selvfølgelig, hver på sin måte, patriarkatets gisler. Men fordi de spiste av maktens og kunnskapens tre, var de likevel med på å underminere de vilkår de tilpasset seg.

Reidun Kvaale:

Kvinner i norsk presse gjennom 150 år.
Gyldendal Norsk Forlag 1986.

Kvinnelige livssammenhenger og fysisk planlegging

Ved Sigrun Kaul

Urban Planning and the Everyday Life of Women er tittelen på en tilsynelatende uanselig rapport fra det danske byggforskningsinstituttet, signert Vivi Larsen og Hanne Topsøe-Jensen. Deres prosjekt knytter seg til den skandinaviske debatten om kvinneutopier i planleggingen, og diskusjonen om usynliggjøring av kvinnene i forskningen. De satte seg fore å lage en komparativ undersøkelse av kvinners og menns holdninger til planleggingsspørsmål.

Prosjektets grunnleggende hypotese er at menneskers holdninger til planleggings-spørsmål er bestemt av de behov som skapes av deres livssituasjon og levevilkår. De fysiske rammene, og dermed planleggingens innhold, er en del av levevilkårene. Disse er felles for grupper av mennesker. Men hvorvidt de oppfyller den enkeltes behov, er avhengig av livssituasjonen, og hvordan denne spiller sammen med de fysiske rammer. Kjønn går inn som en definierende faktor i livssituasjonen.

Den empiriske del av prosjektet er knyttet til debatten om kommuneplanen i Odense. Forfatterne fulgte debatten i ett år gjennom de medvirkningstiltak som kommunen satte i gang. Planleggerne hadde delt kommunen inn i 11 delområder, og hadde

utarbeidet et debattopplegg for hvert område, som ble delt ut til alle husstander. Kommunen innbød til beboermøter i alle delområder, hvor planleggingsproblemer ble presentert, og beboerne ble oppfordret til å delta i studiesirkler og arbeidsgrupper. Mot slutten av debattfasen ble det igjen arrangert tilsvarende møter områdevis. Her presenterte arbeidsgruppene resultatene av arbeidet sitt for planleggerne og politikerne.

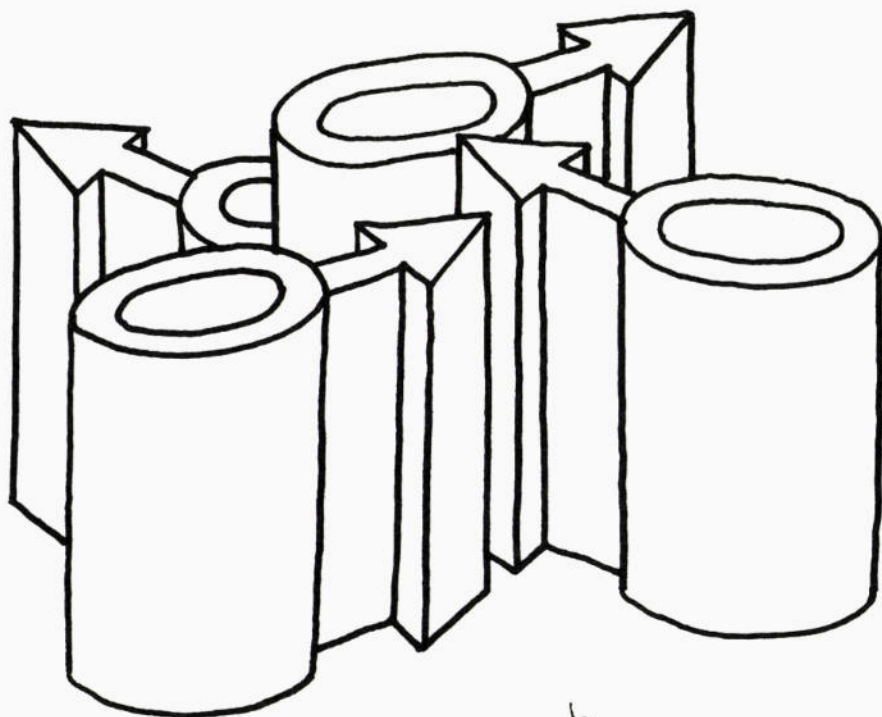
Forfatterne deltok som observatører i alle fellesmøtene og i 5 av arbeidsgruppene. Bare i ett område lyktes det å danne en ren kvinnegruppe. Deres kontaktkvinner i andre delområder hadde lagt ned et stort arbeid for å etablere kvinnegrupper, men støtte på stor motstand hos kvinnene. En av kontaktkvinnene forklarte det slik: «Kvinner alene ble oppfattet som et onde. De hadde ikke tenkt på i hvor mange sammenhenger det er menn alene som treffer beslutninger. De trodde ikke på at kvinner kunne finne på noe annet enn «pjat-snak». Det verste er at kvinner ikke tror på seg selv, de tror ikke at kvinner kan frembringe noe som andre gidder å høre på».

Etter debattfasen ble materialet supplert med intervjuer av et utvalg gruppedeltakere, og med planleggerne i kommunen.

Resultatene viste at når man ser hvert planproblem for seg, er det ikke markante forskjeller i kvinners og menns holdninger. Man kan ikke si at kvinner er for opprettelse av daginstitusjoner eller for å satse på trafikkсанering, mens menn er imot. Derimot er det stor forskjell på hvordan de to kjønn prioriterer mellom de forskjellige problemer, hvilke planleggingsproblemer de anser for mest sentrale og viktige. I spørsmål hvor kvinner og menn er enige, angir de også helt forskjellige begrunnelser for sine standpunkter.

Forskernes viktigste funn er at kvinnene oppfatter planproblemene i sammenhengende helheter. Det viktigste anliggende for

dem er å få det nære boligområdet til å fungere som en sosial og kulturell enhet. Felleshus prioriteres, likeledes å få de forskjellige aldersgrupper integrert gjennom felles aktiviteter. Kommunens planproblemer er for kvinnene mangel på tilbud til barn, unge og eldre, og mangel på eldreboliger som er integrert i eksisterende boligområder. Løsningsforslagene fra kvinnene viser at de prioriterer gjenbruk av eksisterende bygninger, særlig skolene, til fritidsvirksomheter. Og de tenker helhetlig sosialt liv i boligområdene, at løsninger skal bidra til en utvikling hvor folk blir kjent med hverandre, lærer å leve med hverandre og ta hensyn til hverandre.

Sigrun - 80

I motsetning til kvinnene, definerer mennene de ulike planspørsmål som enkeltstående problemer, løsrevet fra hverandre og fra en større sammenheng. Det er et problem at innfartsveiene ikke har tilstrekkelig kapasitet, at barn ikke kan ferdes trygt på skoleveien, at barn ikke blir passet etter skoletid osv. For langt de fleste menn er det viktigste problemet å få skikk på det overordnede trafikknnett med bygging av ringveier og motorveier. De brukte masse tid til å diskutere forskjellige tekniske løsninger. Bare menn som selv har barn, er opptatt av trafikken i lokalområdene og barnas skoleveier.

I motsetning til kvinnes «sosialisering»-begrunnelser, følger menn en rasjonalistisk planleggingstankegang, hvor de enkeltstående problemer skal løses på den beste tekniske og samtidig den mest effektive og rasjonelle måten. For kvinner må tekniske krav og effektivitetskrav underordnes menneskelige hensyn. F.eks. så ingen kvinner grunn til å anlegge den dyre ringveien i Odense. De hevdet at det eksisterende veinett burde innrettes for alle, slik at biltrafikken underordnet seg de svake trafikanter. Et annet eksempel er nedslitte friområder i områder med sosial boligbygging. Menneskets forslag til løsning på problemet var robust beplantning, bl.a. med torner, som skulle holde unger unna og hindre slitasje og hærverk. Kvinnegruppen foreslo at man satset på frukttrær og bærbusker, slik at barna lettere kunne forstå at de selv hadde nytte av at plantene fikk stå i fred.

Ingen av mennene lanserer tanker og idéer som engang minner om kvinnes drøm om fellesskap i boligområdene.

Til å forklare forskjellene mellom kvinners og menns svar, bruker forfatterne Ulf Prokops teori om de kvinnelige livssammenhenger. Kvinners behovsorientering er for Prokop den sentrale produktiv-

kraft i kvinners hverdagsliv. Dette innebærer en kommunikasjonsform som tar sikte på å organisere de aktuelle forhold i hverdagen så det oppstår trygghet og harmoni, slik at de daglige gjøremål kan gli. Den behovsrettede kommunikasjon foregår som en enhet av følelsesmessig og fysisk arbeid, og krever evne til innlevelse, iakttagelse, spontanitet og fantasi. Kvinners sosialisering til denne produksjonsform bruker forfatterne også til å forklare hvorfor kvinner er så dårlig representert i samfunnets planleggende og politiske organer. Du kommer ikke langt i de etablerte maktsystemer med en behovsrettet kommunikasjonsform!

Vivi Larsen og Hanne Topsøe-Jensen sin undersøkelse er interessant. Den legger vekt på kjønnsforskjeller fremfor klasse og andre sosiale kjennetegn, og anvender kvalitative metoder som går utenpå representativitetsproblemet. Andre undersøkelser kan sikkert etterprøve resultatene i større bredde, dersom vi synes at det trengs. Foruten å slå fast at kjønn er en høyst relevant variabel både i den praktiske planlegging og i planleggingsforskning, antyder de også i hvilken retning kjønnsforskjellene peker. Resultatene med hensyn til kvinnes holdninger til planleggingsspørsmål faller sammen med studier av bl.a. kvinnelige politikere, som viser seg å prioritere «reproduksjonsorienterte» saker. Og de støtter visjoner om hverdagslivet som er utarbeidet av kvinnelige planleggere gjennom konferansene til Nordiske kvinners bygge- og planforum. Deres tanker om et mellomnivå mellom det private hushold og det offentlige, kan være ett svar på Odensekvinnes ønsker og krav.¹

Skal vi ta konklusjonene på alvor, betyr det at planleggingssystem og planleggingsprosesser må endres, slik at kvinners livssammenhenger både kan synliggjøres og gjøres relevant for prioriteringer og be-

slutninger. Dette imperativ går langt videre enn å si at kvinner må delta i planlegging og politikk. For hvorfor skal kvinner bruke tid og krefter i planleggingssystemer som i sitt innhold og virkemåte motarbeider kvinners livssammenhenger?

Vivi Larsen og Hanne Topsøe-Jensen:
Urban Planning and the Everyday Life of Women.

SBI, Hørsholm 1985, 48 s.

1. Se Forskargruppen för det nya vardagslivet: Det nya vardagslivet. Nordisk Ministerråd, NORD-serien, Stockholm 1984, og Veier til det nye hverdagslivet. Om integrering av bolig, omsorg og arbeid på et mellomnivå. Under utgivelse 1986, samme serie.

Blomster og spark

Ved Tora Houg

Drude Dahlerup har med denne boka gjennomført et stykke nordisk historie og kvinnehistorie. Intervjuer med 29 kvinnelige politikere fra alle de nordiske land gir inntrykk av bredde og griper inn i flere generasjoner. Samtidig er det et selvstendig stykke historieskriving som burde ha interesse langt ut over det politiske miljø.

Boka er morsom og lett å lese. Dahlerup har markert synspunkter og holdninger på en fin måte ved hjelp av treffende vignetter og overskrifter. Bokas tittel illustrerer dette godt: «Hvordan blir kvinner i det hele tatt behandlet?» spør Karin Kjølbro fra Fær-

øyene. «De blir dels behandlet som noen som skal ha blomster og dels som noen som skal ha spark.»

Bokas budskap er enkelt, men likevel mangfoldig. Alle de 29 kvinnene er ulike. Men felles trekk ved deres situasjoner er hele tiden iøynefallende for leseren.

Ved å lese boka får leseren et innblikk i 29 kvinners liv. Dersom det hadde vært mannlige politikere, hadde nok inntrykkene vært langt mer preget av sak, personlige politiske ambisjoner og maktkamp. Det denne boka inneholder er livssituasjoner presentert i en helhet hvor både privatliv og

politisk liv er viktige deler. Det skyldes både intervjuobjekter og forfatteren. Til sammen utgjør de kvinnevinklingen på dagens politiske liv.

Menns og kvinners badstupolitikk

Menns menn snakker sak og tar viktige beslutninger i badstua — iallfall vil de gjerne at det skal være oppfatningen — møtes også kvinner i badstua. Enten i virkelig badstue, eller i andre former for sosiale sammenkomster. Og når kvinner med tøffe politiske verv er sammen på den måten, snakkes det privatliv og følelsesliv. Mange av de kvinnene som er intervjuet, framhever at mennene misunner kvinnene denne formen for sosial kontakt. Og kvinnene selv poengterer nødvendigheten av dette søsternetverket — et nettverk som garanterer for at mennesket i politikken får litt omsorg.

Hard jobbing

Når det gjelder saklig kunnskap, er kvinner grundigere. De fleste er selvlærte, og bruker mye tid på læring. Som Ritt Bjerregaard sier: «Jeg sa nesten ikke noe det første året jeg var i Folketinget. Jeg leste tok referat og lærte.»

Ingen av de 29 har kommet lett til sine posisjoner. Hard jobbing kjennetegner dem alle, og det er fristende å hevde at oppfatningen om at kvinner må jobbe dobbelt så hardt for å nå de samme posisjoner som menn, til fulle blir bevist gjennom de 29 intervjuene. Inntrykkene sitter der, selv om sammenlikningsgrunnlaget med mennene mangler.

«Du er så søt når du blir sint»

En ikke ukjent uttalelse, senest fra vårens harde drakamper i norske lønnsforhandlin-

ger. En vanlig måte å undertrykke kvinner på, uttrykk som virker avvæpnende og samtidig nedverdiggende.

De 29 har ulike holdninger til kvinnesak. De fleste er svært kvinnebevisste, men har forskjellige erfaringer med kvinneorganisasjoner. «Jeg er ikke interessert i den narcissistiske feminismen,» sier Jutta Zilliacus fra Finland, og flere — særlig de eldre og de konservative — kommer med liknende utsagn. Mens for andre er kvinnesak avgjørende for politisk engasjement.

Men det stilles store krav til kvinnelige politikere — ikke minst fra kvinneorganisasjonene selv. Det kan ofte oppfattes som at forventningene går ut på at man skal ta det beste av kvinnekulturen med inn i mannskulturen, og i tillegg klare hele mannskulturen.

Det er en samstemmig erfaring at kvinnesak stort sett er lavstatus blant menn, men ikke blant kvinner. Derfor kommer en ikke langt med kvinnesak alene så lenge menn fremdeles er i flertall i politiske forsamlinger.

Støtte nødvendig

Alle omtrent uten unntak poengterer hvor viktig det er å ha støtte hjemme. Uten støtte fra mann eller en annen som står en nær, hadde det ikke vært mulig å gjennomføre et så hardt liv som det politiske er. «Ensom kunne man ikke holde ut,» sier Ebba Strange.

Samtidig rapporterer nesten alle om at forventningspresset i forhold til hjemmearbeid også er stort. Kvinner har mer ansvar hjemme, enten de er statsråder eller ikke. Men leseren kan ikke annet enn smile over utsagn av typen «Jeg har full støtte av min mann. Han synes det er greit at kvinner avanserer bare hun likevel gjør sitt hjemmearbeid eller organiserer det.»

Så verden er ikke kommet så langt. Men det er et viktig skritt å erkjenne behovet for støtte.

Hva så?

De fem norske politikerne som er intervjuet, representerer et tverrsnitt både politisk og erfaringsmessig. Noen orker ikke lenger den politiske frontkampen — den går jo også stort sett på menns premisser. Andre står på, «men det er hardt».

Kjønnskvalifisering er nevnt av nesten alle. Det er ingen tvil om at det er et effektivt virkemiddel. Resultatet av det norske stortingsvalget i september 1985 med 38% (?) kvinner på Stortinget, ville aldri vært det samme uten kjønnskvalifisering i et stort parti som Arbeiderpartiet.

La Ebba Stranges ord om kjønnskvalifisering stå som en avslutning: «Motstanderne

av kjønnskvalifisering sier at kvinner skal velges på grunn av kvalifikasjoner, ikke på grunn av kjønn. Mitt svar er, og har alltid vært: Kvalifikasjoner er noe man kan erverve seg hvis man har lyst til å gå i gang med jobben. Og for det andre er kvalifikasjoner ikke noe statisk. Kvalifikasjoner i det politiske liv er noe vi selv skal være med på å definere.»

Boka anbefales herved som en del av kvalifiseringen!

Blomster og Spark

Samtaler med kvindelige politikere i Norden

Ved Drude Dahlerup

Nordisk Ministerråd 1985

Blomster & Spark

Litteraturkommentarer

Kvindfolk — en danmarkshistorie fra 1600–1980

Fra dansk Gyldendal har bøkene *Kvindfolk* 1-2 nylig utkommet i 3. utgave i paperback. Denne kvinnehistorien er historien om kvinners liv gjennom århundrer — om hverdagen med arbeid, barnepass, slit og strev, fest og fellesskap. I bind I, som dekker tiden 1600–1900, fokuseres det på kvinner på landet. I annen del av bind I beskrives borgerskapets kvinneliv i 1800-tallets byer. Bind II strekker seg fra 1900–1980, og første del omhandler levevilkår — om kvinners arbeid ute og hjemme, og om utdanning. I annen del av bind II fortelles det om kvinners arbeid i fagbevegelse, husmorforening og kvinnebevegelse. Bind II handler også om barselhusfester hvor kvinnene moret seg sammen, om drømmer og om liv og kjærlighet og om lyst og seksualitet.

Forfatterne er flere kvinnelige forskere, og i redaksjonen sitter Anne Margrete Berg, Lis Frost og Anne Olsen.

Bøkene er tidligere anmeldt i *Nytt om kvinneforskning* nr. 5/84.

I paperback koster bøkene DKR 256,—.

Kvindfolk 1-2

En danmarkshistorie fra 1600–1980.

Red.: Anne Margrete Berg, Lis Frost og Anne Olsen.

Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag
A/s, Klareboderne 3, 1001 København K.
Tlf. (01) 11 07 75 – lokal 140.

Kvindfolk 1 1600-1900

Kvindernes historie i Danmark gennem 400 år.
«Underholdende, læseværdig som en roman»,
Annelse Vestergaard, Jyllands-Posten

Kvindfolk 2 1900-1980

«En vital og nærgående manifestation af kvindebevægelsen ... Vil blive stående som et pionerværk»,
Nanna Damsholt, Politiken

Female Genital Mutilation

er en bibliografi beregnet på personer som arbeider for å utrydde omskjæringspraksisen i afrikanske land, og for studenter og andre som leter etter mer kunnskap om og forståelse for disse skikkene og for det sosiale press som er forbundet med dem. Det er å håpe, skriver forfatteren av bibliografien, dr. Lilian Passmore Sanderson, at oppsamlet kunnskap og arbeide vil lette anstrengelsene for å oppnå sosiale reformer på dette området.

Bibliografien er delt i tre hoved-deler:

- 1) Antropologisk/sosiologisk
- 2) Medisinsk
- 3) Filantropisk og journalistisk

Lilian Passmore Sanderson:

Female Genital Mutilation

Excision and Infibulation

A Bibliography

The Anti-Slavery Society for the
Protection of Human Rights

180 Brixton Road, London SW9 6AT

Kvinner som selvstendig næringsdrivende

Kari Vangsnes i Likestillingsrådet har forfattet en utredning med tittelen «Kvinner som selvstendig næringsdrivende. Utviklingen fra 1950–1980». I konklusjonen skriver Vangsnes at et hovedinntrykk av undersøkelsen er at kvinnelige næringsdrivende for en stor del har holdt seg til tradisjonelt kvinnelige fagområder som produksjon og handel av tekstil-, bekledningsvarer og næringsmidler og til helsemessig og personlig tjenesteyting. Hun understreker imidlertid at det i hele perioden, altså fra 1950 til 1980, fantes selvstendig næringsdrivende kvinner i skogbruk, fiske, bygg og anlegg, agenturvirksomhet og engros-

handel, transport, eiendomsdrift og teknisk/merkantil tjenesteyting. Utredningen omfatter også nye tendenser (f.eks. et økende antall yngre kvinner med spesialutdanning som etablerer seg som selvstendig næringsdrivende) og framtidsperspektiver.

Kari Vangsnes:

Kvinner som selvstendig næringsdrivende

Likestillingsrådet, Oslo 1986

Arbeid i 80-åra

Tema for tidsskriftet *Plan og Arbeid* nr. 3/86 er «Arbeid i 80-åra», med stoff hentet fra forskningsprogrammet av samme navn (se side 55). Kvinneperspektiver er til stede i de fleste artiklene. Blant annet skriver Tom Colbjørnsen i sin artikkel «Ulikhet og konflikt i arbeidslivet» om årsakene til at utdanning og kjønn er så viktig for hvilke belønninger man oppnår (yrker dominert av kvinner er dårligere betalt enn yrker dominert av menn).

Birgit Jevnakers bidrag har tittelen «Med likestillingstilskudd som inngangsbillett», Randi Kjeldstad skriver om mødres tilrettelegging av dagliglivet og konsekvenser for framtidige muligheter på arbeidsmarkedet, og Hjørdis Kaul og Elin Kvande spør i sin artikkel «Arbeidsløs i 80-åra» om arbeidsledighet er lettere for kvinner enn for menn. Prosjektet «Kvinner og lønnet arbeid i utkantstrøk» presenteres av Anne Marie Støkken i artikkelen «Om sorgsarbeid og lokal sysselsetting», og en av Ellen Brandts artikkelavsnitt har fått overskriften: «Er interne arbeidsmarkeder skapt av menn for menn?»

Plan og Arbeid 3/86

Arbeid i 80-åra

Universitetsforlaget

Kvinner på egen gard

Østlandsforskning har gjennomført et prosjekt hvis mål har vært å finne fram til voksenopplæringstilbud som kan øke bygdekvinners mulighet til lønnet arbeid som de trives med. Et av delprosjektene har fått tittelen: «Kvinne: hvordan skape meningsfull jobb på egen gard?», og rapporten foreligger nå, utarbeidet av Dea Haug Storaas.

Dea Haug Storaas:

Kvinne: hvordan skape meningsfull jobb på egen gard?

Østlandsforskning, rapport nr. 15/86.

Det underordnede jaget — en studie i kvinnelige positioner i selvbiografier

är en studie av Margareta Fahlgren. Den kommer ut på Bokförlaget Jungfrun under hösten, och omfattar ca 250 sider.

Margareta Fahlgren har doktorerat i litteraturvetenskap i Uppsala och har nu en lektortjänst i svenska i Bergen, Norge. Hon är en av de ca 60 kvinnor som arbetar med en nordisk kvinnolitteraturhistoria, och hon medverkar då och då med artiklar i olika litterära och vetenskapliga organ. Hennes studie börjar — efter en tämligen omfattande inledning — med en granskning av Malla Silfverstolpes memoarer, går vidare över en handfull 1800-talsförfattarinnor till några av sekelskiftets offentliga kvinnor och ett par av det tidiga 1900-talets representanter för ett aningens märkbart *jag* i kvinnoskepnader. Den avslutas med de båda nutida skribenterna Inger Hagerup och Sun Axelsson, och i resonemangen kring deras självbiografier glider tyngdpunkten över något från ett mera passivt subjekt till ett mera handlande subjekt.

Tankegångarna har en realistisk men samtidigt hoppfull ton, när Margareta Fahlgren ventilerar kvinnans möjligheter att framträda öppet ur sitt eget *jag*, så som hon tycker sej utläsa svårigheterna ur de kvinnliga positionerna i olika självbiografiska texter.

För att underlätta publiceringen av denna läsvärda studie försöker vi oss på ett förköpsförfarande. Boken kommer att kosta ca 150 kronor i bokhandeln. Du kan köpa den för 100 svenska kronor genom att sätta in dessa på bg 246-1226 (Bokförlaget Jungfrun) före oktobers utgång. Skriv namn och adress på bankgiroblanketten, så skickar vi boken så fort den kommer från trycket.

Bokförlaget Jungfrun
Tullingebergsvägen 32
S-146 00 Tullinge
Sverige

Jenter i tekniske yrker

Likestillingsutvalget (LU) ved NTH arrangerte i januar 1986 arbeidsuka for 8. klasse jenter for tredje år på rad. I rapporten heter det at motivasjonen er som tidligere: altfor få jenter velger teknisk utdanning. LU uttrykker håp om at arbeidsuka vil vekke interessen for tekniske yrker slik at flere jenter velger utradisjonelt i framtida. Rapporten gir en kort oversikt over hvordan LU i år gjennomførte arbeidsuka og de erfaringer som ble høstet.

Likestillingsutvalget ved NTH:

Velg en teknisk jobb!

Arbeidsuke 8. klasse jenter

NTH 20.-24. januar 1986

Trondheim, NTH 1986

Kvinner og idrett

En av Norges Orienteringsforbunds håndbøker har tema «Kvinner og orienteringsidrett», og vi sakser fra forordet:

«O-løp er moro. O-løp er like moro for jenter og gutter. Likevel er det dobbelt så mange gutter og menn som løper orientering. Det kan ikke være riktig. Vi må finne ut hvorfor det skjer, og gjøre noe med det.

O-idretten skal ledes av valgte representanter for dem som løper o-løp. Likevel er kvinnene dårligere representert ved styrebordene enn i o-løypa. Det er også galt. Det må vi også finne årsakene til og gjøre noe med.»

Rannveig Nordhagen har skrevet en både fin og trist fortelling om jenta som ville til skogs og løpe seg glad. Jenta løp, hun, til tross for alle hindre hun møtte underveis, og historien slutter med en fortsettelse: «Og har ikke jenta sluttet å løpe O-løp, så løper hun ennå, for hun kan holde på til D70, minst!» (damer 70).

Nordhagen har også skrevet neste artikkel i boka, med overskriften «Likestilling i samfunnet og idretten». Boka inneholder videre intervju med aktive O-jenter, en artikkel om jentene som faller fra i denne idretten, og mye annet interessant stoff som du kan lese hvis du skaffer deg boka. Øvrige bidragsytere er Karen Marie Eid Kaarby, Eva Ch. Tønnesen, Kari Kollien Olsen, Jan Martin Larsen, Lene Sørensen, Ingrid Stende og Gabrielle Welle-Strand. Boka er rikt illustrert, og kan fås ved henvendelse til Norges Orienteringsforbund.

Kvinner og orienteringsidrett

Håndbok 12

Norges Orienteringsforbund, 1986

Hauger skolevei 1, 1351 Rud

- IDRETTSGLEDE
- LIKEVERD
- LIKESTILLING

Arsmeldinger

Arsmeldinger 1985 fra Likestillingsrådet, Likstillingsombudet og Klagenemnda for likestilling foreligger nå og kan fås ved henvendelse til

Likestillingsombudet

Postboks 8004 Dep., 0030 Oslo 1. Tlf. (02) 11 78 37
Besøksadresse: Møllergt. 16, Oslo.

Forbrukerombudet

Postboks 8173 Dep., 0034 Oslo 1. Tlf. (02) 59 01 00.

Likestillingsrådet

Postboks 8004 Dep., 0030 Oslo 1. Tlf. (02) 11 78 39.
Besøksadresse: Møllergaten 16, Oslo.

Familie- og likestillingsavdelingen

Postboks 8004 Dep., 0030 Oslo 1. Tlf. (02) 11 78 51.

Prosjektkataloger fra NAVF

Fra NAVFs informasjonstjeneste for forskningsprosjekter er det kommet to prosjektkataloger, én oversikt over det meste av den samfunnsvitenskapelige og én over den humanistiske forskningen som fikk støtte fra NAVF gjennom Rådet for forskning for samfunnsplanlegging, Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning og Rådet for humanistisk forskning. Formålet med oversiktene er å bedre informasjonen om igangværende forskning i Norge. Det understrekes at katalogen ikke gir noe fullstendig bilde av norsk samfunnsvitenskapelig og humanistisk forskning, idet bare en del av forskningen i Norge mottar støtte fra NAVF. Den samfunnsvitenskapelige katalogen beskriver 452 prosjekter, den humanistiske 188.

Selve katalogene kan fås fra NAVFs informasjonstjeneste, men forespørsler om publikasjoner må rettes til den prosjektansvarlige eller den institusjon som er angitt som formidler av publikasjonene.

Humanistisk forskning med støtte fra NAVF

Prosjektkatalog 1985
NAVF's informasjonstjeneste for forskningsprosjekter
Postboks 53, 5014 Bergen - Universitetet
Tlf. (05) 21 29 57

Arbeidsmarkeds-tilpasninger blant ektepar

Gunvor Iversen ved Statistisk Sentralbyrå har laget en oversiktsrapport om arbeidsmarkedstilpasninger blant ektepar. Hun har også sett på ulike leveårskonsekvenser — både for kona, mannen og paret — av ulike arbeidsmarkedstilpasninger. Rapporten er på 150 sider og koster kr 30,—. Den kan kjøpes i bokhandelen.

Gunvor Iversen:

Arbeidsmarkedstilpasninger blant ektepar
En oversiktsrapport
Statistisk Sentralbyrå, Oslo 1986

Veier til god helse

Harald Siem har skrevet ei bok — på engelsk — om utviklingen og oppbyggingen av det norske helsevesen. Boka inneholder noen tabeller som gir opplysninger om befolkning, helse og helseinstitusjoner i Norge. Manuskriptet til boka var opprinnelig beregnet på den internasjonale sommer-skolen ved Universitetet i Oslo. Det viste

seg imidlertid å være stor interesse for temaet også utenfor sommerskolen, og manuskriptet ble utgitt i bokform på Universitetsforlaget i 1986.

Harald Siem:

Choices for Health

An introduction to the health services in Norway

Universitetsforlaget, Oslo 1986

Kvinneres situasjon i 1980-åra

Kvinneforum er ei bok redigert av Ragnhild Lager og Ellen Schrumpf. Den inneholder 8 bidrag om kvinners situasjon i 1980-åra, og stiller spørsmålene: Hvilket stadium er vi på i dag? Har 1970-åras kvinnekamp ført oss til det tredje stadium, eller er vi fremdeles på det første? Hvor står vi egentlig? Bidragsyterne til boka er Ebba Haslund, Birgit Brock-Utne, Ingrid Sollid, Einfrid Perstølen, Eva Kolstad, Turid Berg, Eva Lundgren og Margaret Johansen.

Ragnhild Lager og Ellen Schrumpf (red.):
Kvinneforum

8 bidrag om kvinners situasjon i 1980-åra
Friundervisningens Forlag, Oslo 1986

IFIM – SINTEF-gruppen Årsberetning for 1985

«Kvinner og teknologi» heter forsideillustrasjonen som pryder årsberetningen fra Institutt for industriell miljøforskning — IFIM i Trondheim.

Kvinner og teknologi er et viktig arbeidsfelt for IFIM, og innenfor dette området har instituttet drevet forskning i flere år.

IFIM's virksomhet i 1985 kan grupperes i tre arbeidsområder:

- Teknologi, organisasjon og ledelse
- Arbeidsmiljø- og arbeidstilknytting
- Lokalsamfunnsutvikling

Innenfor hovedområdet «Teknologi, organisasjon og ledelse» er følgende programmer/prosjekter igangsatt:

- Mennesket, data og miljø
- Norsk ledelse, teknologi og organisasjon
- Kvinner og teknologi
- Bedriftsutvikling
- Fjernarbeid

I beretningen omtales programmet «Kvinner og teknologi» — der det har vist seg at interessen for kvinner i lederposisjoner er stor, og med den kunnskapsbakgrunn instituttet har fra forskning om kvinnelige sivilingeniører vil dette tema være en naturlig videreføring.

Blant forskningsprogrammene er «Teknologiens betydning for kvinners arbeidsliv» presentert. Programmet har koordinert flere forskningsprosjekter. Formålet har vært å utvikle teori om teknologisk utvikling i relasjon til kvinners situasjon, studere hva den teknologiske utviklingen betyr for kvinner i arbeid i hjem og yrkesliv og hvordan kvinner kan øke sin innflytelse på den teknologiske utviklingen.

Programmet skal avsluttes med utgivelse av en artikkelsamling om de ulike prosjektene under programmet: Kvinner i tekniske yrker, utviklingen innen ulike tradisjonelle «kvinneyrker», husarbeid og fjernarbeid.

En nyttig oversikt over publikasjoner, arbeidsnotater, tidsskriftartikler, samt prosjektoversikt, finnes også i beretningen.

IFIM – SINTEF-gruppen:

Årsberetning for 1985

IFIM

7034 Trondheim-NTH

Tlf. (07) 59 30 00

Delegationen for jämställdhetsforskning — Publikasjoner

Fra Delegationen for jämställdhetsforskning (JÄMFO) i Stockholm har Sekretariatet mottatt følgende publikasjoner. Vi gir her en kort presentasjon av materialet.

Verksamhetsberättelse 1984/85

Her står alt om delegationen, sekretariatet, oppgaver og organisasjon, aktuelle forskningstiltak, seminar- og konferansevirksomhet m.m.

Hennes och Hans Äktenskap? Rapport nr. 1, från projektet «Parrelationer i barnfamiljer»

Lena Nilsson Schönnesson er ansvarlig for dette prosjektet, som går ut fra et psykologisk perspektiv. Hensikten er å identifisere og analysere ulike mekanismer som kan tenkes å bidra til at visse parforhold fungerer bedre enn andre på tross av at de utsettes for de samme påkjenninger. I prosjektet er det fokusert på å studere par som befinner seg i ulike faser av familielivssyklusen. I motsetning til andre studier beskriver dette prosjektet «normale» parforhold. Hvilke påkjenninger utsettes de for — og hvordan håndteres disse? Hva er det som holder parrelasjonene sammen?

Kvinnors villkor i arbetslivet Inventering av forskningsbehov — Rapport nr. 1, september 1985

Den svenske regjering ga JÄMFO i oppdrag å utrede et konkret forskningsprogram på området «Kvinnens vilkår på arbeidsmarkedet». Formålet med programmet er å stimulere til forskningsinnsats som gir økt

kunnskap om kvinnens vilkår på arbeidsmarkedet. Rapporten har en del om «påvirkningsfaktorer i går — i dag» og en del om «muligheter i arbeidslivet».

Makt och Kön

Rapport från ett seminarium

17.–18. oktober 1985.

Rapport nr. 2, november 1985

Fra forordet har vi plukket ut JÄMFOs mål med konferansen:

«I den aktuella debatten framförs ofta två olika uppfattningar om de förändringar som ägt rum i kvinnors och mäns inflytande i samhället. Den ena hävdar att kvinnor fått större kontroll över sin tillvaro och att kvinnors makt ökat i förhållande till mannen. Den andra menar att männen vunnit mest på de senaste decenniernas förändringar och att männens inflytande i privatsfären inte kompenseras av ett motsvarande ökat inflytande för kvinnor på andra områden.»

Med den inledningen inbjöd JÄMFO (delegationen for jämställdhetsforskning) forskare från olika ämnesområden till en konferens. Tio forskare ombads att skriva varsin uppsats på temat «Makt och kön» och att muntligen presentera dessa.»

Følgende temaer ble behandlet på seminaret:

- gutter og jenter i klasseromssituasjonen og i lek
- kvinnelige og mannlige universitetsstudenter, humanister og naturvitere
- makt og kjønn i språklig interaksjon
- kvinner i kommunalpolitikk
- kvinner – velferdsstaten – likestillingspolitikk
- noen eksempler på strukturell maktutøving: hvorfor forsvant kvinnene som kolonialdetaljhandlere; fordeling av samfunnets begrensede ressurser mellom kvinner og menn fra begynnelsen av 1900-tallet; kvinnestrategier for makt.

«Äntligen stod prästen i predikstolen . . . »

Rapport från ett seminarium om kvinnligt och manligt språk, 4. juni 1985 – Rapport nr. 3, januari 1986

I hvilken grad skiller det kvinnelige språket seg fra det mannlige? Hvordan skal disse eventuelle forskjellene forklares? Bør vi strebe etter at de to aspektene av språket integreres til hvert individ uansett kjønn? Dette var spørsmål som ble belyst på seminaret.

De to innleggene som er gjengitt i seminarrapporten tar opp «Selma Lagerlöfs språk; hva er det som er unikt/annerledes med hennes språk» og «kvinnelig og mannlige språk ut fra et psykoanalytisk perspektiv».

Parrelationer ur forsknings- og klinisk perspektiv

Rapport från ett nordiskt seminarium 12. juni 1985
Rapport nr. 4, januari 1986

«Kärnan i vår mänskliga existens är våra relationer till andra människor. Vi föds in i relationer och vi lever våra liv i förhållande till andra. I botten på alla nära, intima relationer, oavsett kön, ålder och sexuell referens, ligger vår längtan att bli omhållen, att bli berörd, smekt, att bli tröstad, att bli förstådd och att bli älskad för den vi är. Dessa behov kan vi senare i livet kanalisera i en parrelation, som i sin tur kan utvidgas med barn, dvs till en familj.

Vi förväntar oss av parrelationen, att den skall ge oss bl a samhörighet, kamratskap, trygghet, sexuell tillfredsställelse. Men allteftersom tiden går kan det inträffa att t ex kvinnans förväntningar minskar. Hon får en moderlig inställning till mannen, förenad med låga krav.»

Dette utdraget er hentet fra forordet i seminarrapporten. Den kliniske virkelighet viser at flere og flere par søker hjelp pga. problemer. Det er som oftest kvinnen som tar initiativet til å søke hjelp. Rapporten gir en oversikt over kunnskap om nordisk parrelasjonsforskning.

De invandrade kvinnornas situation i arbetslivet
Rapport från ett seminarium
29. januari 1986

Rapport nr. 5, maj 1986

For mange innvandrerkvinner innebærer flytting til Sverige gjerne det første møtet med lønnsarbeid og arbeidsliv — som skiller seg fra hjemlandets mer tradisjonelle kvinneliv.

Disse kvinners situasjon på arbeidsmarkedet er avhengig av etterspørselen etter arbeidskraft og de forhold som råder i ulike yrker/bransjer. Men minst like viktig er deres etniske bakgrunn og familietilknytning, og om hun selv har valgt å flytte til Sverige.

JÄMFO har i sitt forskningsprogram «Kvinnors villkor i arbetslivet» utpekt innvandrerkvinnenes situasjon til et eget forskningsfelt.

I rapporten er innleggene fra seminaret gjengitt.

Samtlige publikasjoner nevnt over kan fås ved å kontakte

JÄMFO, Delegationen för
jämföringsforskning
Drottninggatan 6, 2 tr
111 51 Stockholm
Tel. 08/763 10 00

MØTER SEMINARE

KONFERANSER

European Society for Women's Research in Theology

For første gang var kvinner i teologisk forskning i Europa samlet til konferanse. 70 kvinner fra de fleste europeiske land satte hverandre stevne i Magliaso, Sveits fra 13.–15. juni.

Spredningen på konferansen hva angår alder, fagfelt, ansiennitet som forsker, og konfesjonell tilknytning, var stor. Denne konferanse skilte seg fra tilsvarende, faglige konferanser for mannlige forskere ved det relativt sterke innslag av unge. Det tilsvarende da også den grunnleggende intensjon med «European Society for Women's Research in Theology», nemlig å støtte kvinner i den vanskelige startfasen som forskere. Derigjennom håper vi å få flere kvinner inn i teologisk forskning og etter hvert i faste, vitenskapelige stillinger.

Aldersfordelingen blant de kvinnelige forskere er bestemt av at det fins meget få kvinnelige etablerte forskere i faste vitenskapelige stillinger. Det kom fram at velkvalifiserte kvinner hadde søkt universitetsstillinger opp til 37 ganger — forgjeves. Samarbeidet over aldersgrensene ga imidlertid et interessant bilde av utviklin-

gen av kvinnelige teologers forskning. Foredrag og samtaler avdekket et viktig forskningshistorisk perspektiv.

Alle teologiens klassiske fagfelt var representert, supplert med praktisk-teologiske fag som religions-psykologi, -sosiologi, -pedagogikk og med religionshistorie. Ikke minst i skjæringspunktet mellom kvinneerfaring i praktisk kirkeliv og den teologiske refleksjon, skjer det mye spennende.

Det meste av arbeidet på konferansen foregikk i grupper. Meningen var at kvinner med beslektet fagfelt og forskningsintensjon kunne finne sammen og drøfte sine prosjekter. Lørdag formiddag ble satt av til foredrag og diskusjon. Tema: «Symboler for kvinnelig og mannlig i Gudsilde og menneskeilde» (Imago Dei). Dr. Kari Børresen (norsk statsstip.) fokuserte på den betydning teologien fra oldkirken har for kvinneteologien i dag. Dr. theol Dr. phil habil Dr. theol h.c. Elisabeth Gössmann (professor ved Seishin University, Tokyo) viste hvordan kvinner i middelalder og renessanse hadde brukt og delvis omformet sin samtids teologi for å uttrykke seg som kvinner.

De fleste kirkesamfunn i Europa (ikke det gresk-ortodokse), kvekerne og «post-kristne» var representert. Det viste seg som ellers når kvinner møtes i ekumenisk sammenheng, en sterk vilje til forståelse og samarbeid. Kvinner opplever at vi trenger hverandre, og prioriterer likt på mange områder, uavhengig av konfesjonell tilknytning.

Denne vilje til samarbeid kom til uttrykk ikke minst under arbeidet med organisasjonsformen for «European Society for Women's Research in Theology». I løpet av 2 1/2 time var de mange kontroversielle punkter i forfatningen belyst og tatt stilling til, nytt styre valgt, og ny konferanse planlagt (i Holland 1987). Dette skjedde til tross for store språkproblemer og uten noen

tekniske hjelpemidler for oversettelse. Særlig den hollandske gruppen hadde gjort et godt forarbeid. Holland er det land hvor feministteologien i særstilling står sterkest. Men også Norden hevder seg godt. Det forplikter oss i det videre internasjonale arbeidet.

Dagny Kaul
Institutt for systematisk teologi,
Universitetet i Oslo

Kvinner i medisinsk forskning

— møter i Trondheim og Bergen

I forbindelse med oppbyggingen av et nettverk av kvinner i medisinsk forskning arrangerte Sekretariatet for kvinneforskning i samarbeid med lokale kontaktpersoner møter i Bergen og Trondheim i april i år.

Møtet i Trondheim 17. april samlet ca. 30 personer. Stipendiat Berit Schei, nettverkets kontaktperson i Trondheim, åpnet møtet. Det ble holdt orienteringer om Rådet for medisinsk forskning og Sekretariatet for kvinneforskning, NAVF. Stipendiat Rigmor Austgulen innledet om «Hva kan du forvente deg som medisinsk forsker — forventninger, arbeidsbetingelser, framtidsutsikter». Forsker Rannveig Dahle gikk inn på temaet «Medisinsk kvinneforskning — hva er det?» ut fra samarbeidserfaringer med medisinerne fra tverrfaglige prosjekter. Møtet ble avsluttet med en kort diskusjon om behovet for et nettverk av kvinnelige medisinerne, og hva det eventuelt skulle arbeides med. Mange av de frammøtte ville være med i/ha kontakt med et slikt nettverk. Et tema for den videre aktiviteten

som kom fram i løpet av diskusjonen var å se på innholdet i forskerutdanningen på medisin, og foreslå forbedringer.

Det var ca. 30 personer til stede på møtet i Bergen 22. april. Professor Karen B. Helle, kontaktperson for nettverket i Bergen, åpnet møtet og ga en kort oversikt over det medisinske forskningsmiljøet i Bergen. Også her ble det orientert om både Rådet for medisinsk forskning og Sekretariatet for kvinneforskning i NAVF. Spesiallege Elsa Skaarland formidlet erfaringer fra å bygge opp medisinsk forskningskompetanse uten å delta i de største prosjektene, og kom med svært nyttige tips til de studentene som var til stede som er interessert i å begynne med forskning. Elsa Skaarland er også kontaktperson for nettverket. Bydelslege Kirsti Malterud innledet om medisinsk kvinneforskning. Det ble en ganske lang og livlig diskusjon etter innledningene. Det kom fram mange forslag til arbeidstema for et nettverk og for Sekretariatet, bl.a. ble det etterlyst en oversikt over kvinner i medisinsk forskning i Norge. En slik oversikt, basert på at forskerne presenterer seg selv på et tilsendt skjema, er under utarbeiding i Sekretariatet.

Et tema som det sikkert vil bli arbeidet videre med er karrieremulighetene for kvinner med naturvitenskapelig bakgrunn i medisinsk forskning.

Vi vil informere i *Nytt om kvinneforskning* om utviklingen av nettverket. Det er planlagt en samlig av kontaktpersonene i høst.

Kopi av enkelte av innledningene som ble holdt på disse to møtene kan fås ved henvendelse til Sekretariatet for kvinneforskning.

Gro Hanne Aas

Avslutningskonferansen for «Arbeid i 80-åra»

Forskningsprogrammet «Arbeid i 80-åra» ble igangsatt av Rådet for forskning for samfunnsplanlegging — RFSP/NAVF — i 1981. Programmet har omfattet 20 prosjekter og har hatt et budsjett på ca. 9,5 mill. kroner. Programmets avslutning ble markert med en konferanse 22. mai i år. Ca. 250 personer var samlet i Folkets Hus for å delta i følgende program:

- kl. 10.00 *Åpning* av konferansen v/arbeidsdirektør Kjell Stahl
- kl. 10.15 *Arbeid i 80-åra* v/ styringsgruppens leder Rune Gerhardsen
- kl. 10.30 *Funn og konklusjoner*
Kan det bli arbeid for alle? v/ avd.sjef Knut Arild Larsen
Hva gjør Eva i 1990-årene? v/ forsker Kari Skrede
Hva skaper ulikhet i arbeidslivet? v/ professor Tom Colbjørnsen
Statens penger — utkantens jobber v/ forsker Anne Marie Støkken
- kl. 13.30 *Paneldebatt*
Faren over? — vil framtidens Norge gi arbeid til alle?
 Deltakere:
 Avd. leder Juul Bjerke, LO
 NAF-direktør Pål Kraby
 Stortingsrepresentant Gunn Vigdis Olsen-Hagen
 Stortingsrepresentant Ingvald Sverdrup
 Professor Tom Colbjørnsen
 Panellleder: Journalist Eva Bratholm

Denne vellykkede presentasjonen av svært aktuelle problemstillinger og forskningsresultater fikk ikke den oppmerksomheten den fortjente i offentligheten, trolig pga. oppstusset rundt regjeringsskiftet. Heldigvis for dem som ikke var til stede, eller ikke kjenner til programmet, er det utgitt en rapport med bl.a. alle innledningene:

IForskningsprogrammet Arbeid i 80-åra: Årsmelding 1985/86 med Rapport fra avslutningskonferansen 22. mai 1986 og prosjektoversikter.

Rapporten fås gratis så langt opplaget rekker fra RFSP (Rådet for forskning for samfunnsplanlegging), Munthesgt. 29, 0260 Oslo 2. Tlf. (02) 55 58 00.

Kvinner i fiskeriene

Finnmark Distriktshøgskole har nylig arrangert en konferanse om kvinners stilling i fiskerinæringa, og vi gjengir her et utdrag fra pressemeldinga etter konferansen:

For første gang i seminarenes og kursenes tidsalder møttes kvinner og menn fra hele næringa, dvs. fra fiskeriorganisasjoner, fiskeriadministrasjon, høyere fiskeriutdanning og forskning for å belyse kvinners deltakelse i fiskerinæringa fra mange synsvinkler.

Foranledninga til konferansen er forskningsprosjektet: Kvinner i fiskeriene — forskningsinnsats og forskningsbehov. Prosjektet er finansiert av Norges Fiskeriforskningsråd som delfinansierte konferansen sammen med Forbruker- og administrasjonsdepartementet. Det vil bli utarbeidet seminarrapport.

Foredragene og diskusjonene tok opp ulike sider av fiskerikvinnens mangfoldige situasjon. Både forskere og aktive utøvere påpekte den store arbeidsmengden som kvinner har utført og fremdeles utfører særlig på det lokale plan.

De påpekte videre at dette arbeidet i stor grad er usynlig og dermed lite påakta fra samfunnets side og at kvinner har liten innflytelse når det gjelder næringas utvikling.

Kvinnene er fremdeles de som har de færreste jobber å velge mellom og som ennå har mye å hente når det gjelder forbedring av arbeidsforholda. I forhold til fangstleddet er mye arbeid ulønnet som det i dag er grunn til å lønne.

Fiskerinæringa innebærer også muligheter som kan utvikles for kvinner, men dette krever omfattende innsats fra de berørte parter i hele fiskerinæringa, fra menn så vel som fra kvinner.

Akvakultur ble trukket fram som et nytt og spennende arbeidsområde for distriktskvinner, men hvor det må settes inn omfattende tiltak for at kvinnene skal få innpass framover.

Viktige innsatsområder og krav framover

I løpet av seminaret kom det fram en rekke ideer til nye krav og innsatsområder samt at tidligere krav ble konsolidert. Det gjelder så vel tradisjonell virksomhet som ny, f.eks. akvakultur.

Fiskeriutdanning:

Det ble ytret ønske om bedre informasjon om fiskerinæringas muligheter mht. utdanning og yrke.

Fiskeriutdanninga som fag i grunnskolen må gjøres obligatorisk for gutter og jenter i fiskeristrøk.

Fagplaner og pensum på alle utdanningsnivåer må trekke fram kvinners og menns situasjon slik at faginnholdet blir meningsfullt også for kvinner.

Det er også viktig med flere kvinnelige lærere i fiskerifagene både i grunnskolen, videregående skoler og høyere utdanning.

Fiskeripolitikk og -planlegging:

Det må utvikles delplaner hvor kvinners stilling spesielt blir berørt. Dette er ikke minst viktig i de fylkene der fiskerienes betydning for bosettingen er avgjørende.

Fiskeriforskning:

Når det gjaldt forskning ble det tatt opp betydningen av å få flere kvinner inn i fiskeriforskningen som er svært mannsdominert på en rekke felter.

Det ble også nevnt en rekke felter og problemstillinger som kan være viktig innen den mer samfunnsvitenskapelige delen av fiskeriforskningen.

Strategier

De ulike organisasjoner og etater står overfor mange og utfordrende oppgaver. Noen av oppgavene er diskutert i organisasjonene og etatene, men det gjelder å følge dem opp slik at diskusjonene munner ut i handling.

Flere seminarer om og for kvinner i fiskerinæringa

Det er viktig at kvinners forhold i næringa blir utforsket og debattert for å sikre bedring av fiskerikvinnens levekår og innflytelse i fiskerinæringas utvikling. Det er viktig at det settes på dagsorden på alle nivå i næringa. Det er også viktig at et slikt seminar som dette med så omfattende deltagelse fra alle nivåer, og fra Nord-Norge så vel som fra Sør-Norge, blir arrangert som en årlig begivenhet. Her kan forskningsproblemstillinger bli tatt opp og videredebattert.

Kvinner og vitenskap

Senter for kvinneforskning, Universitetet i Oslo

Hva er kvinnelighet, hva er vitenskapelig og hvor forenlige er disse to størrelsene?

Dette var sentrale problemstillinger i Uilevålsveien 105 i Oslo siste halvdel av vårsemesteret, da styringsgruppa ved Senter for kvinneforskning (Univ. i Oslo) arrangerte sin første seminarrekke. Seminaret, som bl.a. ble annonsert i *Nytt om kvinneforskning* 1/86, samlet forskere og studen-

ter fra ulike fakulteter samt fra enkelte forskningsinstitutter utenfor universitetet.

Hvorledes konseptualiseres kvinnelighet? Psykolog *Hanne Haavind*, som hadde valgt denne tittelen på sin innledning, argumenterte for at det er viktig å skille mellom det teoretiske begrepet kjønn og den empiriske betydningen av kjønn. I tråd med dette hevdet hun at utfordringen for kvinneforskningen er å finne ut hvorledes kjønn gjøres relevant som tolkningsramme. En annen virkelighetsforståelse enn den som ligger til grunn for «malestream» forskning, må kjempes fram. Utgangspunktet for dette prosjektet er langt fra det best tenkelige. Det viste Hanne Haavinds referater fra livet i forskningsverdenen. Hun samlet til slutt erfaringene herfra i påstanden om at menn i vitenskapen knapt har begynt å se kvinner som prinsipielt lik seg selv. De har ikke i det hele tatt begynt å se seg selv som lik kvinner. Og det er først når dette skjer, at vi vil kunne få en bevegelse med erkjennelsesteoretiske konsekvenser også i den etablerte vitenskapen.

Monopolisering av virkelighetsforståelsen var et tema som også opptok *Karin Widerberg* fra Institutt for rettssosiologi. Hun innledet til diskusjon om kvinnelighetsbegrepet i den offentlige likestillings- og lønnsarbeidspolitikken ved å påvise at dette begrepet verken finnes i politikken eller i jussen. Hun utviklet sin kritikk av disse områdenes premisser ved hjelp av resultater fra nyere sosialpsykologisk forskning. Både jussen og politikken har som utgangspunkt at det kun finnes en virkelighet, hevdet Karin Widerberg. En konsekvens av dette er at likestillingspolitikken, som var et krav fra kvinnene, er blitt et krav til kvinnene. Det er kvinnene som er problemet, de har f.eks. feil orientering, tar feil utdanning og velger feil arbeidstid.

Magister i filosofi, *Matthias Kaiser*, skisserte i sin innledning ulike oppfatnin-

ger av forholdet mellom kvinnelighet og vitenskapelighet og drøftet forskjellige måter å nærme seg dette temaet på. Ved både å fokusere på de normer og verdier som omgir de to begrepene og ved å se på forholdet mellom dem over tid, formidlet han viktig innsikt. Særlig interessant var hans påvisning av at det først var da naturvitenskapen ble en profesjon, at menns enerett til dette feltet ble hevdet. Dette taler mot et synspunkt som har vært framme i debatten i den senere tid, og som sier at vitenskapelighet kun er en omskrivning av mannlighet.

Psykolog *Berit Ås* oppsummerte 13 års arbeid med å utvikle et kvinnekulturbegrep ved å samle seg om verdidimensjonen. Verdibegrepet er vanskelig å få tak i, men samtidig det mest interessante, hevdet hun. Premissene for tolkning av handlinger og handlinger ligger her. Og en vei til dette feltet går gjennom språket. Hun refererte fra undersøkelser av menn og kvinners ulike språkbruk og stilte spørsmålet om hva som ligger bak dette. Til slutt skisserte hun en modell for analyse av språket etter 4 prinsipper som hun trodde kunne føre oss nærmere svaret.

Kvinneres verdier var også tema for sosiolog *Hildur Ve*. Med utgangspunkt i utviklingen av begrepet ansvarsrasjonalitet, la hun fram en studie som kan tyde på at det er fruktbart å skille mellom moderne og tradisjonell ansvarsrasjonalitet. Den moderne ansvarsrasjonalitet karakteriseres ved at den også innebærer protest mot mannlig dominans. Hildur Ve tok forbehold pga. lite materiale, men mente som en første antydning av en hypotese å kunne si at omfanget av fedrenes deltagelse i døtrenes liv, hadde betydning for utviklingen av protest, men at en her muligens ikke bør generalisere på tvers av klasser. Hildur Ve ønsket et samarbeid med psykologien i den videre utformingen av dette prosjektet.

Litteraturforsker *Irene Iversen* drøftet i

sin innledning spørsmålet om hvorvidt den moderne kvinnelitteraturforskningen kan sies å beskjeftige seg med estetiske fenomener. Til tross for beskyldninger om det motsatte, viste en gjennomgang av sentrale teoretiske verk at interessen for å utforske estetikkens tradisjonelle gjenstandsområde i virkeligheten har vært stor. Den har også økt i løpet av de siste årene, samtidig som kvinnelitteraturforskningen stadig holder fast ved gjenkjennelsen som en helt sentral, men vanligvis oversett, estetisk funksjon.

Seminarer viste at behovet for tverrfakultære og tverrinstitusjonelle møter er til stede. Styringsgruppa arrangerer derfor en tilsvarende seminarrekke i høstsemesteret. Blant de aktuelle temaene for høsten kan nevnes: Kvinner og universitetsansettelser, semiotikk og tverrfaglighet, kvinner i antikken, hva humanister og naturvitere har felles, kvinneforskning og utvikling av EDB-systemer samt kjønn og tolkningsrammer. Stedet er som før: Senter for kvinneforskning, Ullevålsveien 105. Vi starter midt i september og fortsetter hver fredag fra 12.15–14.00 til begynnelsen av november.

Elisabeth Gulbrandsen

*Studentrepresentant i Styringsgruppa ved
Senter for kvinneforskning, Univ. i Oslo*

Omsorg og planlegging

Seminarer «Kvinnoperspektiv i forskning om offentlig og privat omsorgsarbeid» ble arrangert i februar i år, ved Nordiska institutet för samhällsplanering (NORDPLAN) i Stockholm. NORDPLAN er en felles nordisk institusjon under Nordisk Ministerråd. Lærere, studenter og forskere blir rekruttert fra alle de nordiske land, og fra forskjellige disipliner. I instituttets forskning og undervisning blir det lagt stor vekt på tverrfaglighet.

Årets seminar var det tredje i rekka av NORDPLAN-seminarer med omsorg og planlegging som hovedtema. Opplegget var i første rekke orientert mot forskere som arbeider med forsknings- og utviklingsoppgaver i relasjon til samfunnsplanlegging. Som tidligere års tiltak var også dette seminarer tverrfaglig og nordisk; fra Danmark, Sverige, Finland og Norge møtte arkitekter, jurister, samfunnsvitere og planleggere.

Gjennom åra har det vist seg at «omsorgsproduksjonen» — organisering og fordeling av omsorgsoppgaver — og planleggingen av slike oppgaver, er en sentral interesse blant forskere som er opptatt av å utvikle et kvinneperspektiv i studier av samfunnsplanlegging. Som eksempler på emner som har vært behandlet i tidligere møter kan nevnes: Den offentlige omsorgssektoren som arbeidsplass for kvinner; organisering av offentlig og privat tjenesteyting; studier av den offentlige omsorgsplanleggingen og dens konsekvenser for kvinner.

Over to innholdsrike seminar dager i Stockholm var det lagt opp en timeplan der forelesninger vekslet med presentasjoner av deltakernes egne prosjekter. «Omsorg som arbeid» var et hovedtema i første del. Som innledning til emnet hadde seminarledelsen valgt å få en presentasjon av den italienske samfunnsviteren Laura Balbos analyser av omsorg og service i velferdsstaten, med spesiell vekt på artikkelen «The Servicing Work of Women and the Capitalist State» (fra *Political Power and Social Theory*, vol. 3).

I Balbos studier framtrer kvinners arbeid for å sikre andre menneskers velferd ofte som et «bindeledd» mellom ulike nivå i samfunnsøkonomien. Dette perspektivet ble tatt opp og videreført i seinere innlegg, og ga en viss felles ramme for presentasjoner av prosjekter som omhandlet ulike sider ved omsorgsproduksjonen, så som ut-

danning av profesjonelle omsorgsutøvere, omsorgsadministratorer i kommunalt byråkrati, forholdet mellom offentlige og private tjenester i omsorgssektoren.

Kan rammelovgivning brukes til å fremme svake gruppers interesser? Dette spørsmålet var innledningen til seminarets andre del. De foreløpige konklusjonene, basert på studier av den svenske likestillingsloven og av sosialomsorgens avsnitt om barneomsorg, var ikke overveldende optimistiske. Problemer forbundet med å realisere likhetsidealer gjennom rammelover ble skarpt og vittig belyst med utgangspunkt i en skisse av hovedprinsippene i «genus-systemet» — kort sagt: kjønnssegregering og mannsdominans.

For områder av samfunnslivet der konflikter blir løst gjennom forhandlinger fant innlederen ikke uventet at rammelover var dårlig egnet til å ivareta svake gruppers interesser.

Analysen av den svenske barneomsorgens utforming viste fra et annet felt hvordan ei rammelov bidrar til stor ulikhet mellom barn og familier når det gjelder mulighet for å få del i det offentlige tilbud om barnetilsyn. Hvem har interesse av at barneomsorgen er utformet som den er, ble det spurt. Noe entydig svar ble ikke gitt. Det var imidlertid klart at yrkesaktive mødres interesse ikke ble ivaretatt gjennom omsorgens nåværende utforming.

Men hva menes egentlig med «mødrenes interesser»? Hvordan artikulere mødre og husmødre sine preferanser? Slike spørsmål ble behandlet i en studie gjort av svenske arkitekter og sosiologer i nybygde boligområder. Analysen av materialet var ikke ferdig. Kanskje kommer svaret på neste års seminar, dersom virksomheten fortsetter.

Initiativ til dette års seminar som til de tidligere kom fra forskere og lærere ved NORDPLAN som ønsker å bringe kvinne-

og omsorgsperspektiv sterkere inn i forskning om samfunnsplanlegging. Foreløpig er det et forholdsvis lite antall forskere og planleggere som prøver å utvikle slike perspektiv. De nordiske seminarne har vært små, men viktige ledd i disse bestrebelsene, og de har dessuten gitt mulighet for å fremme det tverrfaglige samarbeidet mellom kvinner som arbeider med forskning om samfunnsplanlegging i Norden.

Arnlaug Leira

Institutt for samfunnsforskning

International Conference on Women's History (ICWH)

Amsterdam 24.–27. mars 1986

Det hittil største arrangementet i arbeidet med å bygge opp et nettverk av kvinnehistorikere, var ICWH i Amsterdam 24.–27. mars i år. Tidligere og mindre konferanser ble holdt i Wien i april 1984, Bonn mai 1985 og London juli 1985.

Disse «Historikerinntreffene» samlet i første rekke kvinnehistorikere fra Tyskland og noen av nabolandene.

Det nederlandske nettverk av kvinnehistorikere (L.O.V.) ble opprettet i 1976. ICWH var dermed også kulminasjonen av 10 års organisert arbeid innen kvinnehistorie i Nederland.

Idéen til ICWH ble født under konferansen i Wien, og siden juni 1984 har ca. 40 nederlandske kvinner arbeidet i tema-grupper med å forberede ICWH. Fra august 1985 engasjerte University of Amsterdam to deltidsansatte som har tatt seg av den praktiske organiseringen av konferansen. ICWH ble økonomisk støttet av bl.a. ulike nederlandske universiteter, «the Ministry of Education and Academic Af-

fairs» og «the Emancipation Policy Department of the Ministry of Social Affairs and Employment» i Nederland.

Konkrete tiltak under konferansen for å utvide de alt eksisterende nasjonale nettverk til internasjonale, var kartlegging av behov og ønsker for videre samarbeidsformer. Hver enkelt deltaker fikk her gjøre se hørt ved å fylle ut et skjema og levere det til arrangørene.

Ellers var ICWH tenkt som en møteplass for involverte og interesserte i kvinnehistorie.

Arrangement og program

Før konferansen ble det sendt ut en bok på 230 sider med program og abstracts. Arrangementet fant sted i Oudemanhuispoort, som har vært hovedbygningen for Universitetet i Amsterdam siden 1879.

Deltakerantallet på ca. 4-500 overskred arrangørenes forventninger stort. Foruten historikere og historielærere deltok bl.a. sosiologer, teologer, kunsthistorikere og journalister. En profesjonell kvinnelig fotograf var engasjert gjennom hele konferansen.

Deltakerne kom fra de fleste vest-europeiske land, USA, flere latin-amerikanske land og noen få afrikanske og asiatiske land. Konferansen var også åpen for menn, bortsett fra en seksjon om «Academia or feminist movement? The Politics of Women's History». Bare noen få menn deltok imidlertid på ICWH, og de var lite aktive i diskusjonene.

Konferansen startet med et panel som presenterte kvinneforskning og kvinnepolitikk i sine respektive land. I tur og orden var det Spania, England, Jugoslavia, Chile, Argentina, Mexico, Nederland, Tyskland, Finland, Danmark, Frankrike, Italia, USA, Egypt. Fordi det var første gang så mange var samlet til konferanse i kvinnehistorie, hadde arrangørene lagt opp et vel-

dig bredt program. Det var ganske overveldende, og aktivitetene gikk for fullt fra kl. 9.30 til kl. 22.

Forelesninger og workshops ble gitt under følgende hovedtema: Ancient History, Women in the Middle Ages, Early Modern History, Images of Women, Sexuality, On Lesbianism, Women and Work, Teaching and Learning, Politics and Women, Feminism, Methods and Theories, Teaching Women's History, «Third World» and Women's History.

Hvert hovedtema omfattet flere emner, fordelt på bortimot 80 seksjoner. Det sto også rom til disposisjon for mer spontan diskusjon som evt. ville springe ut av ulike workshops.

Det er så godt som umulig å gå inn på de enkelte foredragene. Jeg vil heller forsøke å fange de store linjene. Det ble tatt opp tema både fra mer etablerte områder innenfor kvinnehistorie, og det var også plass for presentasjon av nye oppdagelser.

Et tema som synes å stå sterkt innen kvinnehistorie i dag, er mentalitetshistorie. Flere foredragsholdere hadde et slikt utgangspunkt. Her synes inspirasjonen fra Annalesskolen klar. Å ta inntrykk derfra henger også klart sammen med nødvendigheten av å rette oppmerksomheten bort fra de stor-politiske hendelser, og sette hverdagslivet i fokus, for å synliggjøre kvinnene i historien.

Utradisjonelle kilder og media

Kvinnehistorikerne har brutt med tradisjonell forskning også når det gjelder valg av kilder. Dette kom i stor grad fram på ICWH. Her ble ikke bare de skrevne kildene betont, men også kunstverk og til og med muntlig tradisjon. Det er jo særlig innen den siste kategorien at kvinnekultur er blitt holdt i hevd.

Alternativer til akademisk måte å presentere historien på ble også sterkt framhevet,

f.eks. gjennom film og utstillinger. Formidling til et bredest mulig publikum er jo et av kvinneforskningens mål. Jeg skal nevne et par av filmene:

«For love and money» handler om kvinners arbeid i Australia, fra den engelske koloniseringen og fram til i dag. Filmen er regissert av Megan McMurphy og Jeni Thornley.

«The wrong end of the rope» viser kvinnene i kokosbast-industrien i Sri Lanka. Regissørene Carla Risseuw og Amara Amarasinghe tar her opp interessekonflikten mellom kvinnene og den eksport-orienterte produksjonen.

At kvinnelige musikere og komponister er blitt definert bort fra musikkhistorien, er vi alle kjent med. Men på ICWH kunne en være med på noe så spennende som en hel konsert med 1600-talls kvinnelige komponister. Det var de kvinnelige musikerne «Tempora Mutantur» som spilte og sang musikk av og fortalte om Elisabeth Jacque de la Guerre (1669–1729), Francesca Caccini (1581–1640), Isabelle Leonarda (1620–1704) og Barbara Strozzi (1619–?).

På byvandringen «Women's History Walk» ble vi tatt med til bygninger og steder som var interessante fra kvinnesynspunkt. Turen gikk forbi bl.a. skoler, butikker, bordeller, velferdsinstitusjoner, og ulike kvinneorganisasjoners kontorer.

Av utstillinger kunne en på Verzetmuseum (Motstandsbevegelsens museum) studere kvinners rolle i motstandsbevegelsen under 2. verdenskrig. Det er de samme kvinnene som har samlet inn materialet til utstillingen.

I kvinnekultursenteret Amazone ble utstillingen «The Secret of the Kotomisi» vist. Kotomisi er den tradisjonelle drakten til kvinnelige slaver i Surinam. Gjennom utstillingen ville en fortelle Surinam's historie ved hjelp av kunnskaper overlevert fra mor til datter.

I tilknytning til konferansen fantes det mange stands, de fleste med informasjon om ulike kvinnehistoriske arkiver.

Internasjonal konferanse?

En gruppe av kvinner fra «Den 3. verden» rettet anklager mot arrangørgruppen for ikke å ha anstrengt seg nok for å få med svarte kvinner i organiseringen av ICWH — noe arrangørene igjen protesterte mot. Under en storsamling ble det sterke verbale konfrontasjoner mellom de to gruppene. Konkret ga det seg også uttrykk i spørsmålet om hvite kvinner har rett til å skrive historien til «Den 3. verden's» kvinner. Noen kritiserte også konferansen for å være elitistisk, og hevdet at arrangørene brukte de samme metodene overfor svarte kvinner som patriarkatet bruker overfor kvinner generelt.

For en tilreisende deltaker er det umulig å vite hvordan det gikk til under planleggingen av ICWH. Men konstateres kan det i alle fall at ingen kvinner fra «Den 3. verden» var med i arrangørgruppen, og at svært få foredrag hadde en slik tilknytning. Spesielt neglisjert var Asia og Afrika.

Sluttkommentar

Det var en glede å få vite at kvinnehistorie står sterkt. Spesielt synes det å gjelde Nederland, der også kvinneforskere i andre fag har oppnådd en sterk posisjon (f.eks. finnes her professorat i feminist-teologi) og de formelle hindre for kvinneforskere i større grad er revet ned enn i de fleste andre land.

Som arkeolog savnet jeg kollegers deltakelse i ICWH. Det føles unaturlig og lite tilfredsstillende at ikke forhistorien kom med på programmet.

Når det gjelder konflikten svarte-hvite kvinner på konferansen, var det bittert å havne konkret i en situasjon der en må

innse at en selv pr. definisjon tilhører den undertrykkende gruppen. En så direkte erfaring gir forhåpentligvis ytterligere innsikt i og forståelse av i hvilken grad hvite som gruppe har undertrykt svarte på alle plan. Kvinnepolitikk handler jo ikke bare om å tale vår egen sak, men også om å stille seg solidarisk med alle undertrykte grupper. Framtidige arrangører av internasjonale kvinnehistoriekonferanser vil være nødt til å satse mer aktivt her.

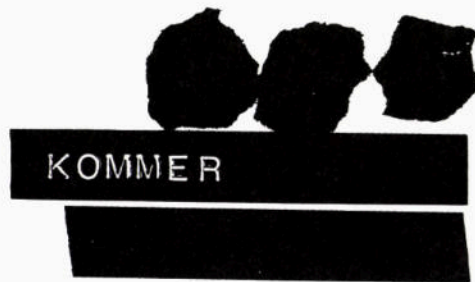
Tross alt dette, er mitt helhetsinntrykk

av ICWH positivt. Konferansen ga inspirasjon, og den var en håndfast manifestasjon av den store aktivitet og interesse innen kvinneforskning i humaniora og samfunnsfag.

*Tove Hjørungdal
Historiska Museet
Lund, Sverige*

For mer informasjon om konferansen, kan interesserte skrive til:

Annemarie de Wildt
Vrolikstraat 155
1091 TV Amsterdam

«Managing the Future»

European Women's Management Development Network (EWMD) arrangerer sin andre årlige konferanse i Hamburg 5.-7. november 1986. Først noe informasjon om nettverket sakset fra konferansebrosjyren (se for øvrig presentasjon av EWMD i *Nytt om kvinneforskning* nr. 2/86 s. 68-69):

The European Women's Management Development Network aims to contribute to the improvement of the quality of management in Europe by developing and promoting the full potential of women as managers. The network was created in 1984 under the auspices

of the EFMD, *European Foundation for Management Development* and now has members in 23 countries.

Videre står det om konferansens målsetting:

Managing the future is an increasingly challenging task facing both individuals and organizations. The aim of the 1986 annual conference of EWMD is to explore the prospects for the coming decades and to examine the real possibilities and problems they pose for management in general, and women in particular. What roles will corporations be expected to play in the society and economy of the year 2000? What are the implications of major technological developments for managerial functions across the board

of public and private sector organizations? What will individual managers, women and men, expect and need in their careers? Drawing on national and international experiences in leadership and innovation from a broad range of sectors and management perspectives, the conference will provide a dynamic forum for networking and learning to deal with the challenges of the future.

Fellestemaer på konferansen er:

- American Experiences
- The Future of Europe
- Europe 2000
- Executive Searcher
- Oppsummeringssesjonen heter «Meet the press and face the world».

Det er to workshop-sesjoner med mange tema å velge mellom.

Avgiften er DM 500,-. For medlemmer av EWMD, EFMD, FIDA DM 450,-. Avgiften dekker deltakelse på sesjoner, workshops, mottakelser og banketten. Det offisielle språket vil være engelsk. Kongressen arrangeres i Congress Centrum Hamburg (CCH), og kontoradressen er:

EWMD Congress Office
c/o Helga Stödter, President EWMD
Golfstrasse 7
D-2057 Wentorf
Tel. 040 720 10 99

Konferanseprogram fås også fra EWMDs norske kontaktperson:

Amanuensis Else Stuenæs
Bedriftsøkonomisk institutt
Hans Burumsvei 30
1340 Bekkestua
Tlf. (02) 12 30 50

Weaving Women's Colors: A Decade of Empowerment

A Conference on the Intersection of Race and Gender, June 24 – 28, 1987

The 1987 National Women's Studies Association Conference, «Weaving Women's Colors: A Decade of Empowerment», will convene at Spelman College in Atlanta, Georgia, from June 24–28, 1987. The conference, sponsored by Spelman College, Agnes Scott College and Emory University, will explore the intersection of race and gender. The call for proposals will be available June 15, 1986 from the conference office. Proposal submission deadline is October 15, 1986. For more information please contact NWSA '87, Emory University, P.O. Box 21223, Atlanta, GA 30322, (404) 727-7845.

Skjema for presentasjon av papers kan fås ved henvendelse til Sekretariatet for kvinneforskning, Munthesgt. 29, 0260 Oslo 2.

Women and the Military System

International symposium at Siuntio Baths, Finland, January 22-25, 1987. Arranged by International Peace Bureau and Peace Union of Finland.

International Peace Bureau and Peace Union of Finland are arranging a symposium, «Women and the Military System» which will take place on January 22–25, 1987 at Siuntio Baths, Finland.

This comprehensive, research-oriented mixed symposium will provide an arena for leading researchers in this subject, inclu-

ding those working in the Peace and Women's Movements, in autonomous peace research institutes and in military sponsored research projects.

There will be a series of workshops with the following themes:

- Historical perspectives
- Military economy: its impact on women
- Women, men, and the military
- Liberation struggles and the liberation of women
- Militarisation of women, current trends
- Women, peace movement & women's rights: women as creators of world peace

The number of participants will be limited to 120. The deadline for preliminary registration is July 30, for final registration October 31, 1986. The cost of the symposium is US \$ 150, with accomodation, meals and materials included. We have applied for funds from the Ministry of Education.

On behalf of Peace Union of Finland,

Ilkka Taipale

Eva Isaksson

Contact address:

Symposium on «Women and the Military System»

c/o Peace Union of Finland

Sähköttäjänkatu 6

00520 Helsinki

Finland

Kvinneres urtegård

I september 1987 avholdes et nytt Nordisk Kvinnehistorisk Symposium i Visby på Gotland, med tittelen «Kvinneres Urtegård». Det er et bredt tverrfaglig symposium som skal dreie seg om kvinners forhold til medisin, sykepleie, fødselshjelp i Norden i forhistorisk tid og middelalder (utvidet til ca. år 1600). Blant emner som

ønskes belyst er: sykdomsbegrepet, medisinske tradisjoner, jordmødre, barnepleie, sykepleie, hudpleie, kostforhold, urter, medisinsk magi.

Norge har en deltakerkvote på seks, og forventes å bidra med tre foredrag.

Interesserte kan ta kontakt med:

Berit J. Sellevold

Riksantikvarens Utgravningskontor

Oslogate 13, 0192 Oslo 1

Tlf. (02) 19 30 10

Konferanse om helse, miljø og levekår

Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning — RSF/NAVF — arrangerer en større konferanse om levekårsforskning med utgangspunkt i hovedinnsatsområdet *Helse, miljø og levekår*. Konferansen finner sted på Kolbotn 29.—31. oktober 1986.

Det ventes å foreligge øremerkede midler over statsbudsjettet til dette innsatsområdet f.o.m. 1987, og RSF har utarbeidet to programnotater der det skisseres hvilke muligheter som ligger innen dette området. Notatene samt nærmere opplysninger om konferansen fås fra Kjell Dahle i RSFs administrasjon tlf. (02) 55 58 00.

8. Verdenskongress for kvinnelige ingeniører og forskere (ICWES)

Elfenbenskysten,
september 1987

Norske kvinnelige ingeniører og forskere innen naturvitenskap, arkitektur og byplanlegging inviteres til å delta på denne kongressen, som arrangeres av «Cercle Ivoirien des Femmes. Ingénieurs — Scien-

tifiques — Architectes — Techniciennes Supérieures» (CIFISATS). Konferansestedet er Abidjan, Elfenbenskysten, i tidsrommet 20.–27. september 1987.

Tema for konferansen er «Vitenskap, teknologi og utvikling».

Frist for påmelding er 1. desember 1986. Abstract og deltakeropplysninger på fransk og engelsk må følge påmeldingen. Kopi av invitasjonsdokumentene fås ved henvendelse til Sekretariatet. Universitetsadministrasjonene har også fått tilsendt tilsvarende dokumenter (fra Utenriksdepartementet).

Arrangørenes adresse:

8-e ICWES, CIFISATS, 06 B.P. 159
Abidjan 06, Côte d'Ivoire.

Presseseminar om likestilling

Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning og Institutt for samfunnsforskning arrangerer den 15. oktober 1986 presse-seminar om likestilling.

Formålet med seminaret er å gjøre opp en foreløpig status for likestillingsarbeidet i Norge og å se framover. En vil også rette søkelyset på forskningens rolle i likestillingsprosessen.

Program

Munthes gt. 31, onsdag 15. oktober 1986, kl. 09.00-13.00

Forskningsleder Helga Maria Hernes, Institutt for samfunnsforskning, ønsker velkommen.

Likestilling mot år 2000 — 3 «likestillingsgenerasjoner» forteller om tanker og arbeid:

Hva har vi gjort? Likestillingsombud Eva Kolstad.

Hva gjør vi? Ekspedisjonssjef Torild Skard.

Hva vil vi gjøre? Leder i AUF, Jens Stoltenberg.

Professor Harriet Holter, forskningsleder Helga Maria Hernes og forsker Kari Skrede kommenterer innleggene og trekker inn forskningens rolle i nær fortid, nåtid og framtid.

Tverrfaglige synspunkter på kvinnelighet og vitenskap

Seminar for hovedfagsstudenter og forskere

Sted: Senter for kvinneforskning, Ullevålsveien 105, 0359 Oslo 3.

Tid: Fredag 12.15-14.00.

26. september:

Forsker Elisabeth Fürst, NAVF: *Universitetet — samfunnets sterkeste mannsbastion?*

3. oktober:

Forsker Øystein Gullvåg Holter, Arbeidspsykologisk institutt: *Søkelys på patriarkatets framvekst*. Perspektiver på den nye kvinneforskningen om den tidlige antikken.

10. oktober:

Stipendiat Reidunn Aalen, Avdeling for generell genetikk, Biologisk institutt: *Hvor mannlig er (natur)vitenskapelig tenkning?* Kommentarer fra humaniora og samfunnsfag.

17. oktober:

Vit.ass. Tone Bratteteig, Institutt for informatikk: *Kan kvinneforskning bidra til bedre EDB-systemer?*

24. oktober:

Stipendiat Drude von der Fehr, Institut för allmenn litteraturvitenskap: *Hva slags tverrfaglighet åpner semiotikken for?*

31. oktober:

Vit.ass. Tove Beate Pedersen, Psykologisk institutt: *Språk og kvinnelighet*.

7. november:

Forskere i Ullevålsveien 105 presenterer sine prosjekter: *Hva har vi felles, hva skiller?*

Det kvinnliga perspektivet i kristendomen

En samtalshelg om kvinnliga erfarenheter

5.-7. december 1986

Sted: Sigtuna stiftelsen, Box 57, 19300 Sigtuna. Tlf. 0760-51 610.

Fredagen den 5. dec.

18.00 Den manliga kvinnan — ett ideal i fornkyrkan. Föredrag av docent Kerstin Bjerre-Aspengren. Därefter samtal om kvinnobilder då och nu mellan Kerstin Bjerre-Aspengren och dominikansystrarna i Marielund.

Lördagen den 6. dec.

Att tolka sina livserfarenheter.

10.00 Det kvinnliga människan. Föredrag av psykoanalytiker Iréne Matthis.

11.00 Om Gud mitt i livet. Föredrag av stiftsadjunkterna Hilda Lind och Eva Brunne.

14.00 Motståndets liturgi. Maria Bergom-Larsson, författare och journalist.

14.30 Genom sinnlighet till andlighet. Stina Hammar, litteraturvetare och folkhögskollärare.

15.00 Känn Dig själv — ett evangelium! Marianne Blom, präst och psykoterapeut.

Gruppsamtal på temat att tolka sina livserfarenheter.

19.00 Att bli kvinna. Författaren Ylva Eggehorn berättar om sin utveckling.

Söndagen den 7. dec.

10.00 Kvinnomässa.

11.00 Att göra teologi av livserfarenheter. Ett samtal om erfarenhetens plats i religion, kyrka och symbolik med biskop Krister Stendahl, informationschef Torsten Källemark, docent Kerstin Bjerre-Aspengren, stiftsadjunkt Eva Brunne, kyrkoadjunkt Ulla-Britt Berglund.

Priser:

Enkelrum: 500 kr.

Dubbelrum: 450 kr/person.

Avgiften sätts in i förväg på Sigtunastiftelsens postgiro 8 15 32-4. Märk talongen «Kvinnligt». Vid återbud behålles 100 kr av kursavgiften.

Resvägar

Från Stockholm: Tåg eller pendeltåg till Märsta, buss 575 till Sigtuna busstation eller buss 570 till Sigtunastiftelsen.

Från Uppsala: Buss 883 direkt till Sigtuna busstation eller tåg till Märsta, buss 575 till Sigtuna busstation eller buss 570 till Sigtunastiftelsen.

Anmälan senast 27. oktober. Deltagarantalet är begränsat.

SPORT, SEX and GENDER

12 – 14 November, 1986
LILLEHAMMER, NORWAY

INVITATION

The Norwegian Society for Sport Research is responsible for the multidisciplinary conference in sport sciences to be held in Lillehammer 12–14 November -86. The Society's annual meeting is arranged in connection with the conference.

THEME

The main theme of the conference is «SPORT, SEX and GENDER».

It is our aim that the different sport sciences (medicine, sociology, physiology, history, psychology, pedagogy etc.) will contribute with new and interesting information concerning sex and gender in relation to physical activity, sport and physical education.

PLACE

LILLEHAMMER HOTEL, Box 218,
2601 LILLEHAMMER, NORWAY

Lillehammer is situated 175 km from Oslo (2 ½ hours by car or train).

The conference starts 12 November 2 p.m. and closes 14 November 4 p.m.

Convenient train schedules:

Nov. 12; Oslo – Lillehammer 10 a.m. – 12.50 p.m.

Nov. 14; Lillehammer – Oslo 4.42 p.m. – 7.25 p.m.

SPEAKERS

The following key note speakers are invited:

Professor Ann Hall
Department of Physical Education
and Sport Studies,
University of Alberta,
Edmonton, Canada (sociology)

Associate Professor Else Nygaard
The August Krogh Institute,
University of Copenhagen,
Denmark (physiology)

Professor Mona M. Shangold
Georgetown University,
Sports Gynecology Center,
Georgetown University Hospital,
Washington, DC, USA
(med./gynecology)

Professor Don Sabo
D'Youville College,
Buffalo, New York, USA (psychology)

CALL FOR PAPERS/POSTERS

Depending on total number of papers and posters accepted, different parallel sessions on specific subthemes will be organized.

In addition, a free paper session not directly connected to the main topic will also be organized.

CONGRESS FEE

The congress fee is N.kr. 500,—.

REGISTRATION

Deadline for submitting abstracts
10 September -86.

Deadline for registration
20 October -86.

CONFERENCE PROCEEDINGS

The conference proceedings will be published by the Norwegian University Press.

Family name

First name

mr. ☐

mrs. ☐

Mailing address:

Profession

Institution of

Employment

Telephone

I prefer — double room N.kr. 475 ☐

single room N.kr. 550 ☐

I wish to present

a paper Yes ☐

No ☐

a poster Yes ☐

No ☐

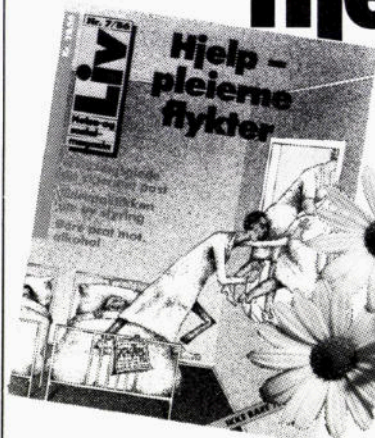
Title of paper/poster

Abstracts indicating author(s) and institution should contain no more than 300 words.

Date

Signature

Hjelp, vi flykter!

Vi har fått en uforutsett mangel på helsepersonell i løpet av kort tid. LIV nr. 7, som er i salg nå, forteller om hvem og hvorfor.

JAI! Jeg vil ha ½ års prøveabonnement på helse- og sosialmagasinet LIV. 5 nummer for bare kr 90,-. Abonnementet løper til jeg sier opp skriftlig.

Navn

Adresse

Postnr./sted

Telefon

Kupongen sendes LIV, J.W. Cappelens Forlag A/S, Boks 350 Sentrum, 0101 OSLO 1 - eller bestill på tlf. (02) 36 00 88.

LIV i løssalg hos NARVESEN kr 29,50!

LITT AV

HVERT

Oppfølging av kvinnekonferansen i Nairobi juli 1985

En annerledes stortingsmelding

St.meld. nr. 48 (1985-86) om Norges deltagelse på verdenskonferansen for å gjennomgå resultatene av FNs kvinnetiår i Nairobi 15.-26. juli 1985.

Utenriksdepartementet har gjennom denne stortingsmeldingen levert sin rapport fra kvinnekonferansen i Nairobi i fjor. Foruten selve rapporten inneholder meldingen Nairobi-strategien for kvinneframgang — dvs. det FN-dokument som ble resultatet av konferansen — og statsråd Astrid Gjertsens innlegg i generaldebatten.

I motsetning til de fleste andre stortingsmeldinger er dette meget interessant og til dels underholdende lesning. Det er underdirektør Gunnar Garbo i UD som har utarbeidet rapporten. FN-dokumenter er som kjent omfattende og ofte tunge å komme gjennom. Garbo har i sin rapport trukket ut hovedpunktene i strategidokumentet og presenterer dem på en oversiktlig og lett-fattelig måte. Han deler stoffet inn i følgende sju kapitler:

1. Innledning.
2. Historikk: konferansen sett i sammenheng.
3. FNs kvinnetiår: Hva skjedde fra 1975 til 1985?
4. Hvordan den andre halvparten lever — situasjonsbilder fra 1985.
5. Konferansen i Nairobi.
6. Oversyn over Nairobi-strategien.
7. Forum 1985.

Vi kunne trekke ut en rekke interessante enkeltopplysninger, men begrenser oss her til å nevne det som dreier seg om forskning og et par andre helt vesentlige vedtak.

Rapporten melder at en lang rekke organisasjoner i FN-systemet gjennomførte forskning om kvinners situasjon i løpet av kvinnetiåret. Særlig har UNESCO engasjert seg, idet 8,6% av organisasjonens forskningsmidler gikk til kvinneforskningsprosjekter i 1981/82. En økning fra 0,2% fire år tidligere. I *Nytt om kvinneforskning* har vi tidligere omtalt organisasjonen INSTRAW (International Research and Training Institute for the Advancement of Women) som ble opprettet som en direkte følge av kvinnetiåret. INSTRAW skal samarbeide med de andre FN-organene for å fremme forskning som kan øke innsikten i kvinners vilkår.

Går vi inn på selve strategidokumentet finner vi i § 82 at alle skoler, høyskoler og universiteter bør innarbeide kvinnespørsmål i sine alminnelige læreplaner og også organisere kurser og seminarer om kvinnes historie og samfunnsroller. De institusjoner som driver kvinneforskning bør få støtte til egne prosjekter og samarbeidstiltak, heter det (s. 49).

Konferansens generalsekretær Leticia R. Shahani (nå medlem av Cory Aquinos filippinske regjering) nevnte også kvinneforskningens sentrale rolle i sitt åpningsinnlegg:

«I løpet av tiåret har forskning om det kjønnsdelte arbeidet vist oss at arbeidsfordelingen mellom menn og kvinner verken er medfødt eller uforanderlig, den er noe som stadig på nytt er blitt laget, bestridd og omformet. I arenes løp ble «arbeid» ensbetydende med mennenes lønnsarbeid i gruver, fabrikker og anlegg, til forskjell fra slitet i hjemmet og på jordene. Vi vet mer om at mannen oppdaget ilden enn om hvordan kvinnene brukte energien for å holde liv i familien. Vi leser mer om menns medisinske oppfinnelser enn om det daglige slitet til kvinner som år etter år har økt menneskers helse og levealder. De store vitenskapelige og teknologiske framstegene i nyere tid og måten resultatene av framstegene ble fordelt på, har gjort oss blinde for den kjensgjerning at storparten av menneskeheten overlever takket være det endeløse slitet til kvinner på jordene, i industrien og i den uformelle sektoren, uten syndelig bistand fra ny teknologi.» I løpet av kvinnetiåret har vi gjort dette synlig, mente Shahani. (s. 35)

Til slutt i denne korte omtalen av St.m. 48 skal vi nevne et par andre sentrale avgjørelser som ble fattet på kvinnekongressen:

1. FNs utviklingsfond for kvinner er blitt permanent. Fondet er etablert som en særskilt enhet i tilknytning til FNs utviklingsfond.

2. I Wien ligger FNs senter for sosial utvikling og humanitære saker. Dette senteret har en egen kvinnesaksenhet som skal fortsette oppgaven med å administrere FNs økonomiske og sosiale råd som skal overvåke og samordne den samlede virksomhet. På grunnlag av innsamlet materiale skal FN-systemet regelmessig legge fram omfattende og kritiske oversikter over hvordan det går med gjennomføringen av kvinnestrategien.

Disse punktene er hentet fra strategidokumentet.

Dokumentet som ble vedtatt og som altså er gjengitt i stortingsmeldingen, har for øvrig en innledning som trekker opp den historiske bakgrunnen og de grunnleggende linjer for kvinnestrategien fram mot år 2000. Deretter følger fem kapitler, om likestilling, om utvikling, om fred, om internasjonalt samarbeid og et samlekapittel om

særlig utsatte kvinnegrupper. For den som ikke orker å lese hele dokumentet henviser vi til UD's sammendrag.

St.m. 48 koster kr 30,— og kan bestilles fra Universitetsforlaget, Tollbugt. 31, postboks 8134 Dep., 0033 Oslo 1.

Norges oppfølging av vedtakene på Nairobi-kongressen

Som en del av forberedelsene til Nairobi-kongressen oppnevnte UD et kontaktutvalg med representanter fra kvinneorganisasjonene og andre — deriblant Kvinneforskningssekretariatet. 20. juni i år ble kontaktutvalget igjen innkalt for å bli orientert om hvordan de tre ansvarlige departementene (FAD, UD og DUH) hadde fulgt opp strategidokumentet. Utenriksminister Knut Frydenlund kunne fortelle at den politiske motstand mot likestilling fortsatt var stor — internasjonalt. «Konservative grunnstrømninger og uvilje mot å oppgi privilegier» var ord han brukte.

I strategidokumentet legges det opp til en systematisk internasjonal overvåking av arbeidet med å gjennomføre de mål som er satt. Overvåkingen skal bygge på regionale, subregionale og nasjonale rapporter om de tiltak som er truffet, de ressurser som er satt inn og de resultater som er nådd. Frydenlund lovet at Norge ville gjøre sitt for at denne overvåkingen skulle bli effektiv.

Med hensyn til ny verdenskonferanse er det ennå ikke avgjort om, når og hvor en evt. slik skal finne sted. I tilfelle det blir noen kommer den sannsynligvis til å gå av stabelen før år 2000. UD bevilget i 1985 5 mill. kroner til konferansene (den offisielle og FORUM-85). I 1986 er det bevilget 2 mill. kroner til oppfølgingstiltak. I bevilgningene er det særlig lagt vekt på prosjekter som har relevans for kvinner i utviklingsland. UD håper det lar seg gjøre å opprettholde denne bevilgningen for de kommende år.

Fra UD's side ble det også foreslått at det norske kontaktutvalget skulle nedlegges, men at kontakten skulle skje på annen måte. Så å si samtlige representanter for de organisasjonene som var til stede, beklaget dette sterkt og henstilte til de ansvarlige om at utvalget ble opprettholdt. Det ble påpekt at kontaktutvalget fungerte som en utmerket informasjonskanal som det fortsatt var behov for.

Byråsjef Gerd Vollset fra FAD orienterte om hvordan Nairobi-strategien ble fulgt opp i norsk likestillingspolitikk. Departementet bruker dokumentet som grunnlag for mye av det de foretar seg. Handlingsplanen for likestilling, som kom i vinter, må ses i sammenheng med strategidokumentet og som Norges offisielle bidrag til oppfølgingsarbeidet.

Ifølge Handlingsplanen skal hvert departement utarbeide sitt program for likestilling. Nairobi-dokumentet vil i den sammenheng kunne fungere som en huskeliste.

Det er videre mulig at Nordisk Ministerråd vil arrangere en egen nordisk kvinnekongress sommeren 1988. Dette vil bli et forum der ulike offisielle og uoffisielle organisasjoner/organer kan møtes. Arrangementet kommer trolig til å foregå i Norge. Ideen om en egen nordisk handlingsplan for likestilling er også blitt lansert. Foreløpig er intet avgjort.

Björg Leite, underdirektør i Departementet for utviklingshjelp, orienterte om hvordan dette departementet fulgte opp strategien. DUH har bl. a. utarbeidet en årsrapport vedrørende deres arbeid med kvinnevern bistand. Noe av det viktigste som skjedde straks etter konferansen var at departementet fikk ansatt egne folk til å arbeide direkte med problemområdet. Det fins nå en kvinnefaglig ansatt i tre avdelinger og dessuten kontaktkvinner ved alle de andre kontorene, både hjemme og ute. Det blir arrangert årlige kontaktmøter for disse,

samt laget et eget informasjonsblad — KVINT.

Som ledd i arbeidet inngår også en evaluering av bistandsprosjekter, med den hensikt å finne fram til vellykkede prosjekter som kan tjene som modell for hvordan ting bør gjøres. En spennende utfordring for departementet er å få påvirket bankene til å arbeide mer i forhold til kvinner. Den typen krav bankene setter for sine utlån er ofte svært kvinnefiendtlige.

Til slutt vil vi for egen del nevne samarbeidet mellom DUH og Rådet for forskning for samfunnsplanlegging (NAVF) om forskningsprogrammet «Kvinner og utvikling». Programmet, som nå er kommet i gang, har som målsetting å bygge opp langsiktig og bred norsk kompetanse på problemer tilknyttet kvinners rolle som aktører i utviklingsprosessene og hvordan kvinner påvirkes i prosessene.

For opplysninger om hvem og hvilke prosjekter som har fått midler viser vi til s. 84 i dette bladet.

Aina Schiøtz

Handlingsplan for å øke kvinneandelen i den faglige staben ved Bedriftsøkonomisk institutt

Høgskolerådet ved BI behandlet 2. juni forslag til handlingsplan for å øke kvinneandelen i den faglige staben, blant timelærere og gjesteforelesere:

Mål I:

Øke kvinneandelen i BIs faste faglige stab til minst 20% innen 1990.

Tiltak:

- Avsette midler for «headhunting» av kvinnelige søkere til faglige stillinger
- Sørge for at minst to av de fem stipendiaterne som tilsettes hvert år er kvinner, så lenge det er kvalifiserte søkere
- Etablere gjesteprofessorstilling for utenlandske kvinnelige forskere
- Alltid sørge for at den best kvalifiserte kvinnelige søker til en faglig stilling blir vurdert, selv om det er flere enn tre søkere til stillingen
- Etablere systemer omkring stipendiatorordninger som virker stimulerende for de kvinnelige stipendiater
- Gi kvinnelige stipendiater muligheter for forskeropplæring i utlandet
- Finansiere ett årsverk i BI-U (BIs Utredningssenter) for prosjektet «Kvinner i ledelse»
- I en overgangsperiode benytte moderat kjønnskvoltering ved tilsetting i amanuensisstillinger.

Mål II:

Øke andelen av kvinnelige timelærere og gjesteforelesere til minst 30% innen 1990.

Tiltak:

- Etablere utviklingsprogram for kvinnelige timelærere
- Foreta en aktiv kartlegging i næringsliv og forvaltning av potensielle kvinnelige timelærere og gjesteforelesere.

Høgskolerådet tok planen til etterretning, og anbefalte at det på 1987-budsjettet ble avsatt kr 250 000,- til prosjektet «Kvinner i ledelse» og kr 200 000,- til øvrige tiltak i handlingsplanen. Gjesteprofessoratet skal finansieres innenfor den faglige stillingsrammen. Høgskolerådet ber også om at pro-rektor årlig rapporterer om framdriften i arbeidet med å nå handlingsplanens mål.

Forslag til handlingsplan ble fremmet i januar 1986 av amanuensis Else Stuenæs. Vi gjengir notatet:

Plan for å øke kvinneandel i faglig stab

Kvinneandel i faglig stab — Status

Pr. 01.01.86 var følgende 3 av BI-H's 70 fulltids faglige stillinger besatt av kvinner: amanuensis i tysk, amanuensis i engelsk, amanuensis i offentlig administrasjon.

Dette utgjør 4% av stillingene. Foreløpig er ingen av våre stipendiater kvinner, men flere av våre «BI-assistenter». Tilknyttet BI-Nadderud er også en kvinne i 1/5 engasjement som studierektor i revisjon, og noen timelærere.

1 av 12 faglige stillinger i BI-U er besatt av kvinner.

2 av våre 15 faglige koordinatore ved lokalavdelingene er kvinner.

Til sammenligning kan opplyses at det i 1983 var 4% av førstestillingene, 17% av mellomstillingene og 25% av rekrutte-

ringsstillingene ved norske universiteter besatt av kvinner. De fleste kvinner finnes innen humaniora. 8 av 131 stillinger ved NHH er besatt av kvinner, hvorav 4 er amanuenser i fremmedspråk og 3 er vit. ass'er eller stipendiater.

Årsaker

Blant de mer åpenbare årsaker til at kvinneandelen i den vitenskapelige stab på universiteter og høyskoler er lav, er at andelen kvinnelige studenter som fullfører et akademisk studium og satser på en akademisk karriere er liten. Kvinner føder også barn, hvilket i endel tilfeller setter dem tilbake overfor mannlige kolleger. Blant de mer subtile er spørsmål om kameraderi og forskjellsbehandling av mannlige kolleger og overordnede.

Det foreligger få systematiske undersøkelser om «hvorfør så få kvinner i vitenskapelige stillinger». Endel enkeltundersøkelser tar fatt i deler av spørsmålet. Forskning om kvinnelige ledere har også lignende perspektiver. Resultatene kan med en viss forsiktighet overføres til en analyse av akademiske miljøer. I begge tilfelle er personer med akademisk utdanning utgangspunktet, og spørsmålet som stilles er hvorfor andelen kvinner i ledende posisjoner er lav. (En vitenskapelig stilling må i denne sammenheng oppfattes som «ledende stilling».)

Normalt regnes 3 hovedårsaker til lav kvinneandel:

- kvinnen selv (manglende utdanning og erfaring; holdninger og motivasjon; familieansvar)
- prosedyrer i organisasjonen (rekruttering; plassering og avansement; vurderingssystem; trening, utvikling, opplæring; arbeidstid og belønningssystem)
- organisasjonsklimaet (myter, mer eller mindre bevisst diskriminering)

Sett i forhold til spørsmålet om kvinneandelen i BI's faglige stab og hvilke muligheter BI selv har til å påvirke denne, er det naturlig å diskutere:

- mangel på kvalifiserte kvinner
- de kvinner som er kvalifiserte søker ikke, blir ikke oppsøkt med tanke på ansettelse, blir ikke ansatt på BI, og/eller blir ikke gitt arbeids- og utviklingsmuligheter i overensstemmelse med sine kvalifikasjoner og behov.

Hvorfor så få kvalifiserte kvinner?

Mangelen på kvalifiserte kandidater kan skyldes *rekrutteringen* til høyere utdanning, *strukturelle trekk* ved studiene eller *rekrutteringen til forskerkarrieren*. Ved alle korsveier og filtre i kvalifiseringsprosessen er det større prosentvis avskalling av kvinner enn menn.

Ved studentopptak på BIs siviløkonomstudium er det nå ca. 30% kvinner. Tendensen har vært sterkt stigende de siste 10–15 år, men har stagnert rundt 30% de siste 3 år.

BI finansierer en «studentkampanje» for å øke kvinners søknad til studiet. Mye tyder på at NHHs tilsvarende kampanje har vært mer vellykket enn BIs. BIs poengberegning ved opptak synes ikke verken å favorisere eller diskriminere noen av kjønnene. Imidlertid får kvinner ved opptak fortrinnsrett fremfor menn ved tildeling av restplasser i den utstrekning deres opptakspoeng er like. Denne bestemmelse blir sjelden benyttet.

I studieperioden har kvinner *generelt sett* en noe større tendens til «drop-out», utsettelse av studiet osv. enn menn. Årsakene til dette er usikre. Spørsmålet har ikke vært studert i BI-sammenheng.

Studentenes møte med faget i studiesituasjonen har stor innvirkning på deres

holdning til sin framtidige karriere. Om studiesituasjonen vet vi f.eks. at:

- kvinner generelt sett foretrekker seminarer og mindre grupper
- kvinner er mer avhengig av *forskningsmiljøer* enn menn under arbeid med hovedoppgaver m.m.
- kvinner oftere arbeider alene med sine hovedoppgaver mm. enn menn
- de uformelle interaksjonsprosesser i undervisningssituasjonen har tendens til å favorisere menn
- det sannsynligvis er en mannlig «bias» i perspektiver, verdi, paradigmer, teorier, metoder innenfor samfunnsfagene (konf. f.eks. vekten på matematikk i øk. adm.fag)

Videre tyder nyere forskning både i Storbritannia og i Finland på at mannlige og kvinnelige studenter opplever sine studier forskjellig, og at de i løpet av studietiden mottar forskjellig budskap om hvilke forventninger de bør/skal ha til sin profesjonelle fremtid. Disse spørsmål har ikke vært studert i BI-sammenheng.

Rekrutteringsperioden til forskningen («stipendiatperioden») er nøkkelen til universitetskarrieren. For kvinnes vedkommende synes denne å være *krumtappen i avskallingen*. Det er her psykologiske barrierer (motivasjon, se ovenfor om kvinnelige studenter forhold til faget), organisasjonsmessige fenomen (veiledning og støtte i arbeidet) og eksterne faktorer (familie, barn, økonomi) tilsynelatende har sin største virkning. Når BI nå etablerer en stipendiatordning og utlyser stipendiatstillinger, må vi lage systemer som nettopp tar hensyn til dette.

Hvorfor så få kvinner i BIs faglige stab?

Vurderings- og ansettelsessystemet som benyttes innen universitets- og høyskole-

sektoren er ment å være individualistisk og objektivt. Mye tyder imidlertid på at dette pga. de verdier og målestokker som benyttes, har en tendens til å diskriminere kvinner. (Samme effekt har de fremherskende verdiene i mange universitetsmiljøer.)

Det må antas at vurderings- og ansettelsessystemet har samme virkning på BI som andre steder. BIs påvirkningsmuligheter ligger her i utformingen av betenkningene og mer aktiv kvinnerett head-hunting. Det er et faktum at det finnes kvalifiserte kvinner innenfor de fleste fagområder, de søker seg bare ikke til BI.

Forslag til tiltak

BI må ta i bruk både kortsiktige og langsiktige tiltak.

For å få frem flere kvalifiserte kvinner bør BI:

- intensivere «jentekampanjen»
- fremskaffe mer *viten* om våre studenter og deres *studiesituasjon*, spesielt med henblikk på kvinners versus menns motivasjoner, holdninger, fremtidsutsikter osv. (Kan innebære et program hvor vi delvis benytter oss av diplomoppgaver)
- gå systematisk gjennom *studiesituasjonen* på BI i lys av det vi vet om kvinners versus menns *motivasjon/holdning* osv. (innebærer både studieinnhold, undervisning, evalueringsformer osv.)
- i en periode fremover være villige til å *favorisere kvinnelige* studenter behov fremfor mannlige studenter behov
- ved besettelse av stipendiatstillingene gi *kvalifiserte kvinnelige* søkere fortrinnsrett fremfor mer kvalifiserte menn (radikal kjønnskvoltering)
- vurdere en «*øremerkning*» av enkelte stipendier, kanskje spesielt innen fagområder hvor det finnes få kvinner
- etablere systemer omkring stipendiat-ordninger som virker *stimulerende* for de *kvinnelige stipendiatene*

For å øke kvinneinnslaget i faglig stab bør BI:

- drive mer aktiv «headhunting» rettet mot kvalifiserte kvinner, bruke headhuntingsfirmaer, søke i utenlandske miljøer;

- etablere 6 korttids engasjements stillinger for kvinnelige forskere (utenlandske?), 3 i 1986, 3 i 1987; ordningen administreres av den ansvarlige for tiltaket, konf. nedenfor.
- ved ansettelse, la en like kvalifisert kvinne gå foran en mann (*moderat kjønnskvoltering*)
- alle ansettelsessaker med kvinnelige søkere skal via styret
- bygge opp en *fortegnelse* på fag med mulige kvinnelige *gjesteforelesere*
- mer systematisk benytte kvinnelige *gjesteforelesere* og timelærere f.eks. ved å etablere en *fast ordning* med *kvinnelige gjesteforelesere* (hver klasse minst en kvinnelig *gjesteforeleser* pr. semester)
- etablere *forskningsprogram* «Kvinner i ledelse» (surdeig for studenter og stab)

Gjennomføring

All erfaring tilsier at ansvaret for gjennomføringen av denne type tiltak lett pulveriseres, samt at det trengs en «vakhund» med sterkt engasjement i saken til å drive den. Det bør derfor utpekes en person som får tilstrekkelig myndighet og ressurser til å ta seg av saken.

Det vil sannsynligvis være mulig å få bidrag fra offentlige organer til å gjennomføre enkelte av tiltakene.

Forskningsprogram om kvinnemishandling

NAVF har satt i gang et *forskningsprogram om kvinnemishandling*. Programmet administreres av Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning — RSF. Se utlysning av midler under «Stipend». Søknadsfristen er satt til 1. oktober.

Det kan søkes om midler til forskningsprosjekter, stipend eller andres forskningsfremmende tiltak. Forskningsprogrammet er planlagt å strekke seg over fem år, og det kan søkes om flerårige prosjekter. Programmet har foreløpig en relativt beskje-

den økonomisk ramme, men det arbeide for å øke programmets budsjett.

Høsten 1986 vil det bli tatt initiativ til konferanse/seminar og i løpet av den perioden programmet varer, vil en søke realisert en veiledningsordning for alle som tildeles midler fra programmet. Det vil også være aktuelt å ha andre prosjekter/stipendiater tilknyttet opplegget med veiledning og forskeropplæring (assosierte prosjekter).

Programnotatet foreligger nå i nytt opplag. Søknadsskjema og programnotat fås ved henvendelse til RSF — tlf. (02) 55 58 00. Kontaktperson i RSF: Bjørn Skavlan.

Medlemmer av programkomité for forskningsprogram om kvinnemishandling

Førsteamanuensis Hanne Haavind (leder)
Psykologisk institutt
Universitetet i Oslo

Førsteamanuensis Tove Stang Dahl
Institutt for offentlig rett
Universitetet i Oslo

Byråsjef Johan From
Justisdepartementet

Førsteamanuensis Cecilie Høigård
Inst. for kriminologi og strafferett
Universitetet i Oslo

Byråsjef Tove Monsen
Sosialdepartementet

Ass. overlege Britt-Ingjerd Nesheim
Sentralsykehuset i Akershus, Lørenskog

Underdirektør Gerd Vollset
Forbruker- og administrasjonsdepartementet

Varamedlemmer:

Prof. Harriet Holter
Psykologisk institutt
Universitetet i Oslo

Konsulent Torgeir Heimli
Justisdepartementet

Idérik innstilling fra Trondheim

I mai i år ble innstillingen «Kvinner, forskning og undervisning ved Det samfunnsvitenskapelige fakultetet, Universitetet i Trondheim, AVH» levert fakultetet. Forsker Agnes Andenæs har vært leder for utvalget bak innstillingen. Vi lar utvalget selv bemerke sitt arbeidsgrunnlag:

«Utvalget betrakter selve oppnevnelsen som en indikator på at fakultetsrådet er innstilt på at noe bør gjøres i denne saken. Utvalget ser det derfor ikke som sin oppgave å vurdere om tiltak skal settes i verk, men hvilke virkemidler som vil være mest formålstjenlige ut fra den foreliggende situasjon.» (s. 1-2)

Utvalget går inn på hva kvinneforskning, og spesielt samfunnsvitenskapelig kvinneforskning, er. Etter å ha klargjort at kvinneforskning verken er ensbetydende med forskning utført av kvinner eller om kvinner, kommer en beskrivelse vi velger å gjengi store deler av:

Kvinneforskning — en definisjon

«Det som karakteriserer den samfunnsvitenskapelige kvinneforskning, er heller de perspektiver, referanserammer og tolkningsmodeller som brukes. I sine problemstillinger er kvinneforskningen ute etter en kritisk prøving av tradisjonelle forestillinger om hva kvinner gjør og hvordan kvinner er, som finnes i samfunnet generelt, og i forskningsverden spesielt. En ønsker å utvikle en vitenskapelig innsikt som er egnet til å synliggjøre og forandre kvinners posisjon som underordnede i et samfunn med mannlig dominans. Analyser av såvel prosesser som konsekvenser er nødvendige for å øke forståelsen av mannlig dominans og kvinnelig underordning i en verden der maktrelasjonen nok har endret karakter, men der den likevel opprettholdes.

Gjennomløpende spørsmål er hva kjønn betyr i relasjoner mellom mennesker av samme og av motsatt kjønn, og mellom mennesker og systemer. En søker ikke bare etter det spesielle ved kvinners situasjon i og for seg, eller etter forskjeller mellom kvinner og menn i vårt samfunn, men ser på denne type

analyser som bidrag til økt forståelse av samfunnsfagenes gjenstandsområde generelt: Studier av det kjønnsspesifikke ved foreldreskapet forteller ikke bare om forskjeller mellom kvinnelige og mannlige foreldre, men om hvordan moderne barndom skapes. Forskning om det kjønnsspesifikke ved fysioterapiprofesjonen gir ikke bare kunnskap om kvinnelige og mannlige yrkesutøvere, men viser seg også å være en fruktbar innfallsvinkel til helsetjenesteforskning.

Parallelt med empiriske undersøkelser og begrepsmessig fornyelse legges det stadig større vekt på vitenskapsteoretiske problemstillinger; både i eget fag og i tverrfaglige sammenhenger. Påvisning av empiriske og tolkningsmessige feil og mangler i eksisterende forskning har tvunget fram en mer kritisk holdning til forskningsvirksomheten. Ikke minst stilles det spørsmålsteget ved hvilke premisser som (ofte implisitt) legges til grunn. Etter hvert vil en ikke nøye seg med å supplere eksisterende viten, men vil spørre om holdbarheten ved etablerte oppfatninger om hvordan man systematisk søker kunnskap, og vurderinger av hva som er et balansert resultat. Underliggende premisser som at «kvinner og menns interesser er sammenfallende» og «kvinner står like fritt som menn i sine valg» løstes fram og kritiseres, og fruktbarheten ved alternative premisser prøves ut.

I forlengelsen av de fagspesifikke og epistemologiske ambisjoner har kvinneforskningen også stilt seg kritisk til hvordan forskning og undervisning innenfor universitetene er organisert, og ønsker å utvikle og utprøve alternative modeller for dette. Dette faller sammen med tendenser vi etter hvert kan se i forskningsmiljøene i det hele tatt; tverrfaglige problemstillinger må møtes med nye organiseringsformer, forskerutdanningens kvalitet søkes hevet, og forskning omkring grunnlagsproblemer etterspørres.» ... (s. 3-5)

Situasjonsbeskrivelse

Kartleggingen av situasjonen ved fakultetet bygger på tilgjengelig statistikk, pensumlister o.l., men også på materiale samlet inn av utvalget. Dette systematiserte materialet er for øvrig gjengitt i vedleggsform. Situasjonen oppsummeres i fem punkter:

- Svært få kvinner i faste vitenskapelige stillinger, overhodet ingen ved de tre største instituttene pedagogikk, psykologi og sosiologi.

- Kvinner er sterkt underrepresenterte som timelærere, gjesteforelesere, i eksamens- og bedømmelseskommisjoner.
- Kvinneforskning er nesten fraværende i undervisningen.
- Veiledningskompetanse i kvinneforskning savnes.
- Fakultetets kvinneforskning foregår i all hovedsak blant de kvinnelige forskerne.
- De fleste kvinnelige forskerne har ikke faste stillinger, og lever av prosjektmidler de selv har skaffet. Deres tilknytning til fakultetet er helt basert på slik selvfinansiering, og er følgelig svært sårbar.

(s. 18)

Denne talloversikten, som i redusert form pryder forsida, sier også sitt:

Vitenskapelig personale ved SV-fakultetet.

Institutt	Fast ansatt		Tilknyttet		Sum
	Menn	Kv.	Menn	Kv.	
Psykologi	8	-	-	1	9
Sosiologi	6	-	2	3	11
Pedagogikk	10	-	2	1*	13
Sosialt arbeid	2	2	-	-	4
Geografi	3	2	2	1	8
Økonomi			4		4
Sum	29	4	10	6	49

* Kvinnelig Fulbright-professor.

Vanskelig med semesteremne

Undervisningsemne i kvinne- og kjønnsrollestudier er vurdert:

«I utgangspunktet mener utvalget at kvinneforskning skal inngå som en integrert del av de ordinære fagtilbud ved fakultetet. Denne integreringen er en forutsetning for at vår utdanning kan sies å være faglig ajour.

I henhold til mandatet har utvalget imidlertid også vurdert muligheten for å etablere et eget undervisningsemne i kvinne- og kjønnsrollestudier ut fra en samfunnsvitenskapelig synsvinkel.

Ut fra utvalgets vurdering vil det for øyeblikket være vanskelig å etablere dette emnet. Svært få av de

fast tilsatte ved fakultetet har arbeidet med kvinneforskning og kjønnsrollestudier, slik at tiltaket i stor grad vil måtte basere seg på tilknyttede forskere med den etterspurte kompetanse. Dermed blir det vanskelig å sikre den kontinuitet som er nødvendig for at emnet skal kunne gi den teoretiske refleksjon det var ment å gi, og ikke bare bli en forelesningsrekke som henger mer eller mindre godt sammen.» (s. 18-19)

Strategier og virkemidler

I innstillingens siste del presenteres strategier og virkemidler av forskjellige typer. Vi gjengir her bare innholdsoversikten for denne delen, og anbefaler interesserte å skaffe seg innstillingen for å se forslagene begrunnet og i kontekst:

A. Tiltak som skal videreføres av fakultetet.

1. Senter for kvinneforskning.
2. Nye stillinger ømerket kvinneforskning.
3. Finansiering av Patriarkatseminaret.
4. Søknad til Utviklingsfondet.
5. Formalisert kontakt med IFIM.
6. Sakkyndige komiteer.
7. Sammensetninger av komiteer og utvalg forøvrig.
8. Dr.polit-studier.
9. Lørdagsuniversitetet og Vitenskapsteoretisk Forum.
10. Prioritering av prosjektstøtte og studentassistanse.
11. Likestillingsutvalget.

B. Tiltak som skal videreføres av instituttene.

1. Gjesteeforelesninger, timelærermidler, vikarordninger.
2. Eksamenskommisjoner.
3. Pensum og undervisning.
4. Eksamensoppgaver.
5. Studentassistanse.
6. Utforming av stillinger.
7. Informasjon om kvinneforskning.

C. Oppfølging.

Årlig framdriftsrapport.

Oppfølging av utvalgets arbeid.

Innstillingen vil bli behandlet i fakultetsrådet i løpet av høstsemesteret i år.

Vi oppfordrer alle interesserte til å skaffe seg innstillingen. Den vil fungere som idé-bank og sjekkeliste for de som arbeider med kvinnefaglige reformer, og som inspirator for alle som skal i gang med slik jobbing.

Innstillingen kan bestilles fra:

Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Den allmennvitenskapelige høgskolen
Universitetet i Trondheim
7055 Dragvoll
Tlf. (07) 92 04 11

Forskningsprogram for likestilling

Rådet for forskning for samfunnsplanlegging (RFSP) har under oppstartning et program for likestillingsforskning for perioden 1986–1990. Programmet vil foreløpig i hovedsak bli finansiert av Forbruker- og administrasjonsdepartementet.

Formålet er å rette søkelyset mot det offentlige styringsmuligheter, konsekvenser av endringer i menns og kvinners posisjon på ulike samfunnsområder og å ta opp spørsmål omkring mer dypereleggende faktorer som påvirker kjønnsrollemønstret.

Det skal tilsettes en forskningsleder som fra høsten 1986 skal bistå en styringsgruppe i den videre utforming av programmet. Det tas sikte på å få nedsatt styringsgruppa i løpet av sensommeren.

Nytt om kvinneforskning vil gi en bredere presentasjon av forskningsprogrammet så snart arbeidet er kommet i gang.

Bedømmelse for professorkompetanse av kvinnelige førsteamanuenser

Likestillingskomiteen ved Universitetet i Bergen henvendte seg til universitetsledelsen 7. juni i år med et brev om denne saken. Bakgrunnen er som følger:

«Så vidt vi kjenner til, er det aktuelt ved Universitetet i Bergen å foreta noen omgjøringer av stillinger som førsteamanuensis til professorater. I denne sammenheng kommer likestillingsspørsmål inn på den måte at det er ganske få av de kvinnelige førsteamanuensene som er professorbedømt, mens det derimot er ganske vanlig at de mannlige førsteamanuensene — som bl.a. langt oftere søker utlyste professorater ved andre institusjoner — har vært gjennom en professorbedømmelse. De kvinnelige førsteamanuensene vil dermed stille i andre rekke ved spørsmål om omgjøring av stillinger til professorater.»

Likestillingskomiteen ba universitetsledelsen om å overveie «... om det er mulig å foreta bedømmelse for professorkompetanse av de kvinnelige førsteamanuensene som ønsker det, altså uten at det skjer i forbindelse med søknad til konkrete utlyste professorater».

Saken ble lagt fram for kollegiet allerede 12. juni som ekstraordinær orientingssak. Vi gjengir deler av brev sendt fakultetene om denne saken:

«Det er grunn til å anta at universitetet også i 1987 og etterfølgende år vil få en del hjemler for utnevning av professorkompetente førsteamanuenser til professorer. I de to tidligere budsjetter har kollegiet nyttet slike hjemler etter en faglig strategisk vurdering. Nå dreier det seg om å legge også likestillingshensynet til grunn ved kollegiets vurdering.

Bedømmelse av kvinnelige førsteamanuenser for professorkompetanse må baseres på innhentet samtykke fra den enkelte til å undergi seg bedømmelse.

Det skal ved slik bedømmelse legges til grunn de vanlige kompetansekrav. Det bør likevel være nødvendig å utarbeide betenkninger med særlig faglig

profil, da det her dreier seg om kompetansekravene er tilfredsstillt generelt sett.

Under henvisning til henvendelsen fra Likestillingsutvalget og drøftingene i kollegiet, ber hermed rektor og universitetsdirektør hvert av fakultetene å sørge for bedømmelse av de av fakultetets kvinnelige førsteamanuenser som gir adgang til slik bedømmelse.

Det er ønskelig at slik bedømmelse blir iverksatt så snart som mulig. *Kostnadene ved slike bedømmelser vil bli dekket av universitetet sentralt.*» (Vår understrekning.)

Vi lar dette gå som en utfordring til andre aktuelle institusjoner.

The Second International Feminist Book Fair, Oslo 21.–27. juni 1986

(Kort oppsummering på grunnlag av pressemelding av 3. juli 1986.)

Bokmessa ble besøkt av mellom 5000 og 7000 mennesker i tiden 21.–27. juni. Mange av disse tok også del i bokfestivalen. Her var det mer enn 60 ulike arrangementer som foregikk på Blindern og Aker Brygge.

101 utgivere stilte ut bøker og blader, alt fra store forleggere til små feministforlag. I tillegg var det 9 fellesstands der bøker fra ulike forlag ble vist. Noen stilte ut 2-3 bøker, mens andre viste fram det de hadde av kvinneforskning og bøker av kvinnelige forfattere. Mer enn 500 utgivere var representert med bøker skrevet av kvinner, mens antall utstilte boktitler totalt nådde 10 000.

250 forleggere og 100 forfattere fra i alt 40 land deltok aktivt i bokmessa og bokfestivalen.

Messa var åpen for publikum mandag til onsdag. Resten av uka var reservert for folk fra bokbransjen — for at nye kontakter kunne skapes og avtaler gjøres. Omsetnin-

gen, inkludert salg av inngangsbilletter, bøker, T-shirts, merkelapper, posters etc., beløp seg til ca. kr 400 000,—.

Blant forfatterne som var til stede var:

Ellen Kuzwayo, South Africa, Maryse Condé, Guadeloupe/France, Micere Mugo, Kenya, Manny Shiratzi, Iran/UK, Lydia Falcon O'Neill, Spain, Naval el Sadaawi, Egypt, Sonija Sanches, USA, Lisa Alther, USA, Marie Cardinal, France, Germaine Greer, Australia/UK, Ru Zhijuan, Peoples' Republic of China, Maja Ganina, The Soviet Union, Lygia Bojunga Nunes, Brazil, Hanne Marie Svendsen, Denmark, Elisabeth Hermodsson, Sweden, Halldis Moren Vesaas, Norway, Ebba Haslund, Norway, Vigdis Grimsdottir, Iceland, Wava Stürmer, Finland, Rauni Magga Lukkari, Sami/Norway.

Hvordan kan NAVF bidra til at flere kvinner går inn i naturvitenskapelig forskning?

Rådet for naturvitenskapelig forskning — RNF — fattet i mai i år disse vedtakene:

«Rådet vil pga. rådets nåværende budsjettssituasjon avvente en eventuell utvidelse av rådets studentstipend-ordning for kvinnelige hovedfagsstudenter.

Kvinnelige ansatte i naturvitenskapelig forskning skal stilles likt med tilsatte ved Universitetet i Tromsø og kan innvilges forskningstermin hvert 5. år, respektive hvert 5. semester.

Rådet vil arbeide for å øke kvinneandelen innenfor RNFs forskerstillinger og vil i løpet av en 5 års periode tilstrebe at minst 25% av rådets forsker NAVF stillinger tildeles kvinner.»

Vedtakene ble fattet på bakgrunn av et «Forslag til plan for arbeidet med tiltak og aktiviteter for å rekruttere kvinner til natur-

vitenskapelig forskning», utarbeidet av Sekretariatets referansegruppe for naturvitenskap (presentert i *Nytt om kvinneforskning* 2/86).

Planen er en skissering av det som vurderes som realistiske tiltak og aktiviteter i regi av NAVF (Sekretariatet og RNF) i løpet av fem år framover.

Referansegruppa har arbeidet med å konkretisere en del anbefalinger for å øke kvinners deltakelse i forskning, gitt i Stortingets innstilling til forskningsmeldinga, anbefalinger som også RNF har sluttet seg til. Planen begrenser seg til spesielle tiltak for det naturvitenskapelige området.

Det pekes i utgangspunktet på hvor viktig det er at spesielle tiltak settes i verk umiddelbart:

«Alderssammensetningen av det faste vitenskapelige personalet innen teknisk-naturvitenskapelig forskning har vekket en viss bekymring, jfr. forslaget om egne NAVF-professorater for å bøte på følgene av stor avgang over en relativt kort periode. Tallmateriale er bl.a. publisert i *Forskerrekruttering til matematisk-naturvitenskapelige fag. Status og perspektiver* (Truls Vaa, notat 2/86 fra NAVFs utredningsinstitutt). Vi viser spesielt til kap. 8 «Beregning av behovet for forskere i perioden 1986–1990 og frem mot år 2000». Tallmaterialet, som også omfatter teknisk forskning, viser her at det vil bli et stort erstatningsbehov for vitenskapelig personale bare på grunn av *alder*, innen teknisk-naturvitenskapelig sektor. Vi forutsetter da at stillingene beholdes innen sektoren, om ikke nødvendigvis innen fagområdene. Erstatningsbehovet blir særlig stort i perioden 1990–2008.

I en periode har det vært et stort problem for rekrutteringsgruppen at universitets- og høyskole-systemet har gitt få åpninger for videre karriere, bl.a. på grunn av alderssammensetningen. Nå blir problemstillingen snudd: Det blir viktig å skaffe tilstrekkelig kvalifisert personale. Da framtrer kvinnene som en ressurs. Hva som skjer m.h.t. kvalifisering og rekruttering av kvinner til teknisk-naturvitenskapelig forskning de nærmeste årene vil derfor være avgjørende for kjønns sammensetningen av denne delen av forskningsverden etter år 2000.»

Som *samarbeidsaktiviteter* mellom RNF, Sekretariatet og fagmiljøene framheves

- oppbygging av et nettverk av kvinner i naturvitenskapelig forskning
- arrangering av kurser i fagmiljøene for å styrke kvalifikasjoner som prosjektadministrasjon, skriftlig og muntlig framstilling, selvledelse o.l.
- arbeidsmøter for fagområdene fysikk, matematikk og informatikk
- informasjonsarbeid

Av *spesielle tiltak* foreslås:

- utvidelse av RNFs nåværende studentstipendordning til å gjelde alle fag
- øremerking av vit.ass.- og utdanningsstipend slik at andelen kvinner økes til minst 30% innen 5 år, fortrinnsvis innen de nasjonale satsingsområdene
- øremerking av forsker NAVF-stillinger for kvinner slik at andelen økes til 30% innen 5 år, fortrinnsvis innen de nasjonale satsingsområdene
- reservering av vikarmidler slik at kvinnelige ansatte stimuleres til å søke forskningsstermin
- RNF bør komme aktivt med i prosessen med å dokumentere kvinners kompetanse i forbindelse med personlig opprykk ved stillingsomgjørelser

Referansegruppa er så langt fornøyd med RNFs vedtak, og *Nytt om kvinneforskning* lar utfordringene gå til universiteter og høyskoler og andre aktuelle forskningsråd. Forslaget til plan (6 sider) kan fås ved henvendelse til Sekretariatet.

Kvinner offshore

Norske forhold fra skotsk synsvinkel

Fra Edinburgh har vi fått brev fra Margaret Mackay som er aktiv i likestillingsarbeidet ved universitetet der. Hun refererer fra et diskusjonsmøte i april der den norske do-

kumentarfilmen *Women working offshore* ble vist. Arrangørene for møtet var kvinnelige geologer og kvinnegruppen blant vitenskapelig ansatte ved Edinburgh Universitetet. Catherine Kerrigan orienterer oss om denne gruppens arbeid.

Catherine Kerrigan er litteraturforsker og forsker særlig om skotske kvinnelige poeter — både historiske og moderne. For tiden er hun Post-doctoral Fellow ved *School of Scottish Studies*, et flerfaglig humanistisk institutt ved universitetet.

Margaret Mackay er etnolog og fast ansatt som universitetslektor — *Lecturer in Traditional Society* — ved *School of Scottish Studies*. Hun deltar også i det flerfaglige *oral history*-miljøet som er organisert mellom universitetene i Skottland.

Margaret Mackay var første gang i Norge i 1973, og hun er ikke helt ukjent med norsk samfunnsliv og kulturelle forhold. Margaret skriver:

Kvinner i oljeindustrien — referat fra et møte

Da jeg besøkte Norge i 1979 hadde jeg Nelly Langholm som nabo noen dager i gamle Stavanger. Nelly Langholm var den første kvinnen på norsk oljeplattform i Nordsjøen. Hun var sykepleier på plattform A på Statfjordfeltet og hadde akkurat fri mens jeg var der. Jeg fikk vite en god del om arbeidet kvinnene gjorde på den norske sektoren i Nordsjøen nettopp av Nelly Langholm.

Da jeg hørte om filmen *Women Working Offshore*, som Statoil og Det norske oljedirektoratet hadde laget, tenkte jeg den ville være midt i blinken for kvinnegruppen for vitenskapelig ansatte ved Edinburgh Universitet — *The Women's Group of the Edinburgh Association of University Teachers* (EAUD Women's Group).

Filmen var et spesielt bidrag fra norsk

side til konferansen *Women and Oil*, som ble arrangert i september 1985 ved *Institute of Social and Economic Research*, Memorial University, St. John's, Newfoundland. Det var Angela Ebbesen fra Oljedirektoratet som presenterte filmen ved denne konferansen i Canada.

Den britiske geologen Louise Donovan, som deltok i konferansen, samarbeidet med den norske generalkonsulen i Skottland, Dag Mork Ulsnes, og fikk oversendt en engelskspråklig videoversjon av filmen.

Den aller første visningen av *Women Working Offshore* i Storbritannia var 19. april 1986 ved Universitetet i Edinburgh på fakultetet for naturvitenskap og teknologi. Framvisningen var sponset av *EAUD Women's Group* og *Women in Geoscience Group*.

Louise Donovan presenterte filmen og innledet til diskusjon om kvinner i mannsdominerte yrker. Gjennom egen erfaring fra forskjellige arbeidsplasser har Louise Donovan hatt anledning til å sammenligne holdninger i flere land til ansettelse av kvinner i oljeindustrien.

De fleste som møtte opp var viderekomne kvinnelige studenter i geofysikk og geologi — mange av dem med lengre yrkespraksis innenfor eget fagområde. Bredden i stillingskategorier for norske kvinner offshore gjorde inntrykk på alle som var til stede. Det gjorde også det sosiale klima som vi fikk inntrykk av i filmen — med andre ord de holdningene som støttet og oppmuntret denne trenden til større bredde på alle områder.

Det var også svært nyttig å ha den norske etnologen Venke Olsen med på møtet. Hun oppholdt seg for tiden ved Edinburgh Universitet og kunne bidra med kommentarer til den større sosiale og kulturelle konteksten som kvinnene fra plattformen lever i.

Vi fikk også presentert rapporten *Women in the North Sea Oil Industry*, som er

laget av den britiske likestillingskomiteen — The British Equal Opportunities Commission. Rapporten gjør utstrakt bruk av norsk materiale ved sammenligning av kjønn og ikke minst ved understreking av forskjeller mellom landene.

Hele den kvinnelige arbeidsstokken offshore i Norge er på 4%. Dessuten finnes det en utstrakt vilje til å øke dette tallet. I Storbritannia blir det regnet med at forholdet på sitt beste er på 1% (25 personer av 22 000).

Mange av kvinnene på møtet fortalte om erfaringer som bekrefter at ansettelse av kvinner i oljeindustrien fremdeles blir møtt med stort sett negative holdninger i oljeselskapene i Storbritannia.

Den norske filmen skal vises igjen 20. mai på den årlige kvinnefestivalen i Edinburgh i en workshop om *Images of Women Working*. *Women Live Festival* begynte i 1982 og støttes av myndighetene i Edinburgh som ledd i et større vårrangement — *Spring Fling*. *Women Live* er et nettverk av kvinner som er interessert i kunstnerisk aktivitet. Målet er å oppmuntre kvinner til å lære, dele og utvikle ferdigheter og til å vise og utstille arbeidet sitt.

Flere grupper både i Skottland og andre steder har vist interesse for filmen etter den publisiteten den fikk etter møtet i april.

Vi skulle ønske den ble sett overalt i Storbritannia. På den måten kan den støtte opp om den beslutningen britiske kvinner og mer opplyste menn i oljebransjen har tatt — nemlig å følge eksemplet fra norske kolleger.

Men filmen har også en bredere appell. Den er et utmerket utgangspunkt for diskusjoner om kvinners arbeid og kvinners kår i 1980-årene.

Margaret Mackay
School of Scottish Studies
University of Edinburgh

Mer om kvinnegruppen ved Universitetet i Edinburgh

The Women's Group of the Edinburgh Association of University Teachers ble dannet for å sette søkelyset på likestilling i akademiske kretser og å arbeide for like muligheter. Til nå har *Women's Positive Action Group*, et utvalg i kvinnegruppen, utarbeidet rapporter og konsentrert seg om det. Det gjelder spesielt rapporter som tar opp kvinnes situasjon innenfor universitetet.

Gruppen har brukt statistikk som er laget av Universitetet og har ved hjelp av denne kunnet påvise den påfallende store forskjellen mellom menn og kvinner i vitenskapelige stillinger.

Kvinnegruppen fungerer også som pressgruppe ved ansettelser. Gruppen har valgt visse områder som den betrakter som representative for de mer kroniske problemene som påvirker kvinnes karrierestruktur. Disse problemene er bl.a.:

- sen start og sent gjenopptak av kvinner ved universitetet
- familieomsorg: permisjon og mangel på barnehageplasser
- sex-press
- deltidsengasjement
- korttidsengasjement
- spørsmålet om «relevant erfaring»
- rekruttering

Etter hvert som rapportene er blitt ferdige, er de blitt offentliggjort i universitetets eget informasjonsorgan *Bulletin*. Den offentlige pressen er også blitt orientert for å skape oppmerksomhet omkring de forskjellige sakene.

Gruppen har kommet med flere forslag. Den har f.eks. anbefalt

at man må forandre utlysningstekster så man blir kvitt den partiske kjønnspreferansen ved ansettelser.

at kvinner blir gjenopptatt med stipendstøtte når de har avbrutt karrieren pga. familieliv eller andre faktorer, som f.eks. mangel på tidligere utdannelsemuligheter eller omsorg for eldre familiemedlemmer.

at de instituttene som ikke har kvinnelige ansatte i vitenskapelige stillinger må prioritere kvinnelige søkere ved første utlysning som blir gjort fra nå av.

Kvinnenes aksjonsgruppe i Edinburgh har såvidt kommet i gang. Men medlemmene har bestemt seg for å endre holdningene i universitetssamfunnet. De er fast bestemt på at like muligheter for begge kjønn skal bli administrert rettferdig.

Catherine Kerrigan
School of Scottish Studies
University of Edinburgh

Kvinner Offshore er oversatt av Venke Olsen. The School of Scottish Studies, Edinburgh.

Videofilm om «Å få barn»

Mandag den 5. mai var det premiere på videofilmen «Å få barn». Det er psykolog Lisbeth F. Brudal som er initiativtakeren til filmen.

«Å få barn» er et samtaleprogram i 4 deler om fødselens psykologi. Del 1: Foreldretreff. Del 2: Farsfølelse og morsfølelse. Del 3: Fødselsopplevelser og barseltårer. Del 4: Samliv og seksualitet.

Delene varer til sammen i 90 minutter og kan ses under ett eller hver for seg.

Filmen forteller om mangfoldet i det å bli foreldre. Aktørene i filmen er menn og kvinner som bl.a. har deltatt på svangerskapskurs. To gymnasiaster er også med. I del 2 og 3 forteller en jordmor om sine erfaringer. I del 4 er en helsesøster til stede og forteller fra arbeidet ved helsestasjoner.

Et pluss ved filmen er at menn står fram

for å fortelle om sine opplevelser med det å få barn. Filmen er et bevis på at det ikke bare er moren det skjer noe med, men også faren. Den egner seg godt til bruk på svangerskapskurs, i undervisning av helsepersonell og i undervisning ved videregående skoler.

Programserien koster kr 1200,- og kan fås ved henvendelse til:

Institutt for tokologi og familiepsykologi
Øygardvn. 80 B, 1340 Bekkestua
Tlf. (02) 24 34 08

Spansk kvinneinstitutt

Under det spanske Kulturdepartementet eksisterer det et eget kvinneinstitutt, *Instituto de la Mujer*. Instituttet som ble opprettet i 1983, skal fremme og oppmuntre til likestilling og til kvinners deltakelse i det politiske, kulturelle, økonomiske og sosiale liv.

Ønsker du oversikt over spansk forskning og litteratur om kvinner kan du henvende deg til instituttet. De har egen databank til dette formålet.

Senteret er interessert i å utveksle informasjon og å få kontakt med andre dokumentasjonssentre og forskningsinstitusjoner som arbeider med kvinnespørsmål.

Forskere og studenter som er interessert i spansk forskning om kvinner kan henvende seg til:

Centro de Documentacion del Instituto de la Mujer
Att.: Gen.Ass. Director Natalia Redriguez Salmones
Almagro, 36-1º
28010 Madrid, Spania.

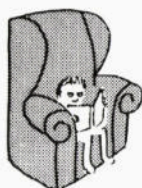
Nye kvinnelige stipendiater, forskere og prosjektledere i NAVF fra 1986

I *Nytt om kvinneforskning* nr. 1/86 presenterte vi — fra samtlige fagråd i NAVF — nye kvinnelige stipendiater, forskere og prosjektledere fra 1986.

Vi bringer her ytterligere navn på noen som har fått bevilgning — denne gang fra RFSP (Rådet for forskning for samfunnsplanlegging) i NAVF, under programmet «Kvinner og utvikling»:

Navn, institusjon	Prosjekt
Lisbeth Holtedal Inst. for samf.vit., Univ. i Tromsø	Kvinders kontroll — kontroll over kvinder
Tone Bleie CMI	Økonomisk marginalisering og kjønn som ressurs i ein multi-etisk kontekst i Bangladesh
Unni Wikan Etnografisk Museum, Oslo	Kvinner som ressurs i utviklingen av primærhelsetjenesten på Bali
Ingrid Rudie Inst. for sosialantropologi, Oslo	Malaysiske kvinners samfunnsmessige stilling under ulike betingelser for endring
Siri Gerrard Finnmark DH	Kvinner og fiskeriutvikling — om kvinners deltakelse i fiskerorienterte tilpasninger under endring i Norge og Tanzania
Ragnhild Lund/Lie/Sørvald Geografisk inst., AVH/UNIT	Kvinner og norsk industrietablering i Malaysia: Integrasjon og marginalisering
Marianne Skjortnes Antsirabe, Madagaskar	Kvinneres rolle i FIFAMANOR-prosjektet på Madagaskar
Margareta Wandel/Gerd Holmboe Ottesen Inst. for ernæringsforsk., UiO	Women's role in food production and nutrition — Women's priorities and needs: Is there a conflict?

**UTMANA DITT FÖRNUFT !
LÄS ÅRGÅNG 1986 AV HÄFTEN !**

Hittills utkomna:

- 1 Religion, samhälle och revolution
- 2 Tiden och hur den uppfattas i olika samhällen

nr 3 utkommer i september

Lösnummer kostar 30 kr, årspren (fyra nummer/år, 96 sidor/nummer) 105 kr,
stud 90 kr, bibl & inst 155 kr. Sätts in på pg 40 94 57-9.

Kvinneuniversitetet i Mexico

er opprettet i samarbeid med det nasjonale universitetet (UNAM) og det meksikanske undervisningsdepartementet. Hensikten er blant annet å oppmuntre kvinner til å ta akademisk utdanning. Fra den norske ambassade i Mexico har vi fått oversendt *noen få* brosjyrer, og interesserte kan henvende seg til oss (Sekretariatet for kvinneforskning, tlf. 02-55 58 00), eller direkte til Mexico på følgende adresse:

Universidad Femenina de Mexico
Av. Constituyentes No. 151
Mexico 11850 D.F.

Utstillingen «Utmed havet» er gjenåpnet

Utstillingen «Utmed havet» — om kystkvinnens liv og virke 1920–40 — er nå gjenåpnet.

Ansvarlig er Arbeidernes Opplysningsforbund i Norge (AOF), Historisk institutt ved Universitetet i Oslo, og Deichmanske bibliotek.

Utstillingen er åpen i Deichmanske biblioteks vanlige åpningstider. Adresse: Utstillingshallen, Henrik Ibsens gt. 1, 0179 Oslo 1.

Doctores kreert ved UiO vårsemesteret 1986

Av totalt 45 kreerte doctores ved Universitetet i Oslo i vårsemesteret 1986 er 7 kvinner. Ved Det teologiske fakultet er ingen kreerte, ved Det juridiske fakultet kun 2 menn, Det medisinske fakultet har kreert

19 menn og 4 kvinner, HF 2 kvinner og 3 menn, på Mat.nat.-lista finner vi 7 menn, men ingen kvinner. Det odontologiske fakultet oppgir 1 kvinne og 2 menn, og samfunnsvitenskap har heller ikke kreert en eneste kvinne, men 5 menn.

IDA Bokverksted og forlag A/s

Nytt om kvinneforskning ønsker det nye, norske og kvinnestyrte IDA Bokverksted og forlag velkommen! Endelig et forlag der «kvinneperspektiver og kvinners synspunkter, holdninger og vurderinger får fritt spillerom, og der det er kvaliteten som teller når bøkene skapes» (sitat fra den enkle, elegante brosjyren som presenterer IDA).

Det er Reni H. Kaldhol som er initiativtaker til etableringen av forlaget, som holder til i Fred. Olsens gt. 1 i Oslo.

Nytt om kvinneforskning ønsker lykke til, og slutter seg til IDAs motto: IDA-BOK = GOD BOK!

En gledelig nyhet fra Sverige

Centrum för kvinnliga forskare och kvinnoforskare ved Uppsala universitet har fått et ekstra bein å stå på — det vil si at de har fått mer penger å rutte med. I praksis innebærer det at Centrum har ansatt en sekretær som skal ha ansvar for alle praktisk/administrative oppgaver, hvilket igjen gjør det mulig for de andre ansatte å arbeide med det de egentlig er der for: å forske og undervise.

Et eksempel til etterfølgelse for de instanser som er ansvarlige for driften av de norske kvinneforskningssentrene?

Nytt fra likestillingsutvalgene

Fellesmøte for likestillingsutvalgene ved universiteter og høyskoler 23. mai 1986

I år ble møtet arrangert i Tromsø. Ca. 25 deltakere var samlet for å oppsummere erfaringer fra og utforme strategier for likestillingsarbeidet ved universitetene og høyskolene.

En av sakene som ble behandlet var forslag til «Handlingsplan for likestilling ved universiteter og høyskoler 1987–1991». Forslaget er utarbeidet av Likestillingsutvalget ved Universitetet i Oslo.

På dagsorden sto også:

- innledning og diskusjon om anvendelse av Likestillingsloven i tilsetningssaker
- innledning om kvinneperspektiver på litteraturen om orientering og Kvinne-

forskningsgruppa på Institutt for språk og litteratur, Univ. i Tromsø

- innledning om arbeidet med å skape et forum for kvinneforskning og kvinnelige forskeres vilkår ved Univ. i Tromsø
- orientering om arbeidet i jentegruppa ved Institutt for matematiske realfag, Univ. i Tromsø
- orientering om arbeidet i jentegruppa ved Institutt for fiskerifag, Univ. i Tromsø
- innledning om arbeidet med utforming av likestillingsavtale ved Univ. i Tromsø
- innledning om kvinneperspektiv og befolkningsutvikling i de tre nordligste fylkene i landet

Neste fellesmøte arrangeres ved Universitetet i Trondheim i mai 1987.

Referat fra Tromsø-møtet utgis av Likestillingsutvalget ved Universitetet i Tromsø.

Stipend

Dr.stipend — naturvitenskap

Rådet for naturvitenskapelig forskning (RNF) i NAVF tildeler dr.stipend til gjennomføring av dr.scient./dr.ing.studier ved våre universiteter og høyskoler og til tilsvarende dr.gradsordning ved utenlandske institusjoner. For Ph.D.studier i utlandet gis stipend for inntil tre år; for alle andre dr.-studier er stipendperioden maksimalt to år. Stipendets størrelse tilsvarer for tiden ltr. 20–22. Medlemskap i Statens pensjonskasse. Søknadsfrist 15. oktober 1986. Ved tildeling av stipend legges det særlig vekt på søkerens kvalifikasjoner, men også på fagområder RNF har prioritert. Minst 25% av stipendene skal tildeles kvinnelige søkere.

Studentstipend for kvinner i matematikkfag og fysikkfag

RNF tildeler studentstipend til kvinnelige hovedfagsstudenter i matematikkfag og fysikkfag. Studentene skal ha en veileder som har godkjent hovedfagsopplegget. Det forutsettes at studentens kvalifikasjoner er gode.

Stipend gis for inntil 1 år. Stipendets størrelse er i samsvar med normalstøtten (lån og stipend, inkl. borteboerstøtte) fra Statens lånekasse for utdanning.

Søknadsfrist 15. oktober 1986.

Dr.stip. og studentstip. utdeles to ganger årlig med søknadsfrister 15. april og 15. oktober for stipend som skal begynne å løpe i det påfølgende semester. Søkere bes benytte NAVFs vanlige søknadsskjema.

Odd Hassel stipend — naturvitenskap

Rådet for naturvitenskapelig forskning (RNF) i NAVF har opprettet et særskilt stipendprogram for forskere som ønsker å legge sitt arbeid til en utenlandsk forskningsinstitusjon. Stipendene har fått navn etter den norske nobelprisvinner Odd Hassel og skal gis til høyt kvalifiserte, aktive forskere. Det er foreløpig satt av midler til fire stipend.

Stipendperioden er normalt 2 år. Odd Hassel stipendiater avlønnes tilsvarende førsteamanuensis. Det gis dessuten reisemidler og evt. etableringstilskudd, samt driftsmidler.

Neste søknadsfrist blir 1. november 1986 eller 1. februar 1987. Ytterligere opplysninger fås ved henvendelse til RNF. Søkere bes benytte NAVFs vanlige søknadsskjema, som merkes «Odd Hassel stipend».

Tysk-norsk stipendprogram for historie (Ruhrigas-Stipend)

Stifterverband für die Deutsche Wissenschaft og Norges allmennvitenskapelige forskningsråd (NAVF) inviterer med dette viderekomne studenter, forskerrekutter og forskere samt forskningsinstitusjoner til å søke om Ruhrigas-Stipend.

Stifterverband für die Deutsche Wissenschaft har opprettet dette tysk-norske stipendprogrammet for å utvide samarbeidet innen historieforskningen mellom Forbundsrepublikken Tyskland og Norge gjennom økt akademisk utveksling. Programmet er opprettet for perioden 1986–1990 og har en årlig økonomisk ramme på NOK 600 000.

Programmet omfatter historieforskning i vid forstand, dvs. at det inkluderer *politisk historie, sosialhistorie, kulturhistorie, økonomisk historie, teknologihistorie, vitenskapshistorie og idéhistorie*. Det vil bli gitt fortrinn til søknader som gjelder det 19. og det 20. århundres historie, men det kan også søkes om støtte til prosjekter som gjelder eldre epoker.

Programmet vil prioritere støtte til prosjekter som tar opp studier innen tysk-norske relasjoner og prosjekter i tysk, europeisk og internasjonal historie, spesielt innen områder hvor Forbundsrepublikken har forskningssteder og forskningsbiblioteker av spesiell interesse for norske forskere.

Det kan søkes om følgende kategorier stipend:

- studentstipend
- forskerutdanning
- tilleggsstipend til forskerrekutter
- forskerstipend
- tilleggsstipend
- gjesteforelesningsprogram

Samtlige stipendier følger det akademiske år.

Søknader må være skrevet på tysk eller engelsk.

Søknad merkes «RHF» og sendes til:

Norges allmennvitenskapelige
forskningsråd (NAVF)
Munthes gt, 29, 0260 Oslo 2
Tlf. (02) 55 58 00.

Søknadsfristen for året 1987/88 er 1. desember 1986. Ytterligere opplysninger fås ved henvendelse til RHF (adresse ovenfor).

Kontaktperson: Elisabeth Johnsen.

Andre utlysninger fra NAVF

I løpet av høsten vil det bli utlyst midler under flere av NAVFs programmer enn de vi har annonsert i dette nummeret. Pga. produksjonstiden klarer vi ikke å holde våre lesere informert — utlysningsteksten er ofte ikke ferdig utformet når bladet settes, og søknadsfristene kan være overskredet når leserne mottar bladet.

Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning — RSF

Det norske samfunn og minoriteter (samarbeid med Kommunal- og arbeidsdepartementet): 4 studentstipend for innvandre-re. Søkere må være hovedfags- eller magistergradsstudenter som skriver oppgave angående migrasjons- eller immigrasjons-spørsmål. Oppgaven må ha klar relevans for innvandrenes situasjon i det norske samfunn. Kontaktperson: Kjell Dahle. Søknadsfrist: 10. september 1986.

Tysk-norsk stipendprogram for økonomiske fag (Ruhrgas-Stipend). Kontaktperson: Kristin E. Johansen. Søknadsfrist: 1. oktober 1986.

Rekrutteringsprogram i utviklingsforskning. Kontaktperson: Elsa Baden. Søknadsfrist: 00. oktober 1986.

Det planlegges utlysning under disse programmene (avhengig av budsjettavgjørelser):

- Arbeid og utdanning
- Teknologi og samfunn
- Sosiale og økonomiske konsekvenser av stagnasjon og nedgang i folketallet
- Bedriftsøkonomi/økonomisk-administrativ forskning.

Kontaktperson for disse 4 programmene: Knut Bjørseth.

Helse, miljø og levekår. Kontaktperson: Kjell Dahle.

Telefonnummeret til RSF/NAVF: (02) 55 58 00.

Nansenfondet og de dermed forbundne fond Det vitenskapelige forskningsfond av 1919 A/s Norsk Varekrigs- forsikrings fond

Skjema for søknad om forskningsbidrag sammen med veiledning for søkere fåes ved henvendelse til fondenes adresse:

Drammensveien 78, 0271 Oslo 2

Søknad om bidrag for 1987 sendes innen 1. november 1986.

Fondene støtter fri, vitenskapelig forskning. De gir ikke utdannelsestipend eller tillegg til forskningsstipend, og bare unntaksvis støtte til personlig avlønning når behovet er tilstrekkelig dokumentert.

PUBLIKASJONER

Bøker

Borchgrevink, Tone S. og
Mildrid E. Valvik:

Mor og Amor

Mor-datter-forholdets betydning for
voksne kjærlighetsforhold

Universitetsforlaget, Oslo 1986

Fjørtoft, Kari:

Hedda Gabler i samtid og ettertid

Den norske kritikertradisjonen i
kvinneperspektiv

Universitetsforlaget, Oslo 1986

Hewlett, Sylvia Ann:

A Lesser Life

The Myth of Women's Liberation in
America

William Morrow and Company,
New York 1986

Lager, Ragnhild og Ellen Schrumpf (red.):

Kvinneforum

8 bidrag om kvinners situasjon i 1980-åra
Friundervisningens Forlag, Oslo 1986

Lie, Suzanne Stiver (red.):

*Mellom to kulturer — kvinnelige
innvandrere i Norge*

Kvinner levekår og livsløp

Universitetsforlaget, Oslo 1986

Siem, Harald:

Choices for Health

An introduction to the health services in
Norway

Universitetsforlaget, Oslo 1986

Skrede, Kari og Kristin Ternes (red.):

Kan vi planlegge oss til likestilling i 2010?

Universitetsforlaget, Oslo 1986

Weitzman, Lenore J.:

The Divorce Revolution

The unexpected social and economic
consequences for women and children in
America

Collier Macmillan Publishers, London
1985

Tidsskrifter

Ammenytt nr. 2/1986

Arbeid og læring 2/86

Barn 2/86

Crew Reports no. 6/86

Erfaringspublikasjon for kvinner —

Nettverk nr. 4/86

Extra Information fra Forum för kvinnliga
forskare och kvinnoforskning i
Stockholm

Feminist Review no. 23/1986

Forskningspolitikk 2/86

Fysioterapeuten nr. 6/1986

Häften för kritiska studier, nr. 1 og 2/86

Hertha nr. 3/86

Homines vol. 10 no. 1 1986

Humanistiske data 1/86

K.A.N., Meldeblad for kvinner i arkeologi
i Norge, juli 1986

Kvinnejournalen nr. 3/1986

Kvinnobulletinen nr. 3-4/86

Kvinnovetenskaplig tidskrift nr. 2/86

Lige nu! nr. 17 og 18/86

Likestilling nr. 2/1986

Liv — helse- og sosialmagasin, nr. 5/86
 Miljømagasinet nr. 2/1986
 Ms. juli 1986
 Naistutkimusmonisteita.
 Kvinnoforskningsstenciler 1 og 2: 1986
 NYCK, nr. 42 og 43/86
 Nytt norsk tidsskrift nr. 2/86
 Plan & arbeid, nr. 3/86
 Quehaceres, No. 5 og 6/86
 Retfærd 31/86
 Signs, no. 3/86 vol. 11.
 Sofia 1986:2. Centrum för kvinnliga
 forskare och kvinnoforskning
 The Women's Review of Books, No. 7, 8,
 9 og 10/86
 Tidsskrift for samfunnsforskning
 nr. 3/1986
 Win News, no. 2/86
 Women in Rural Production Systems:
 Problems and Policies. UNESCO
 publications, Press Release no. 63/1986
 Women of Europe no. 43 og 44/1986
 Women's Studies International Forum,
 No. 2/86
 Xantippe nr. 1/86

Artikler, hovedoppgaver, oversikter, prosjektnotater og rapporter

Berge, Åse og Janne Krogstad:
 Rapport fra en studiereise til London og
 Birmingham sept. 1985
 Oppfølgingstiltak for ofre for seksuell vold
 i England
 Craig, Jan og Jan Harding (ed.)
 Girls and Science and Technology
 (GASAT)
 Conference report from the third
 international GASAT conference,
 England, 13.-18. april 1985

De invandrade kvinnornas situation i
 arbetslivet. Rapport från et seminarium.
 Rapport nr. 5, Jämfo, 1986

«Äntligen stod prästen i predikstolen . . . »
 Rapport från ett seminarium om kvinnligt
 och manligt språk
 Rapport nr. 3, Jämfo, 1986

Female Genital Mutilation
 Excision and Infibulation
 A bibliography
 The Anti-Slavery Society for the protection
 for human rights, London 1986

Forskning og utviklingsarbeid
 Bevilgninger over statsbudsjettet 1983-86
 Forskningsrådenes statistikkutvalg

Forskningsoversikt 1.1.1983-1.4.1985
 Det samfunnsvitenskapelige fakultet,
 Universitetet i Oslo

Iversen, Gunvor
 Arbeidsmarkedstilpasninger blant ektepar
 En oversiktsrapport. Rapporter 86/3
 Statistisk Sentralbyrå, Oslo 1986

Jevnaker, Birgit Helene
 Virkemidler for ansettelse — nye
 utfordringer til planleggerne
 Arbeidsrapport nr. 93
 Industriøkonomisk institutt, Bergen 1986

Kvinner og orienteringsidrett
 Håndbok 12
 Norges Orienteringsforbund, 1986

Kvinnors villkor i arbetslivet
 Inventering av forskningsbehov
 Rapport nr. 1, 1985, Jämfo, 1985

Makt och kön
 Rapport från ett seminarium oktober 1985
 Rapport nr. 2, Jämfo, 1985

Ny litteratur om kvinnor
 Bibliografi 1985/86: 3/4
 Kvinnohistoriska Samlingarna
 Göteborgs Universitetsbibliotek

Olaisen, Johan L.
The Human Factor in the Introduction of
Automation in Libraries
Working Paper, 1986/8
Bedriftsøkonomisk Institutt

Parrelationer ur forsknings- og klinisk
perspektiv
Rapport frå ett nordisk seminarium
Rapport nr. 2, Jämfo, 1986

Prosjektkatalog
Humanistisk forskning med støtte fra
NAVF
NAVFs informasjonstjeneste for
forskningsprosjekter, 1985

Prosjektkatalog
Samfunnsvitenskapelig forskning med
støtte fra NAVF
NAVFs informasjonstjeneste for
forskningsprosjekter, 1985

Rapport fra konferanse om
ledelsesforskning i Norge
Oslo 14. og 15. nov. 1985
Administrativt forskningsfond i samarbeid
med Lederopplæringsrådet i Norge
AFF, Bergen 1986

Schönnesson, Lena Nilsson
Hennes og hans æktenskap?
Rapport nr. 1 frå projektet parrelationer i
barnfamiljer
Jämfo, 1985

Storaas, Dea Haug:
Kvinne: Hvordan skape meningsfull jobb
på egen gard?
Østlandsforskning, Rapport nr. 15

Vangsnes, Kari:
Kvinner som selvstendig næringsdrivende
Utviklingen fra 1950 – 1980
Likestillingsrådet

Verksamhetsberättelse 1984/85
Delegationen för jämställdhetsforskning
(Jämfo)

Årsberetning 1985
Bedriftsøkonomisk Institutt
Årsmeldinger 1985
Likestillingsombudet
Klagenemnda for likestilling
Likestillingsrådet, Oslo 1986

Bidragstere i dette nummeret — artikler og bokanmeldelser

Eduards, Maud Lundby, forsker, Statsve-
tenskapliga institutionen, Stockholms
universitet, 106 91 Stockholm. Tlf.
(08) 16 22 33.

Hun holder for tiden på med prosjektet
«Svensk offentlig jämställdhetspolitik —
ideer, åtgärder och effekter».

Gulbrandsen, Elisabeth, student. Erlings-
gt. 10, 0196 Oslo 1. Tlf. (02) 68 37 62.

Arbeider med temaet «feminisme og
kunnskapsproduksjon», bl.a. i hovedopp-
gave i idéhistorie. Er studentrepresentant i
Styringsgruppen for Senteret for kvinne-
forskning, Universitetet i Oslo.

Hedlund-Ruth, Gun, fil.kand., forsker ved
Göteborgs universitet og lærer ved Hög-
skolan i Örebro, POF, Box 923, S-70130
Örebro. Tlf. (19) 14 01 00.

Hedlund-Ruth har pågående et prosjekt
om «Kvinner og kommunal politik i Sve-
rige». Hun har medvirket i *Kvinnoveten-
skaplig tidskrifts* temanummer om «Kvin-
nor og politik», 1985:2.

Houg, Tora, stortingsrepresentant, Stortinget, 0026 Oslo 1. Tlf. (02) 31 30 37. Privat: Bergerveien, 1454 Hellevik. Tlf. (02) 91 13 54.

Tora Houg representerer nå Akershus SV og sitter i Kirke- og undervisningskomiteen. Hun har tidligere arbeidet ved Gruppen for ressursstudier og Norsk Faglitterær Forfatterforening. Hun er sosiolog av utdanning.

Haavind, Hanne, førsteamanuensis, psykolog, Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo, Postboks 1094 Blindern, 0317 Oslo 3. Tlf. (02) 45 51 06.

Arbeider for tiden med forskning om småbarnsfamilier, endringer i forholdet mellom kvinner og menn, samt kvinneperspektiver i vitenskapelig virksomhet.

Kaul, Sigrun, arkitekt MNAL, dosent, Oppland distriktshøgskole, Postboks 1004 Skurva, 2601 Lillehammer. Tlf. (062) 55 600.

Sigrun Kaul holder for tiden på med et prosjekt om ivaretagelse av nærmiljøpolitikk i bygningsråd.

Keller, Evelyn Fox, E51-206, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, Massachusetts, USA 02139.

Professor i matematikk og humaniora ved Northeastern University, USA, men arbeider nå ved MIT. Har utgitt bl.a. *Reflections on Gender and Science*, 1985 og *A Feeling for the Organism*.

Kleppe, Ruth, førsteamanuensis, Universitetet i Bergen, 5000 Bergen. Tlf. (05) 21 20 13.

Kleppe forsker på syntese av genfragmenter fra kjemisk fremstilte polynukleotider (gener), reparasjon av kromosomska-

der fremkalt av kjemikalier eller stråling ved påvirkning av humane- og musceller, og virkningen av tumor-promotorer på muse-kromosomer. Hun er medforfatter av lærebøker i biokjemi for den videregående skole og for de regionale høyskoler.

Lervik, Åse Hiorth, professor i nordisk litteratur, Institutt for språk og litteratur, Universitetet i Tromsø, Postboks 1090, 9001 Tromsø. Tlf. (083) 87 560. (Forskningstermin i 1986)

Har utgitt bøker om bl.a. Jonas Lie, Henrik Ibsen, Cora Sandel. Siste bok: *Evig din. Om kjærlighet hos kvinnelige forfattere ca. 1870-1907*. Universitetsforlaget 1985.

Maus, Kirsten Wille, seksjonsleder, Avd. for forskningsstatistikk og studier av forskning, NAVFs utredningsinstitutt, Wergelandsveien 15, 0167 Oslo 1. Tlf. (02) 20 65 35.

For tiden (perioden 01.01.85-01.01.88) formann i Forskningsrådenes statistikkutvalg. Hun har nylig utarbeidet en rapport (sammen med Nils Roll-Hansen) om grunnforskning og anvendt forskning ved universitetene. Hennes øvrige arbeidsfelt er forskningsstatistikk og ressursanalyser, samt forskerpersonale og forskerrekruttering.

Storstein, Liv, professor dr. med., overlege, Seksjon for klinisk farmakologi og toksikologi, Sentrallaboratoriet, Ullevål sykehus, 0407 Oslo 4. Tlf. (02) 45 18 70, linje 8836/8838.

Forsker særlig innenfor området hjertemedikamenter og sportskardiologi. Storstein er visepresident i European Society of Cardiology og er medlem av arbeidsgruppen «Drug therapy in Cardiology».

Publikasjoner fra NAVFs sekretariat for kvinneforskning

Arbeidsnotater

Arbeidsnotat nr. 7/78:

Kvinnens plass i levekårsundersøkelsen.
Av Ingeborg Astrid Kleppe.

Arbeidsnotat 1/79:

Kvinnens levekår – en seminarrapport.

Arbeidsnotat nr. 4/79:

Kvinnefellesskap og kvinneinteresser.
Ved Siri Gerrard, Aud Grandaunet, Marit
Hoel og Merete Lie. Arbeidsnotat nr. 2/79
fra veiledningsprosjekt.

Arbeidsnotat nr. 5/79:

Lønnet og ulønnet omsorg. En seminar-
rapport.

Arbeidsnotat nr. 2/80:

Teori og metode i kvinneforskningen.
Rapport fra en konferanse.

Arbeidsnotat nr. 1/81:

Forholdet mellom kvinneforskningen og
kvinnebevegelsen. Rapport fra et seminar.

Arbeidsnotat nr. 2/81:

Kvinner, overgang og aldring. Rapport fra
et seminar.

Arbeidsnotat nr. 2/82:

Oversikt over samfunnsvitenskapelig
forskning om kvinner. Litteratur og
prosjekter. Ved Marianne Noodt.

Arbeidsnotat nr. 1/83:

Humanistisk konferanse om kvinne-

forskning. Konferanserapport.

Arbeidsnotat nr. 2/83:

Kvinneforskning for samfunnsplan-
legging. Rapport fra et seminar.

Arbeidsnotat nr. 3/83:

Kvinner og arbeid 1750–1914 i England og
Frankrike. En oversikt over kvinne-
historisk forskning.

Arbeidsnotat nr. 1/84:

Nordisk Kvinnehistoriemøte, Oslo
20.–23. februar 1983. Konferanserapport.

Arbeidsnotat nr. 2/84:

Velferdsstaten, likestilling og fordelings-
mekanismer. Arbeidskonferanse i
samfunnsvitenskapelig kvinneforskning.
Delrapport I.

Arbeidsnotat nr. 4/84:

Oversikt over humanistisk forskning om
kvinner. Litteratur og prosjekter.

Arbeidsnotat nr. 5/84:

Kvinner og helse. Bibliografisk oversikt.
Litteratur og prosjekter.

Arbeidsnotat nr. 1/85:

Kvinner og arbeid. Rapport fra en
tverrfaglig konferanse 18.–20. november
1984.

Arbeidsnotat nr. 2/85:

Kvinner i medisinsk forskning. Rapport fra
en konferanse 5.–6. november 1984.

Arbeidsnotat nr. 3/85:

Oversikt over samfunnsvitenskapelig forskning om kvinner. Litteratur og prosjekter. *Revidert utgave.*

Arbeidsnotat nr. 4/85:

Kvinner i velferdsstaten.

Arbeidsnotat nr. 5/85:

NAVFs støtte til kvinnelige forskere og kvinneforskningen. Oppgaver og organisering etter 1986.

Arbeidsnotat nr. 6/85:

Kvinner i naturvitenskapelig forskning. Konferanserapport.

Arbeidsnotat nr. 1/86:

Kvinnen i historien, litteraturen og kunsten — virkelighet og myte. Mønstring av humanistisk kvinneforskning og kvinnelitteratur.

Arbeidsnotat nr. 2/86:

Kvinneperspektiv på samfunnsplanlegging. Seminarrapport.

Øvrige numre er utgått!

Annet

Litteratur og arkiver i kvinneforskning. Av Mie Berg. *Gratis.*

Om forskningsformidling gjennom massemedier. Av Mie Berg. 58 s, kr 25,-.

Informasjonshefter

Generell del

Medisinske fag

Realfag

Humanistiske fag

Samfunnsfag

(Oppgi fagområde ved bestilling.)

NB!

Brosjyre om Sekretariatet for kvinneforskning på engelsk.

Brosjyren sier litt om kvinneforskning i Norge, om Sekretariatet for kvinneforskning og om NAVFs arbeid for likestilling.

Interesserte som skal på forskningsreise i utlandet, må gjerne ta brosjyren med.

Informasjon for medisin

fra Sekretariatet for kvinneforskning, utarbeidet i samarbeid med Rådet for medisinsk forskning (RMF), NAVF.

Inneholder:

- oversikt over RMF's stipendordninger
- publikasjoner fra Kvinneforskningssekretariatet
- litt om nettverk av kvinner i medisinsk forskning.

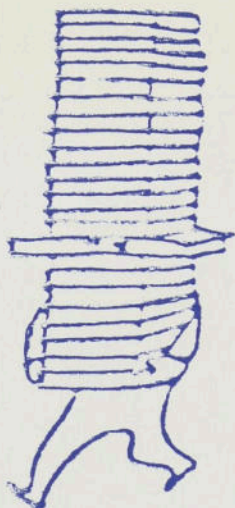
Kvinner & forskning — medisin.

Opptrykk av artikler hentet fra

«Nytt om kvinneforskning».

kr 10,-

Samtlige publikasjoner kan fås ved henvendelse til Sekretariatet for kvinneforskning.

Tidligere numre av
Nytt om kvinneforskning
fortsatt på lager:

- nr. 4/83: Humanistisk kvinneforskning
- nr. 2/84: Organisering og finansiering
- nr. 4/84: Kvinner i forskning og akademiske yrker
- nr. 1/85: Kvinner og økonomi
- nr. 2/85: Kvinneperspektivet i humaniora
- nr. 3/85: Hverdagslivets estetikk
- nr. 4/85: Kvinners utviklingsmuligheter
- nr. 5/85: Naturvitenskap i kvinneperspektiv
- nr. 1/86: Vitenskapsteori: Kvinneforskningens utfordringer
og nyvinninger
- nr. 2/86: Omsorg: privat og offentlig, men kvinners ansvar
- nr. 3/86: Kjønnssosialisering: Hvordan produseres vi til
mann og kvinne?

Kr 15,- pr. eksemplar.

«Framtidas Norge - på kvinners vilkår?»

Seminarrapport.
Arbeidsnotat 3/86

Det er også utarbeidet
en prosjektkatalog
med samme tema.

Kan fås ved henvendelse
til Sekretariatet.

NAVF's sekretariat for
kvinneforskning

EW 76

Nytt om kvinneforskning nr. 4/86